REGIONALNE OBSERWATORIUM
RYNKU PRACY W ŁODZI

Zamawiający:

Regionalne Obserwatorium Rynku Pracy w Łodzi
Wojewódzki Urząd Pracy w Łodzi
ul. Wólczańska 49
90-608 Łódź
tel. (42) 663-02-52, tel./fax (42) 663-02-57
e-mail: obserwatorium@wup.lodz.pl

Wykonawca:

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze

ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7
61-749 Poznań
Dział badań i analiz:
ul. Śniadeckich 18/7, 60-774 Poznań
tel. 609/499 230, 603/ 933 732
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Autorzy raportu: Anna Brzuszkiewicz, Marta Lis, Helena Dolata, Wojciech Jagodziński

Redakcja: dr Krzysztof Bondyra, Marcin Wojtkowiak

Publikacja bezpłatna

KAPITAŁ LUDZKI NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI
Wojewódzki Urząd Pracy w Łodzi
łódzkie
UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Copyright © Wojewódzki Urząd Pracy w Łodzi, Łódź 2013
ISBN: 978 – 83 – 62527 – 61 – 8
Nakład: 400 egz.

Wydawca: Wojewódzki Urząd Pracy w Łodzi
Regionalne Obserwatorium Rynku Pracy w Łodzi
ul. Wólczańska 49, Bud. A, pok. 112
www.wup.lodz.pl; www.obserwatorium.wup.lodz.pl

Kopiowanie i rozpowszechnianie tylko z podaniem źródła.

Druk: StarCo S.C. E. Matysiak, K. Olesik ul. Łódzka 89, 95-100 Zgierz

Streszczenie

Raport podsumowuje badanie przeprowadzone z pełnoletnimi uczniami szkół ponadgimnazjalnych w województwie łódzkim. Badanie dotyczyło świadomości wyboru zawodu oraz dalszej ścieżki edukacyjnej, źródeł wiedzy o rynku pracy i potrzeb w zakresie doradztwa zawodowego. Badanie zrealizowane zostało z wykorzystaniem ilościowych i jakościowych metod badawczych. W ankiecie audytoryjnej wzięło udział 968 uczniów: 157 (16,2%) z zasadniczych szkół zawodowych, 370 (38,2%) z techników i 441 (45,6%) z liceów ogólnokształcących. Dodatkowo przeprowadzono 8 zogniskowanych wywiadów grupowych (trzy w ZSZ, trzy w LO (w tym jeden w liceum profilowanym) oraz dwa w technikum. Zebrane dane wzbogacono o opinie nauczycieli – przeprowadzono trzy indywidualne wywiady pogłębione z nauczycielami/doradcami zawodowymi: dwa w „zespole szkół zawodowych" (ponieważ nauczyciele uczący w ZSZ przeważnie uczą także w technikum, które znajduje się w tym samym budynku) oraz jeden w LO. W ramach pilotażu przeprowadzono także jeden wywiad w gimnazjum oraz jeden w LO, które z racji wysokiej wartości uzyskanego materiału badawczego także zostały włączone do analizy. W procesie badawczym zadbano o reprezentację miejscowości różnej wielkości, a badania zrealizowano we wszystkich podregionach województwa łódzkiego. Poniżej zaprezentowano skrót głównych wyników badania.

UCZNIOWIE - JACY SĄ?

- Najważniejszą wartością dla wszystkich badanych uczniów jest zdrowie, a następnie rodzina, stała praca, bezpieczeństwo w domu i na ulicy, miłość i przyjaźń. Dopiero na piątym miejscu w hierarchii wartości znalazł się sukces zawodowy. Znacznie słabiej uczniowie cenią takie wartości jak wiara w Boga czy kontakt ze sztuką, a najsłabiej – udział we władzy.
- Wobec wyboru dalszej drogi edukacji lub pracy uczniowie czują się zagubieni, cechuje ich obawa przed podjęciem decyzji co robić dalej po ukończeniu szkoły. Uczniowie czują także presję, wynikającą z oczekiwań otoczenia. Dylematy towarzyszące uczniom technikum i zasadniczej szkoły zawodowej dotyczą głównie wyboru pomiędzy dalszą edukacją a podjęciem próby zatrudnienia. Sądzą, że dokształcenie się pozwoliłoby im więcej zarabiać, ale nie wiedzą, czy poradzą sobie z nauką. Uczniowie zasadniczej szkoły zawodowej nie są także przekonani, czy chcą w przyszłości wykonywać zawód, którego dotąd uczyli się w szkole. Na niektórych ciąży znaczna presja kontynuowania kształcenia mimo tego, że woleliby pójść do pracy. Uczniowie liceum w najmniejszym stopniu poddają w wątpliwość sens dalszego kształcenia na studiach. Jednakże im również towarzyszy niepokój o własną przyszłość.
- Zaledwie 6 na 10 uczniów deklarowało, że dokonywało już analizy swoich mocnych i słabych stron w kontekście rynku pracy. Nieznacznie lepiej sytuacja wygląda wśród uczniów uczących się w szkołach w miejscowościach do 6 tys. mieszkańców. Najczęściej deklarowaną słabą stroną uczniów jest lenistwo. Natomiast wachlarz mocnych stron był bardziej bogaty i przedstawiał m.in. takie cechy jak: punktualność, kreatywność, rzetelność, zaangażowanie czy siła fizyczna.
- Pytani o to, w jakiej pracy sprawdziliby się najlepiej uczniowie, głównie chcieliby, żeby była ona samodzielna i w miarę niezależna od innych (51,6%), a następnie dawała

stabilność i bezpieczeństwo (49,5%), stosunkowo najrzadziej uczniowie widzieliby się w pracy, w której trzeba by było rywalizować, a pensja ustalana byłaby adekwatnie do wyników.

- Niemal 2/3 badanych uczniów podejmowało przynajmniej raz w życiu dorywczą pracę w okresie wakacji. Najbardziej aktywni, w kwestii podejmowanie pracy są uczniowie ZSZ, najmniej – uczniowie liceów ogólnokształcących. Dotyczy to każdego rodzaju możliwości zdobycia doświadczenia zawodowego.
- Większość uczniów przekonana jest, że należy podnosić swoje kwalifikacje w ciągu całego życia (86%).

PLANOWANIE

- Jedynie 41,8% wszystkich badanych uczniów w ostatniej klasie gimnazjum wiedziało, co będzie robić w przyszłości jeśli chodzi o zawód/pracę. W tej kategorii najbardziej tego pewni byli uczniowie ZSZ (53,5% wiedziało, co będzie robić w życiu), a następnie technikum (43,5%). Taką świadomość deklarowało jedynie 36,2% licealistów.
- Na obecnym etapie nauki już nieco więcej uczniów deklaruje, że wie, co będzie robić w życiu, jednak jest to trochę więcej niż połowa badanych (56,8%). Nadal jednak to największa część uczniów zasadniczych szkół zawodowych (68,8%) posiada plany zawodowe. Wśród uczniów techników osoby te stanowią 56,1% badanych, a wśród uczniów liceów ponownie najmniej – 53,1%.
- Ponad połowa (55,4%) uczniów zgodziła się ze stwierdzeniem: „to ja w 100% jestem odpowiedzialny ostatecznie za wybór swojej dalszej kariery zawodowej".
- Z badań wynika, że uczniowie, którzy mają obecnie pomysł na własną przyszłość, takie plany posiadali już kończąc gimnazjum. I odwrotnie – ci, którzy obecnie nie wiedzą, co będą robić w życiu podobne postawy prezentowali w gimnazjum.
- Zdecydowana większość (95%) ankietowanych uczniów w przyszłości zamierza kontynuować naukę. Zaledwie 5,2% badanych uczniów zadeklarowało, że nie zamierza kontynuować nauki w ogóle. Byli to przede wszystkim mężczyźni (84%), uczniowie techników (78%), zamieszkali w miastach (74%).
- Zdecydowana większość licealistów i nieco ponad połowa uczniów techników zamierza podjąć naukę na studiach wyższych, a 4 na 10 uczniów liceów myśli też o zrobieniu kursu zawodowego, dzięki któremu zdobędzie jakieś konkretne umiejętności.
- Największy odsetek uczniów chciałby wykonywać zawody zaklasyfikowane jako rzemieślnicze (24,2%). Na drugim miejscu znalazły się profesje medyczne (16,9%), a na trzecim „pozostałe specjalistyczne" (14,4%).

OCZEKIWANIA WZGLĘDEM PRZYSZŁEJ PRACY

- Większość uczniów oczekiwałaby, żeby ich praca była dobrze płatna i prestiżowa (48,4% wskazań). Ważne jest także, żeby praca odpowiadała zainteresowaniom i możliwościom badanych (33,9%). Niecała ¼ część uczniów określa swoją przyszłą pracę jako stabilną lub spokojną, a 16,4% badanych oczekuje, że będzie to zespołowa praca z ludźmi. Powyżej 10% wskazań otrzymały także cechy: odpowiedzialna (13,1%) oraz dająca możliwości rozwoju zawodowego, przyszłościowa (10,3%).

- Uczniowie oczekują od przyszłej pracy przede wszystkim wypełniania funkcji ekonomicznej, praca jest dla nich przede wszystkim wartością instrumentalną, czyli środkiem do osiągnięcia innego celu.
- Zdaniem największej grupy badanych (35,6%), po ukończeniu szkoły mogą oczekiwać zarobków w przedziale 1001-1500 zł netto. Z kolei dla 34,1% respondentów realne zarobki mieszczą się w przedziale 1501-2500 zł. Po ok. 10% uczniów wskazało zarobki w przedziałach: najniższym (do 1000 zł), oraz między 2501 a 3500 zł. Zarobków z najwyższego przedziału (powyżej 3500 zł) oczekuje 9,2% badanych uczniów.
- Oczekiwania finansowe różnią się w zależności od płci: mężczyźni chcieliby zarabiać więcej niż kobiety. Największe aspiracje finansowe mają uczniowie ZSZ, natomiast licealiści najmniejsze.

PODEJMOWANIE DECYZJI

- Rodzice są pierwszą instancją, do której zwrócą się uczniowie w razie wątpliwości co do wyboru dalszej drogi kształcenia lub zawodu (85,3%). Jeśli rady rodziców nie wystarczą to uczniowie odpowiednich informacji poszukiwać będą samodzielnie w Internecie (83%).Trzecim najważniejszym źródłem, w którym będzie można uzyskać poradę o tym, jaką szkołę czy zawód wybrać są przyjaciele i znajomi uczniów (77,4%).
- Ponad 2/3 uczniów o pomoc zwróciłoby się do doradcy zawodowego. Natomiast zdecydowana większość (ponad 80%) uczniów nie szukałaby w tej kwestii wsparcia u nauczyciela/pedagoga czy wychowawcy.
- Pytani o to, kto wpływał na ich wcześniejsze wybory edukacyjne, po gimnazjum, uczniowie wskazywali, że zdecydowały ich własne przekonania (86,2%). Zdecydowanie mniejszy wpływ na te decyzje mieli, w opinii uczniów, rodzice (51,2%) oraz zdanie znajomych i przyjaciół (49,7%), a także bliskość szkoły od miejsca zamieszkania (46,9%), czy renoma szkoły w swojej kategorii (46,8%). Ponad 90% uczniów uważa, że wpływu na decyzje o dalszej drodze kształcenia po gimnazjum nie mieli ani nauczyciele/wychowawcy, ani doradcy zawodowi.
- Kobiety podkreślają bardziej swoją niezależność w wyborach edukacyjnych – częściej niż mężczyźni twierdziły one, że decyzje podjęły pod wpływem własnych przekonań, a rzadziej niż panowie sygnalizowały wpływ na te decyzje innych osób takich jak: rodzice, doradca zawodowy czy nauczyciele.

OCENA WCZEŚNIEJSZYCH WYBORÓW EDUKACYJNYCH

- Niemal 78% uczniów wybrałoby ponownie ten sam typ szkoły (w tym największy odsetek osób zadowolonych odnajdziemy w liceach, a najmniejszy w ZSZ). Z kolei 62,3% uczniów ponownie wybrałoby tę samą szkołę (najwięcej w technikum, a najmniej w LO), a 60% - podjęłoby tę samą decyzję co do wyboru zawodu lub profilu kształcenia (najwięcej w ZSZ a najmniej w technikum).
- W wywiadach grupowych uczniowie podkreślali, że o wyborze szkoły często decydował przypadek czy też niepełna informacja np. z ulotek, co wpływało na rozczarowanie uczniów podjętymi decyzjami.

RYNEK PRACY

- Prawie dwie trzecie badanych uczniów (63,9%) deklarowało, że spotkało się z informacjami o rynku pracy w postaci statystyk (najwięcej w technikum), natomiast 36,1% nie miało z nimi do czynienia (najwięcej w LO).
- Uczniowie deklarowali, że informacji o rynku pracy przede wszystkim poszukiwaliby w Internecie.
- Zdaniem uczniów pracodawcy przede wszystkim oczekują doświadczenia (w szczególności praktycznego; 69,1%). Drugą najważniejszą cechą jest gotowość do pracy i nauki (rozwoju zawodowego) (55,4%), a kolejną – znajomość języków obcych (52%). Uczniowie zasadniczych szkół zawodowych oraz techników w większym stopniu niż uczniowie liceów ogólnokształcących postrzegają znaczenie doświadczenia dla pracodawców.
- Według uczniów najbardziej poszukiwani przez pracodawców są specjaliści (79,5%) – głównie informatycy i graficy komputerowi oraz inżynierowie różnych specjalności. Drugą najbardziej poszukiwaną kategorią zawodów są rzemieślnicy (63,9%) z dominacją takich profesji jak elektryk, mechanik i elektromechanik, a następnie spawacz oraz hydraulik. 30,4% wskazań dotyczyło zawodów medycznych (przeważali lekarze, stomatolodzy czy weterynarze). Co piąty badany uczeń był zdania, że pracodawcy najchętniej zatrudnią pracowników fizycznych (20,4%). Natomiast już mniej pożądane na rynku pracy są takie kategorie zawodowe jak: humaniści i pedagodzy (12,6%), zawody związane z finansami (12,5%), zawody mundurowe (6,3%) czy filolodzy (3,7%).
- Największe problemy ze znalezieniem pracy, zdaniem uczniów, mają humaniści i pedagodzy (na takie zawody wskazało 47,6% badanych), na drugim miejscu w rankingu zawodów znalazły się zawody rzemieślnicze (17,8%), a na trzecim - specjaliści (11%). Następną w kolejności kategorią zawodów, której przedstawiciele mają problemy ze znalezieniem zatrudnienia są zawody medyczne (wskazało na nie 6% uczniów). Natomiast na zawody związane z finansami wskazywało 5,6% uczniów. Problemy ze znalezieniem pracy, ale już znacznie mniejsze, mają, zdaniem uczniów, pracownicy fizyczni (2,8%), przedstawiciele zawodów artystycznych (1,9%) i mundurowych (1,5%).

PORADNICTWO ZAWODOWE

- Często zdarzało się, że uczniowie nie mieli jakiegokolwiek kontaktu z doradcą zawodowym na etapie gimnazjum, a zagadnienia poświęcone wyborowi szkoły czy przyszłości zawodowej poruszane były na lekcjach wychowawczych w bardzo ograniczonym zakresie.
- Uczniowie szkół ponadgimnazjalnych często deklarowali, że nie mieli zajęć z doradcą zawodowym. Z reguły nie potrafili nawet odpowiedzieć na pytanie, czy w szkole jest tego rodzaju specjalista.
- Uczniowie, którzy mieli zajęcia z doradcą zawodowym często wskazywali na dość ograniczony zakres jego działań i to, że zajęcia te nie przełożyły się na ich poczucie poszerzenia wiedzy o rynku pracy i potrzebach pracodawców.
- Sami pedagodzy – pełniący w szkołach funkcję doradcy zawodowego – przyznają, że poziom doradztwa zawodowego w szkołach jest bardzo niski. Przede wszystkim

funkcję doradcy pełnią w pewnym sensie przypadkowe osoby – wicedyrektorzy, bibliotekarze czy nauczyciele. Same zajęcia nie są natomiast odpowiednio zaplanowane i przygotowane, nie ma ciągłości pracy z uczniem, prowadzone są one raczej „z doskoku".

POTRZEBY INFORMACYJNE UCZNIÓW

- Najwięcej uczniów (41,8%) zainteresowanych byłoby informacjami o zawodach i specjalnościach oraz możliwościach pozyskania w nich pracy. 27,1% uczniów byłoby zainteresowanych wsparciem z zakresu doradztwa zawodowego (diagnozy jaka praca czy zawód byłaby dla nich najlepsza), a 20% interesują informacje o możliwych kierunkach kształcenia. Co dziesiąty badany uczeń natomiast oczekiwałby wskazówek, jak poszukiwać pracy (najmniej jednak są tym zainteresowani licealiści).
- Uczniowie zapytani, który ze sposobów byłby ich zdaniem najlepszy na pozyskanie wiedzy na temat zawodów, kariery zawodowej oraz rynku pracy najczęściej wskazywali na „spotkania grupowe z doradcą zawodowym" (ponad połowa badanych).
- Jako drugą w kolejności najbardziej pożądaną metodę zwiększania swojej wiedzy o rynku pracy i edukacji uczniowie wskazali na wizyty w zakładach pracy (47,6%). Na kolejnych miejscach znalazły się: wycieczka do przyszłej szkoły w ramach „drzwi otwartych" (41%), wycieczka do Parku Edukacji Zawodowej (w którym w sposób praktyczny mogliby poznać różne zawody; 32,9%) oraz portal internetowy (26,8%). Co czwarty badany uczeń natomiast chciałby uzyskiwać tego typu informacje w formie krótkiego opisu, co piąty – chciałby oglądać filmy przedstawiające różne zawody (21,1%), a 18,7% zainteresowałoby się broszurami w wersji papierowej.
- Uczniowie ZSZ, częściej niż ich rówieśnicy z innych typów szkół, wskazywali na chęć odbywania zajęć grupowych z doradcą zawodowym. Jest to także najlepsza forma pozyskiwania informacji zdaniem licealistów. Uczniowie technikum natomiast najczęściej wskazywali na chęć udziału w wycieczkach do zakładów pracy. W najmniejszym stopniu broszury i informatory papierowe są w stanie zainteresować uczniów ZSZ, a najbardziej – licealistów. ZSZ natomiast bardziej niż licealiści woleliby zapoznawać się z informacjami o rynku pracy w formie filmów.

Spis treści

Streszczenie 2

Wprowadzenie 12

1. Kontekst przeprowadzonego badania 13

1.1. Sytuacja młodych ludzi na rynku pracy w województwie łódzkim 13

1.2. Od edukacji do rynku pracy – syntetyczny przegląd dotychczasowych badań 16

2. Cel, zakres i metodyka badania 23

2.1. Cel i zakres badania, główne problemy badawcze 23

2.2. Metodyka badania 25

2.2.1. Schemat doboru próby i realizacja badań ilościowych 26

2.2.2. Schemat doboru próby i realizacja zogniskowanych wywiadów grupowych 30

2.2.3. Schemat doboru próby i realizacja indywidualnych wywiadów pogłębionych 32

3. Wyniki przeprowadzonych badań 33

3.1. Charakterystyka respondentów 33

3.1.1. Struktura próby w badaniu ilościowym 33

3.1.2. Charakterystyka kategorii badanych techniką zogniskowanych wywiadów grupowych 37

3.1.3. Charakterystyka kategorii badanych techniką indywidualnych wywiadów pogłębionych 38

3.2. Uczniowie – jacy są? 39

3.2.1. O czym myślą? Jak się czują? 41

3.2.2. Świadomość uczniów na temat mocnych i słabych stron 44

3.2.3. Dotychczasowe doświadczenia zawodowe uczniów 46

3.2.4. Postawy uczniów wobec idei kształcenia się przez całe życie 49

3.3. Planowanie edukacji i kariery 50

3.4. Oczekiwania względem przyszłej pracy 64

3.5. Podejmowanie decyzji 70

3.6. Ocena wcześniejszych wyborów edukacyjnych 89

3.7. Rynek pracy 91
3.7.1. Wiedza na temat potrzeb rynku pracy 91
3.7.2. Kompetencje poszukiwane przez pracodawców 95
3.7.3 Zawody poszukiwane przez pracodawców 100
3.7.4. Zawody nadwyżkowe 103
3.8. Poradnictwo zawodowe 106
3.9. Potrzeby informacyjne uczniów 109

4. Wnioski i rekomendacje 116

Bibliografia 123

Aneks 124
Wnioski z obserwacji FGI 124
Zestawienie zawodów i typów zawodów 126
Scenariusz wywiadu grupowego (FGI) z uczniami 132
Scenariusz indywidualnego wywiadu pogłębionego z przedstawicielami szkół 133
Ankieta na temat wyboru zawodu i kariery zawodowej 135
Testy projekcyjne 138

Tabela 1. Bezrobotni w wieku 18-24 lata w województwie łódzkim (stan na koniec grudnia 2010-2012) 13
Tabela 2. Procentowy udział bezrobotnych w wieku 18-24 lata bez kwalifikacji zawodowych, doświadczenia zawodowego oraz wykształcenia średniego w ogólnej liczbie bezrobotnych w województwie łódzkim. stan na koniec grudnia 2010-2012 14
Tabela 3. Ranking zawodów nadwyżkowych wg wskaźnika intensywności nadwyżki zawodów w woj. łódzkim w 2012 roku 14
Tabela 4. Ranking zawodów deficytowych wg wskaźnika intensywności nadwyżki zawodów w woj. łódzkim w 2012 roku 15
Tabela 5. Jakiego zawodu pragnął(ęła)by Pan(i) dla córki? Proszę odpowiedzieć niezależnie 19
Tabela 6. Jakiego zawodu pragnął(ęła)by Pan(i) dla syna? Proszę odpowiedzieć niezależnie od tego czy ma pan(i) syna i w jakim wieku 20
Tabela 7. Wymagania dotyczące kompetencji kandydatów do pracy w różnych zawodach zgłaszane przez pracodawców szukających pracowników w 2011 roku (dane w %) 22
Tabela 8. Kompetencje i umiejętności oczekiwane przez pracodawców od młodych pracowników 23
Tabela 9. Szczegółowe problemy badawcze 24
Tabela 10. Dobór próby 25
Tabela 11. Liczba uczniów w woj. łódzkim według typów szkół na dzień 30.09.2012 27
Tabela 12. Rozkład Próby do badania właściwego ze względu na podregion i typ szkoły 27
Tabela 13. Szczegółowy rozkład próby z uwzględnieniem obu warstw 28
Tabela 14. Próba założona i próba zrealizowana 29
Tabela 15. Dobór próby do wywiadów grupowych 31
Tabela 16. Dobór próby do wywiadów indywidualnych 32
Tabela 17. Charakterystyka uczniów uczestniczących w wywiadach grupowych 38
Tabela 18. Charakterystyka respondentów w wywiadach pogłębionych 38
Tabela 19. Mocne strony uczniów poszczególnych typów szkół 45
Tabela 20. Słabe strony uczniów poszczególnych typów szkół 45
Tabela 21. Czy w ostatniej klasie gimnazjum wiedziałeś, czym chcesz się zajmować w życiu, jeśli chodzi o zawód/pracę? 51
Tabela 22. Czy na chwilę obecną wiesz, czym chcesz się zajmować w życiu, jeśli chodzi o zawód/pracę? – odpowiedzi według typu szkoły 52
Tabela 23. Typy zawodów, które chcą wykonywać badani uczniowie a rodzaj szkoły 56
Tabela 24. Zawód, który uczniowie wywiadów grupowych deklarują, że będą wykonywać w przyszłości 56
Tabela 25. Wymarzony zawód uczestników wywiadów grupowych 57
Tabela 26. Pozostałe cechy przyszłego zawodu/pracy wskazane przez badanych uczniów 65
Tabela 27. Jaki przedział miesięcznych zarobków „na rękę” po ukończeniu szkoły jest Twoim zdaniem realny? (w podziale na typy zawodów) 69
Tabela 28. Kto miał wpływ na decyzje o wyborze szkoły, profilu klasy do dalszej nauki po zakończeniu gimnazjum? (w podziale na płeć) 75
Tabela 29. Czy spotkałeś się z informacjami na temat rynku pracy w postaci statystyk? (w podziale na typ szkoły i miejsce zamieszkania uczniów) 93
Tabela 30. Czego oczekiwać będą pracodawcy? – opinie uczestników zogniskowanych wywiadów grupowych, według typów szkół, pogrubiono cechy uznane przez uczniów za najważniejsze 99

Tabela 31. Zawody najbardziej poszukiwane przez pracodawców w opiniach badanych uczniów, według kategorii zawodowych i typów szkół (wskazania w liczbach bezwzględnych)..... 102
Tabela 32. Zawody najbardziej poszukiwane przez pracodawców w opiniach badanych uczniów, według grup zawodowych i płci (wskazania w liczbach bezwzględnych)..... 103
Tabela 33. Zawody, których przedstawiciele według badanych uczniów mają problemy ze znalezieniem zatrudnienia, według kategorii zawodowych i typu szkoły 105
Tabela 34. Rodzaj pożądanych przez badanych uczniów informacji związanych z dalszą karierą zawodową według typu szkoły..... 110
Tabela 35. Pożądane przez badanych uczniów sposoby przekazywania wiedzy o rynku pracy według typu szkoły..... 112
Tabela 36. Wnioski i rekomendacje..... 119
Tabela 37. Wnioski z obserwacji FGI..... 124
Tabela 38. Zawody przyporządkowane do poszczególnych typów zawodów 126
Tabela 39. Kategorie zawodowe poszukiwane przez pracodawców..... 126
Tabela 40. Kategorie zawodowe, których przedstawiciele mają problemy ze znalezieniem pracy 129

Spis wykresów

Wykres 1. Co jest w życiu ważne? Odpowiedzi 19-letniej młodzieży w roku 1976 i 2008 roku..... 17
Wykres 2. Oczekiwania edukacyjne 15-latków w polsce w latach 2009 i 2003 18
Wykres 3. Aspiracje rodziców 15-latków w aspekcie ich edukacji w polsce w 2009 roku. 19
Wykres 4. Motywy wyboru zawodu wśród uczniów ostatnich klas szkół kształcących w zawodzie..... 21
Wykres 5. Typ szkoły, do której uczęszczali badani uczniowie 33
Wykres 6. Płeć badanych uczniów a rodzaj szkoły, do której uczęszczali..... 34
Wykres 7. Wykształcenie matek badanych uczniów 34
Wykres 8. Wykształcenie matek badanych uczniów a rodzaj wybranej szkoły..... 35
Wykres 9. Wykształcenie ojców badanych uczniów..... 35
Wykres 10. Wykształcenie ojców badanych uczniów a rodzaj wybranej szkoły 36
Wykres 11. Rodzaj szkoły a miejsce zamieszkania badanych uczniów 37
Wykres 12. Rodzaj szkoły a obszar na którym się znajduje..... 37
Wykres 13. Poniżej znajduje się lista wartości, które mogą być ważne w życiu człowieka. Jak Ty oceniasz ich wagę? Nadaj im znaczenie wpisując cyfry ze skali 1-5, gdzie 1 to ocena najniższa, a 5 - najwyższa 39
Wykres 14. Jak myślisz, w którym rodzaju kariery sprawdziłbyś się najlepiej? Zaznacz maksymalnie 3 odpowiedzi..... 46
Wykres 15. Czy kiedykolwiek w przeszłości pracowałeś bądź pracujesz zarobkowo?..... 47
Wykres 16. Czy kiedykolwiek w przeszłości pracowałeś bądź pracujesz zarobkowo?..... 47
Wykres 17. Czy uważasz, że człowiek powinien uczyć się oraz zdobywać nowe umiejętności przez całe życie? 49
Wykres 18. Czy w ostatniej klasie gimnazjum wiedziałeś, czym chcesz się zajmować w życiu, jeśli chodzi o zawód/pracę? 51
Wykres 19. Czy na chwilę obecną wiesz, czym chcesz się zajmować w życiu, jeśli chodzi o zawód, pracę? 52
Wykres 20. Czy zaraz po ukończeniu obecnej szkoły zamierzasz podjąć dalszą naukę? 53
Wykres 21. Czy zaraz po ukończeniu obecnej szkoły zamierzasz podjąć dalszą naukę? 53
Wykres 22. Wskazania badanych uczniów na temat ich przyszłego zawodu zgrupowane w kategorie zawodowe 55

Wykres 23. W którym z podanych miejsc chciał(a)byś pracować? (maksymalnie 2 odpowiedzi) 58
Wykres 24. W którym z podanych miejsc chciał(a)byś pracować? (w podziale na płeć) .. 59
Wykres 25. W którym z podanych miejsc chciał(a)byś pracować? (w podziale na rodzaj szkoły) 60
Wykres 26. Czy zgadzasz się z następującymi stwierdzeniami? 61
Wykres 27. Czy zgadzasz się z następującymi stwierdzeniami? (w podziale na rodzaj szkoły) 62
Wykres 28. Czy zgadzasz się z następującymi stwierdzeniami? (w podziale na obszar). 63
Wykres 29. Wskaż proszę 3 cechy opisujące Twój przyszły zawód/pracę (sześć najczęściej pojawiających się odpowiedzi) 65
Wykres 30. Jaki przedział miesięcznych zarobków „na rękę" po ukończeniu szkoły jest Twoim zdaniem realny? 66
Wykres 31. Jaki przedział miesięcznych zarobków „na rękę" po ukończeniu szkoły jest Twoim zdaniem realny? (w podziale na płeć) 67
Wykres 32. Jaki przedział miesięcznych zarobków „na rękę" po ukończeniu szkoły jest Twoim zdaniem realny? (w podziale na rodzaj szkoły) 68
Wykres 33. Przypuszczalne zarobki a kontakt badanych uczniów z informacjami na temat rynku pracy 69
Wykres 34. Gdybyś miał wątpliwości co do wyboru dalszego kształcenia, zawodu lub pracy to do kogo byś się zwrócił z prośbą o pomoc? 71
Wykres 35. Gdybyś miał/a wątpliwości odnośnie wyboru dalszego kształcenia, zawodu czy pracy, to do kogo byś się zwrócił/a z prośbą o pomoc? 72
Wykres 36. Kto miał wpływ na decyzje o wyborze szkoły, profilu klasy do dalszej nauki po zakończeniu gimnazjum? 73
Wykres 37. Przypomnij sobie czas, kiedy pod koniec gimnazjum rozważałeś/aś wybór szkoły i profilu klasy do dalszej nauki. Oceń, czy wpływ na Twoją decyzję miały poniżej wskazane osoby i okoliczności: 74
Wykres 38. Czy gdybyś mógł/ mogła cofnąć się w czasie, to czy ponownie wybrałbyś/ abyś: (na wykresie przedstawiono odpowiedzi „tak") 89
Wykres 39. Czy zetknąłeś/aś się do tej pory z informacjami o rynku pracy w postaci statystyk? (w podziale na typ szkoły) 92
Wykres 40. Czy zetknąłeś/aś się do tej pory z informacjami o rynku pracy w postaci statystyk? (w podziale na obszar zamieszkania) 92
Wykres 41. Wymień 3 najważniejsze cechy bądź umiejętności, których twoim zdaniem oczekują pracodawcy od pracowników w firmach 96
Wykres 42. Cechy najbardziej poszukiwane przez pracodawców w opiniach uczniów szkół zawodowych 97
Wykres 43.Cechy najbardziej poszukiwane przez pracodawców w opiniach uczniów techników 97
Wykres 44. Cechy najbardziej poszukiwane przez pracodawców w opiniach uczniów liceów 98
Wykres 45. zawody najbardziej poszukiwane przez pracodawców w opiniach badanych uczniów, według kategorii zawodowych 102
Wykres 46. Jakiego typu informacji związanej z karierą zawodową najbardziej byś potrzebował/a? 110
Wykres 47. Które z podanych sposobów byłby twoim zdaniem najlepsze, aby przekazać uczniom wiedzę na temat zawodów, kariery zawodowej oraz rynku pracy? 111

Wprowadzenie

Prezentowany raport stanowi podsumowanie wyników badań przeprowadzonych w ramach projektu „Świadomość wyboru zawodu wśród uczniów szkół w województwie łódzkim". Badania przeprowadzone zostały w maju 2013 roku.

Przedmiot badań obejmuje zagadnienia z obszaru edukacji i rynku pracy, odnoszące się do województwa łódzkiego. Celem badania było zdiagnozowanie, w jakim stopniu młodzi ludzie czują się odpowiedzialni za kształtowanie swojej kariery zawodowej. Główne elementy diagnozy obejmują:

- wskazanie i uzasadnienie wyboru obecnej i dalszej edukacji pełnoletnich uczniów szkół ponadgimnazjalnych
- identyfikację oczekiwań uczniów wobec przyszłego kierunku kształcenia czy pracy, jaką będą wykonywać
- zbadanie wiedzy młodych ludzi nt. rynku pracy.

Badania zrealizowane w ramach projektu zakładały pozyskanie wiedzy na temat hierarchii wartości uczniów szkół ponadgimnazjalnych z województwa łódzkiego oraz miejsca, jakie zajmuje w niej wykształcenie i praca. W celu otrzymania bardziej szczegółowej charakterystyki młodych respondentów podjęto także próbę określenia świadomości uczniów na temat własnych mocnych i słabych stron, dotychczasowych doświadczeń zawodowych uczniów oraz postaw wobec idei kształcenia się przez całe życie. Oprócz powyższych elementów, w badaniu uwzględniono plany edukacyjno-zawodowe uczniów oraz ich oczekiwania względem przyszłej pracy.

Bardzo ważnym elementem zrealizowanych badań jest diagnoza procesu podejmowania decyzji dotyczących wyboru szkoły i zawodu. W tym aspekcie badano m.in. czynniki wpływające na dotychczasowe i przyszłe wybory, pytano także o osoby, które dla uczniów są największym autorytetem w zakresie podejmowania decyzji na temat własnej przyszłości.

Określając świadomość wyboru zawodu wśród uczniów nie można było pominąć oceny stanu ich wiedzy o rynku pracy – tego, jakie zawody są poszukiwane, a w jakich znalezienie pracy jest dziś bardzo trudne. Ponadto uwaga badaczy była skupiona na pozyskaniu informacji na temat funkcjonowania poradnictwa zawodowego oraz oczekiwaniach i opiniach na temat form doradztwa zawodowego dla uczniów.

Tło dla charakterystyki postaw uczniów wobec wyboru drogi zawodowej i edukacyjnej stanowi weryfikacja tych postaw w opinii nauczycieli szkół ponadgimnazjalnych.

1. Kontekst przeprowadzonego badania

Jeszcze przed okresem transformacji ustrojowej podejmowanie decyzji zawodowych było znacznie mniej skomplikowane, a przyszła droga życiowa – w dużej mierze przewidywalna[1]. Raz wybrany zawód wykonywało się przez całe życie, przeważnie w jednym miejscu pracy. Obecnie jednak, wybory edukacyjne charakteryzują się większą złożonością, i odbywają się na trzech głównych progach edukacyjnych: po zakończeniu szkoły podstawowej, po gimnazjum oraz po ukończeniu szkoły ponadgimnazjalnej. Młodzież już od wyższych klas gimnazjalnych znajduje się w procesie przejścia ze świata edukacji do świata pracy. Jest to dla tej kategorii wiekowej szczególny czas podejmowania decyzji, które będą miały swoje konsekwencje dla ich całej dalszej kariery zawodowej. Tymczasem, jak wynika z licznych badań[2], młodzież jest do tych decyzji generalnie nieprzygotowana i nieświadoma konsekwencji wynikających z niewłaściwych lub nieprzemyślanych wyborów.

1.1. Sytuacja młodych ludzi na rynku pracy w województwie łódzkim

Problem ten jest o tyle istotny, że młodzi ludzie (do 25 roku życia) są jedną z najbardziej zagrożonych bezrobociem kategorii społecznych. Według danych z raportu[3] Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Łodzi, w ciągu ostatnich trzech lat liczba zarejestrowanych bezrobotnych w wieku 18-24 lata wzrosła ze 131 617 do 151 036, czyli o około 20 tys. osób. Jednak trzeba mieć na uwadze, że w odniesieniu do ogólnej liczby bezrobotnych, udział najmłodszej kategorii wiekowej zmniejszył się z 19,2% w 2010 roku do 17,3% w roku 2012 (zob. tabela 1).

TABELA 1. BEZROBOTNI W WIEKU 18-24 LATA W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM (STAN NA KONIEC GRUDNIA 2010-2012)

	2010	2011	2012
Bezrobotni w wieku 18-24	25327	25611	26197
Ogółem bezrobotni	131617	138652	151036
Wskaźnik udziału	19,2%	18,5%	17,3%

ŹRÓDŁO: RYNEK PRACY W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM W 2012 ROKU, ŁÓDŹ 2013, WOJEWÓDZKI URZĄD PRACY W ŁODZI, S. 60.

Znacznej części bezrobotnych w tym przedziale wiekowym brakuje kwalifikacji zawodowych, wykształcenia na poziomie średnim, a zwłaszcza doświadczenia zawodowego. Ponad połowa (64%) osób w tej kategorii w 2012 roku nie miała za sobą żadnego doświadczenia zawodowego, które mogłoby zwiększyć ich szanse na zatrudnienie

[1] B. Wojtasik,*Edukacyjno zawodowe wybory nastolatków w „społeczeństwie ryzyka”,* http://www.cen.uni.wroc.pl/Pliki/9.pdf

[2] Zob. m.in. *Diagnoza stanu i barier modernizacji oferty edukacyjnej w województwie podlaskim, Raport z badań, Forum Inicjatyw Rozwojowych, Białystok 2011, http://www.innowacjeedukacyjne.pl/pobierz/Raport_IE_Diagnoza%20stanu%20i%20barier%20modernizacji%20oferty%20edukacyjnej.pdf lub Plany i preferencje zawodowe uczniów szkół gimnazjalnych,* WUP Szczecin 2008*, http://www.wup.pl/files/content/plany8.pdf*

[3] *Rynek pracy w województwie łódzkim w 2012 roku*, Łódź 2013, Wojewódzki Urząd Pracy w Łodzi

TABELA 2. PROCENTOWY UDZIAŁ BEZROBOTNYCH W WIEKU 18-24 LATA BEZ KWALIFIKACJI ZAWODOWYCH, DOŚWIADCZENIA ZAWODOWEGO ORAZ WYKSZTAŁCENIA ŚREDNIEGO W OGÓLNEJ LICZBIE BEZROBOTNYCH W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM. STAN NA KONIEC GRUDNIA 2010-2012

	2010	2011	2012
Bez kwalifikacji zawodowych	38,1	45,0	44,5
Bez doświadczenia zawodowego	64,8	64,8	64,0
Bez wykształcenia średniego	40,0	41,7	43,8

ŹRÓDŁO: RYNEK PRACY W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM W 2012 ROKU, ŁÓDŹ 2013, WOJEWÓDZKI URZĄD PRACY W ŁODZI, S. 60.

Wartościowy materiał porównawczy dla badań zrealizowanych wśród uczniów, stanowią także dane na temat zawodów deficytowych i nadwyżkowych w województwie łódzkim. Analizy Wojewódzkiego Urzędu Pracy pozwalają określić, które zawody w województwie są reprezentowane w nadmiarze oraz takie, w których jest zbyt mało pracowników w stosunku do potrzeb regionalnego rynku pracy.

W tabeli 3 przedstawiono 30 zawodów, w których liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych jest większa niż zapotrzebowanie rynku na dany zawód (posiadających najniższy wskaźnik intensywności nadwyżki zawodów). W pierwszej „trójce" najbardziej nadwyżkowych zawodów znalazły się: technik żywienia i gospodarstwa domowego, mechanik-operator pojazdów i maszyn rolniczych oraz technik hotelarstwa.

TABELA 3. RANKING ZAWODÓW NADWYŻKOWYCH WG WSKAŹNIKA INTENSYWNOŚCI NADWYŻKI ZAWODÓW W WOJ. ŁÓDZKIM W 2012 ROKU

Lp.	Nazwa zawodu	Średnia miesięczna liczba ofert pracy zgłoszonych	Średnia miesięczna liczba zarejestrowanych bezrobotnych	Średnia miesięczna nadwyżka podaży siły roboczej	Wskaźnik intensywności nadwyżki zawodów
1	Technik żywienia i gospodarstwa domowego	0,0833	73,25	73,1667	**0,0011**
2	Mechanik - operator pojazdów i maszyn rolniczych	0,0833	38,1667	38,0833	**0,0022**
3	Technik hotelarstwa	0,0833	28	27,9167	**0,003**
4	Filolog - filologia obcojęzyczna	0,0833	24,5833	24,5	**0,0034**
5	Specjalista do spraw stosunków międzynarodowych	0,0833	19	18,9167	**0,0044**
6	Plastyk	0,0833	16,1667	16,0833	**0,0052**
7	Lekarz	0,0833	14,9167	14,8333	**0,0056**
8	Technik ekonomista	1,3333	223,25	221,9 167	**0,006**
9	Ekonomista	0,6667	99,1667	98,5	**0,0067**
10	Rolnik upraw polowych	0,0833	12,4167	12,3333	**0,0067**
11	Rolnik	0,25	36,3333	36,0833	**0,0069**
12	Socjolog	0,1667	23	22,8333	**0,0072**
13	Technik technologii żywności - przetwórstwo mięsne	0,0833	9,4167	9,3333	**0,0088**
14	Introligator poligraficzny	0,0833	9,0833	9	**0,0092**
15	Formierz odlewnik	0,0833	8,4167	8,3333	**0,0099**
16	Technik technologii odzieży	0,6667	62,0833	61,4167	**0,0107**
17	Technik telekomunikacji	0,0833	7,6667	7,5833	**0,0109**
18	Specjalista do spraw badań społeczno-ekonomicznych	0,1667	14,4167	14,25	**0,0116**
19	Politolog	0,1667	14,3333	14,1667	**0,0116**
20	Technik poligraf	0,0833	7	6,9167	**0,0119**
21	Technik technologii żywności - produkcja piekarsko-ciastkarska	0,0833	6,9167	6,8333	**0,012**

22	Technik pojazdów samochodowych	0,0833	6,75	6,6667	**0,0123**
23	Technik mechanik obróbki skrawaniem	0,1667	12,5833	12,4167	**0,0132**
24	Technik leśnik	0,0833	6,1667	6,0833	**0,0135**
25	Technik technologii drewna*	0,1667	11,75	11,5833	**0,0142**
26	Mechanik maszyn i urządzeń do obróbki metali	0,25	17,6667	17,4167	**0,0142**
27	Technik usług fryzjerskich	0,0833	5,75	5,6667	**0,0145**
28	Chemik - technologia chemiczna	0,0833	5,6667	5,5833	**0,0147**
29	Specjalista do spraw organizacji usług gastronomicznych, hotelarskich i turystycznych	0,3333	22,3333	22	**0,0149**
30	Monter elektronik - układy elektroniczne automatyki przemysłowej	0,0833	5,5	5,4167	**0,0152**

ŹRÓDŁO: RYNEK PRACY W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM W 2012 ROKU, ŁÓDŹ 2013, WOJEWÓDZKI URZĄD PRACY W ŁODZI, S. 76.

Na przeciwległym biegunie znajdują się zawody, w których liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych jest mniejsza niż zapotrzebowanie rynku na dany zawód (posiadających najwyższy wskaźnik intensywności deficytu zawodów). Według danych zawartych w tabeli 4 na łódzkim rynku pracy najbardziej poszukiwani są: urzędnicy podatkowi, agenci do spraw pozyskiwania gruntów pod nieruchomości oraz spawacze metodą TIG[4].

TABELA 4. RANKING ZAWODÓW DEFICYTOWYCH WG WSKAŹNIKA INTENSYWNOŚCI NADWYŻKI ZAWODÓW W WOJ. ŁÓDZKIM W 2012 ROKU

Lp.	Nazwa zawodu	Średnia miesięczna liczba ofert pracy zgłoszonych	Średnia miesięczna liczba zarejestrowanych bezrobotnych	Średni miesięczny deficyt podaży siły roboczej	Wskaźnik intensywności deficytu
1	Urzędnik podatkowy	10,75	0,1667	-10,5833	**64,5**
2	Agent do spraw pozyskiwania gruntów pod nieruchomości	2,0833	0,0833	-2	**25**
3	Spawacz metodą TIG	6,25	0,25	-6	**25**
4	Sprzedawca na targowisku / bazarze	22,4167	0,9167	-21,5	**24,4545**
5	Robotnik oczyszczania miasta	4	0,1667	-3,8333	**24**
6	Monter / konserwator urządzeń przeciwpożarowych	1,6667	0,0833	-1,5833	**20**
7	Technik archiwista	1,3333	0,0833	-1,25	**16**
8	Pracownik prac dorywczych	10,9167	0,75	-10,1667	**14,5556**
9	Spawacz metodą MIG[5]	6,1667	0,5833	-5,5833	**10,5714**
10	Technik automatyk	1,3333	0,1667	-1,1667	**8**
11	Pracownik do spraw kultury fizycznej i sportu	0,6667	0,0833	-0,5833	**8**
12	Asystent nauczyciela przedszkola	15	2,25	-12,75	**6,6667**
13	Organizator obsługi sprzedaży internetowej	1,5833	0,25	-1,3333	**6,3333**
14	Pracownik kancelaryjny	14,6667	2,3333	-12,3333	**6,2857**
15	Wychowawca małego dziecka	2,0833	0,3333	-1,75	**6,25**
16	Terapeuta środowiskowy	0,5	0,0833	-0,4167	**6**
17	Szpachlarz	0,9167	0,1667	-0,75	**5,5**
18	Urzędnik ubezpieczeń społecznych	1,3333	0,25	-1,0833	**5,3333**
19	Laborant weterynaryjny	0,4167	0,0833	-0,3333	**5**
20	Technik informacji naukowej	0,4167	0,0833	-0,3333	**5**

[4] Spawanie łukowe elektrodą wolframową (ang. *tungsten inert gas*).
[5] Spawanie łukowe elektrodą topliwą w osłonie gazów obojętnych (ang. *metal inert gas*).

21	Operator urządzeń do produkcji elementów z betonu komórkowego	0,4167	0,0833	-0,3333	**5**
22	Monter rusztowań	8,25	1,6667	-6,5833	**4,95**
23	Elektromechanik urządzeń chłodniczych	2,4167	0,5	-1,9167	**4,8333**
24	Pracownik centrum obsługi telefonicznej (pracownik call center)	16,1667	3,5	-12,6667	**4,619**
25	Spawacz metodą MAG[6]	14,1667	3,0833	-11,0833	**4,5946**
26	Kierowca ciągnika siodłowego	7,9167	1,75	-6,1667	**4,5238**
27	Specjalista do spraw pozyskiwania funduszy	7,5	0,1667	-0,5833	**4,5**
28	Nauczyciel przedmiotów zawodowych medycznych	0,3333	0,0833	-0,25	**4**
29	Nauczyciel w placówkach pozaszkolnych	0,3333	0,0833	-0,25	**4**
30	Maszynista chłodni	0,6667	0,1667	-0,5	**4**

ŹRÓDŁO: RYNEK PRACY W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM W 2012 ROKU, ŁÓDŹ 2013, WOJEWÓDZKI URZĄD PRACY W ŁODZI, S.79.

W skali ogólnopolskiej pracodawcy najczęściej poszukują pracowników z trzech wielkich grup zawodów: robotników wykwalifikowanych i operatorów, pracowników usług oraz specjalistów[7].

1.2. Od edukacji do rynku pracy – syntetyczny przegląd dotychczasowych badań

Dobre wykształcenie i praca to wartości coraz bardziej doceniane przez młodych ludzi. Wyniki badań przeprowadzonych pod kierownictwem S. Nowaka w 1976 roku[8], a następnie powtórzonych przez K. Szafraniec w roku 2008[9] wykazały, że hierarchia wartości młodzieży uległa znacznej przemianie w ciągu tych prawie 40 lat. Współczesna młodzież znacznie bardziej ceni sobie takie wartości jak dobre wykształcenie, interesująca praca, duże pieniądze oraz barwne życie. Z kolei kilkadziesiąt lat wcześniej ważne było przede wszystkim udane życie rodzinne. Wykształcenie jest dziś traktowane utylitarnie, jako środek do osiągnięcia określonego statusu. Z drugiej strony odpowiednie wykształcenie, poprzez pracę i wysokie zarobki pozwala zdobyć społeczny szacunek, czy korzystanie z przyjemności i rozrywki. To właśnie dlatego, jak podkreślają autorzy raportu *Młodzi 2011,* młodzież tak bardzo koncentruje się na zdobyciu wykształcenia.

[6] Spawanie łukowe elektrodą topliwą w osłonie gazów aktywnych (ang. *metal active gas*).
[7] M. Kocór, A. Strzebońska, K. Keler, *Kogo chcą zatrudniać pracodawcy?*, PARP, Warszawa 2012, http://bkl.parp.gov.pl/system/files/Downloads/20120425224717/Kogo_chc_zatrudnia_pracodawcy.pdf?1335387138
[8] Za: K. Szafraniec, M. Boni, *Młodzi 2011,* KPRM 2012, s. 39.
[9] Ibidem, s.

WYKRES 1. CO JEST W ŻYCIU WAŻNE? ODPOWIEDZI 19-LETNIEJ MŁODZIEŻY W ROKU 1976 I 2008 ROKU

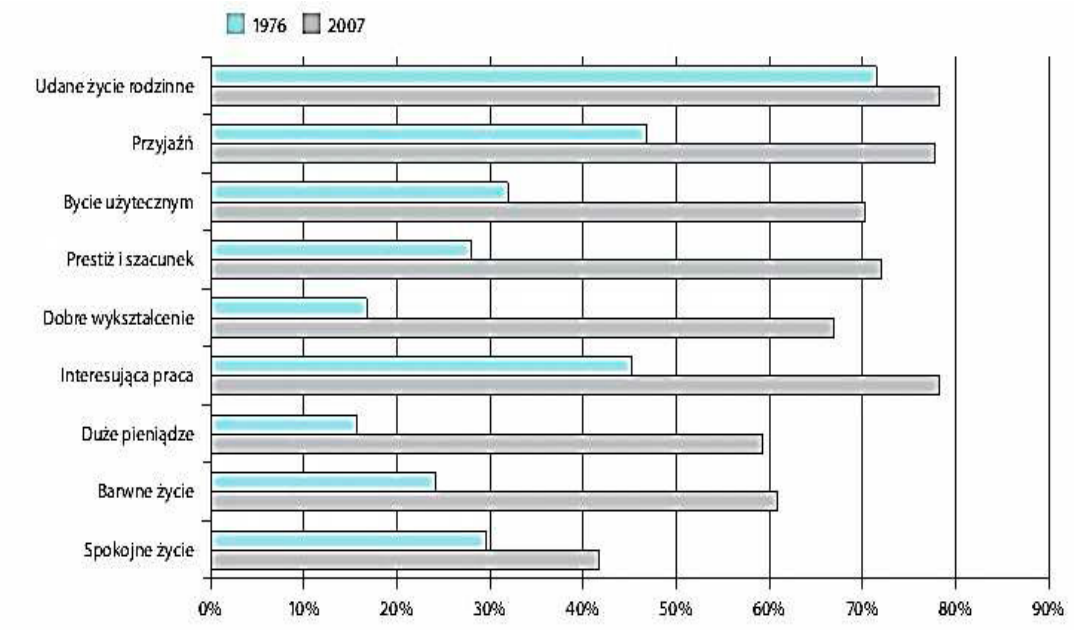

ŹRÓDŁO: K. SZAFRANIEC, M. BONI, *MŁODZI 2011,* KPRM 2012, S. 39.

Jak wynika z badań CBOS *Młodzież 2010*[10], większość osób kończących szkoły ponadgimnazjalne planuje kontynuować naukę. Natomiast 82% licealistów (LO) i 45% uczniów techników i liceów zawodowych wybiera się na studia (19% z nich - do szkół pomaturalnych). Z tych samych badań wynika, że połowa uczniów zasadniczych szkół zawodowych planuje kontynuować naukę i łączyć ją z pracą zawodową[11]. Z kolei ci, którzy nie chcą się już dokształcać – myślą o podjęciu zatrudnienia. Natomiast własna działalność gospodarcza nie była wśród badanej przez CBOS młodzieży bardzo popularna – założyć własną firmę planowało jedynie 8% uczniów szkół zawodowych i 2% licealistów (wśród osób, które nie planowały kontynuacji nauki). Natomiast wyjazd zagraniczny planowało 14% absolwentów szkół o profilu zawodowym i 4% licealistów[12].

W badaniu PISA *(ang. The Programme for International Student Assessment)* - Programu Międzynarodowej Oceny Umiejętności, Polska zaliczona została do grona krajów, w których w znaczny sposób poprawił się poziom wiedzy i umiejętności 15-latków[13]. W tych samych badaniach zdiagnozowano również znaczący wzrost aspiracji edukacyjnych młodych Polaków w ciągu 20 ostatnich lat.

W cyklicznych badaniach PISA określono oczekiwania edukacyjne 15-latków w zakresie stopnia wykształcenia, jaki chcieliby osiągnąć. Uzyskane wyniki wskazują, że w 2009 roku wykształcenie wyższe lub doktorat chciało mieć 41,5% badanych, a sześć lat wcześniej jedynie 30,1% badanych. Większy odsetek 15-latków oczekiwał także wykształcenia licencjackiego i inżynierskiego w 2009 roku w porównaniu do roku 2003. Wówczas dużo

[10] Młodzież 2010, CBOS, Warszawa 2011.
[11] Ibidem.
[12] Ibidem.
[13] Na podstawie informacji prasowych MEN, Wyniki badań PISA 2009 – pozytywny obraz polskiej edukacji na tle najbardziej rozwiniętych krajów UE, http://www.men.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=1789:dzi-oecd-ogosia-wyniki-bada-pisa-2009&catid=25:wydarzenia-z-udziaem-ministrow&Itemid=34

częściej niż w roku 2009 młodzi aspirowali do posiadania wykształcenia policealnego i średniego zawodowego. Szczegółowe dane na ten temat prezentuje wykres 2.

WYKRES 2. OCZEKIWANIA EDUKACYJNE 15-LATKÓW W POLSCE W LATACH 2009 I 2003

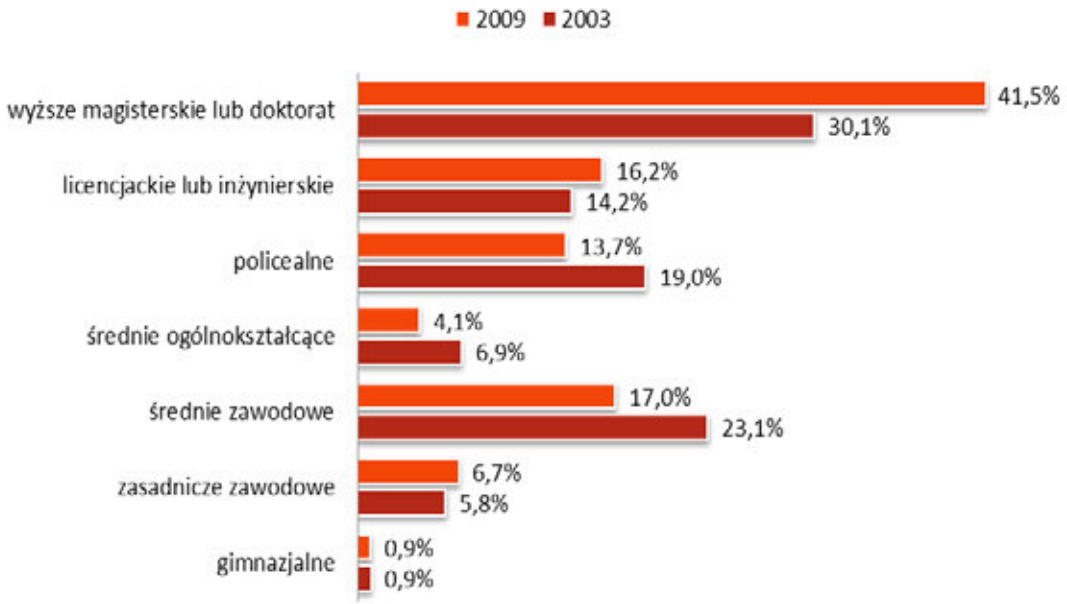

ŹRÓDŁO: *EDUCATION AT A GLANCE 2007*, OECD, 2009, S. 84; *EDUCATION AT GLANCE 2011*, OECD, 2011, S. 68.

Aspiracje rodziców w kwestii wykształcenia kształtują się w ten sposób, że aż 69,5% badanych rodziców chciałoby, aby ich dziecko zdobyło wykształcenie wyższe. W przypadku córek te oczekiwania są wyższe (76%) niż w przypadku synów (63%). Synów natomiast znacznie częściej niż córki rodzice widzieliby w szkołach zawodowych.

WYKRES 3. ASPIRACJE RODZICÓW 15-LATKÓW W ASPEKCIE ICH EDUKACJI W POLSCE W 2009 ROKU

ŹRÓDŁO: *EDUCATION AT GLANCE 2011*, OECD, 2011, S. 77.

Badania na temat aspiracji edukacyjnych młodzieży przeprowadzał także CBOS. W badaniu „Aspiracje zawodowe Polaków" dorośli respondenci odpowiadali na pytanie o to, jakiego zawodu chcieliby dla swoich córek i synów. Najpopularniejsze zawody dla córek to zawody medyczne. Takiej odpowiedzi udzieliło 27% badanych, podczas gdy kolejne zawody (związane z wykształceniem pedagogicznym, społeczno-politycznym i humanistycznym) uzyskały ponad dwa razy mniej wskazań (11%). Trzecią najpopularniejszą grupą zawodów preferowanych dla córek stanowią zawody ekonomiczno-handlowe (10%). Szczegółowe wyniki przedstawia tabela 5.

TABELA 5. JAKIEGO ZAWODU PRAGNĄŁ(ĘŁA)BY PAN(I) DLA CÓRKI? PROSZĘ ODPOWIEDZIEĆ NIEZALEŻNIE OD TEGO, CZY MA PAN(I) DZIECI I W JAKIM WIEKU

Zawód	Udział
Zawody medyczne	27%
Związane z wykształceniem pedagogicznym, społeczno-politycznym i humanistycznym	11%
Zawody ekonomiczno-handlowe	10%
Zawody prawnicze	9%
Zawody urzędnicze, związane z administracją (również rządową)	4%
Przedsiębiorca, właściciel firmy, biznesmen, menedżer, prezes, dyrektor	4%
Zawody artystyczne	3%
Zawody wymagające studiów politechnicznych lub wykształcenia technicznego	3%
Zawody związane z ochroną środowiska	2%
Zawody rzemieślnicze i robotnicze	2%

Zawody związane z wykształceniem informatycznym, matematycznym, przyrodniczym	1%
Zawody związane ze sportem i turystyką	1%
Naukowiec, wykładowca wyższej uczelni	1%
Zawody mundurowe – wojskowy, policjant, celnik, strażak	0,2%
Odpowiedzi opisowe	4%
Wybór zawodu należy do córki	5%
Trudno powiedzieć	15%

ŹRÓDŁO: *ASPIRACJE ZAWODOWE POLAKÓW*, CBOS 2009, HTTP://WWW.CBOS.PL/SPISKOM.POL/2009/K_092_09.PDF

Odmienne preferencje badani wykazują względem synów. Najwięcej wskazań uzyskały zawody wymagające studiów politechnicznych lub wykształcenia technicznego (21%). Zawody medyczne (liderujące w zestawieniu dla córek) znalazły się na drugim miejscu (13%). Trzecia grupa zawodów preferowanych dla synów to zawody prawnicze (10%).

TABELA 6. JAKIEGO ZAWODU PRAGNĄŁ(ĘŁA)BY PAN(I) DLA SYNA? PROSZĘ ODPOWIEDZIEĆ NIEZALEŻNIE OD TEGO CZY MA PAN(I) SYNA I W JAKIM WIEKU

Zawód	Udział
Zawody wymagające studiów politechnicznych lub wykształcenia technicznego	21%
Zawody medyczne	13%
Zawody prawnicze	10%
Zawody związane z wykształceniem informatycznym, matematycznym, przyrodniczym	9%
Przedsiębiorca, właściciel firmy, biznesmen, menedżer, prezes, dyrektor	6%
Zawody mundurowe – wojskowy, policjant, celnik, strażak	5%
Zawody ekonomiczno-handlowe	4%
Związane z wykształceniem pedagogicznym, społeczno-politycznym i humanistycznym	3%
Zawody rzemieślnicze i robotnicze	3%
Zawody rolnicze i związane z ochroną środowiska	3%
Zawody związane ze sportem i turystyką	2%
Zawody urzędnicze, związane z administracją (również rządową)	1%
Zawody artystyczne	1%
Naukowiec, wykładowca wyższej uczelni	1%
Polityk, poseł	1%
Odpowiedzi opisowe	3%
Wybór zawodu należy do syna	4%
Trudno powiedzieć	14%

ŹRÓDŁO: *ASPIRACJE ZAWODOWE POLAKÓW*, CBOS 2009, HTTP://WWW.CBOS.PL/SPISKOM.POL/2009/K_092_09.PDF

W badaniu „Świadomość wyboru zawodu wśród uczniów szkół w województwie łódzkim" duże znaczenie stanowi diagnoza motywów wyboru ścieżki edukacyjnej i zawodowej. Zrealizowane dotychczas badania, jak np. te w ramach projektu „Szkoła zawodowa szkołą pozytywnego wyboru", wskazują na podstawowe czynniki decydujące o wyborze zawodu przez uczniów, którzy tego wyboru już dokonali. Wyniki opisane w raporcie pn. „Badanie

funkcjonowania systemu kształcenia zawodowego w Polsce”[14] pokazują, że największe znaczenie ma chęć wykonywania konkretnego zawodu, upodobanie do pracy w tym zawodzie (62% uczniów). Na drugim i trzecim miejscu znalazły się następujące motywy: szansa na zatrudnienie w danym zawodzie (50%) oraz szansa na dobre zarobki dzięki pracy w danym zawodzie (45%). Stworzony ranking motywów wskazuje jednocześnie na niewielkie znaczenie doradztwa zawodowego. Porady nauczycieli, szkolnych doradców, pedagogów, a także doradców z poradni psychologicznych, wpłynęły łącznie na decyzje 8% badanych (zob. wykres 4).

WYKRES 4. MOTYWY WYBORU ZAWODU WŚRÓD UCZNIÓW OSTATNICH KLAS SZKÓŁ KSZTAŁCĄCYCH W ZAWODZIE

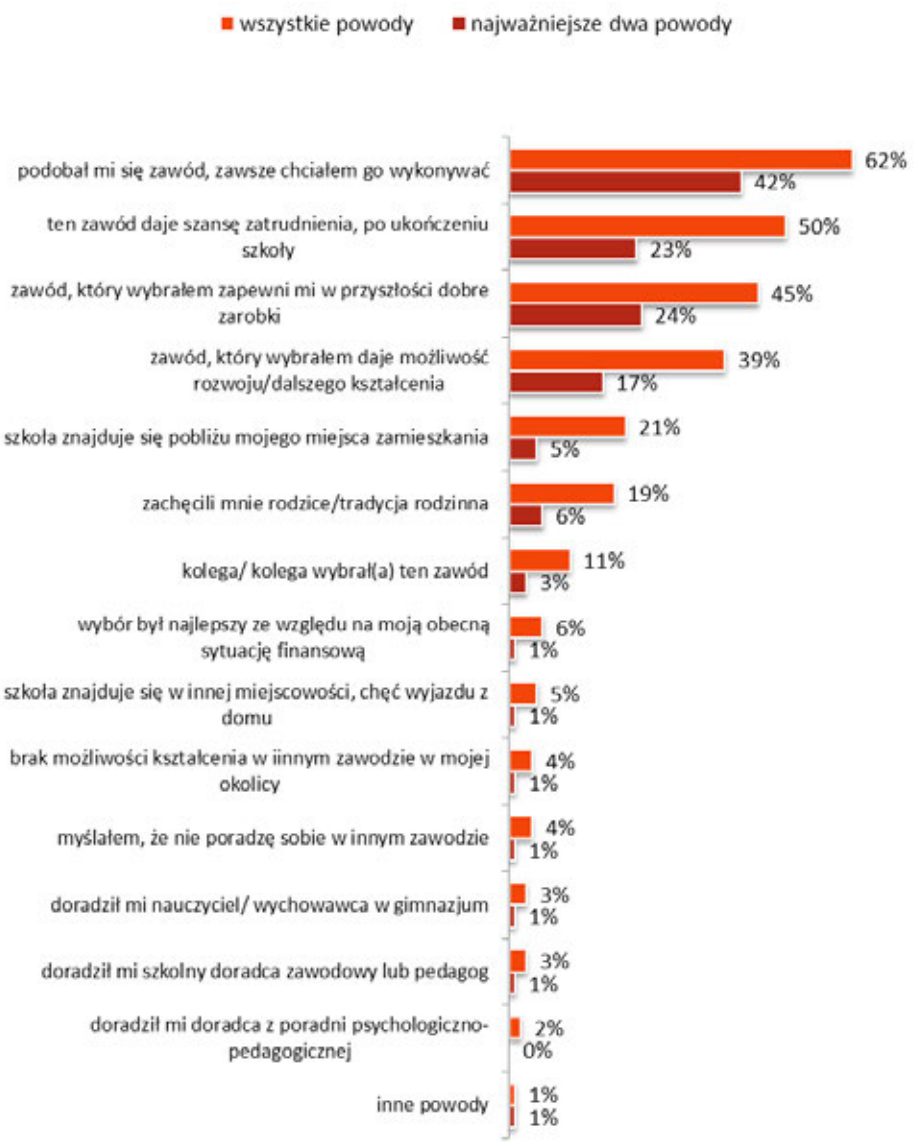

ŹRÓDŁO: *BADANIE FUNKCJONOWANIA SYSTEMU KSZTAŁCENIA ZAWODOWEGO W POLSCE…*, OP. CIT, S. 149.

[14] *Badanie funkcjonowania systemu kształcenia zawodowego w Polsce. Raport końcowy,* Warszawa 2011, http://www.men.gov.pl/images/stories/pdf/raporty/raport%20koncowy_tematyczny_final.pdf

Przytoczone dane posłużą jako punkt odniesienia dla interpretacji wyników badania „Świadomość wyboru zawodu wśród uczniów szkół w województwie łódzkim" oraz pozwolą na dokonywanie oceny aspiracji edukacyjnych uczniów w woj. łódzkim w szerszym kontekście.

W badaniu Bilansu Kapitału Ludzkiego pracodawcy z różnych branż określili rodzaj kompetencji, których wymagają od swoich przyszłych pracowników (tabela 7). Biorąc pod uwagę ogół przedsiębiorców szukających pracowników, najistotniejsze są kompetencje samo organizacyjne (50% wskazań), interpersonalne (45% wskazań) oraz zawodowe (38%). W zależności od branży, wymogi kompetencyjne względem pracownika różnicują się w dość oczywisty sposób. Stąd na przykład przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy i kierownicy zdecydowanie częściej niż pozostali badani przedsiębiorcy oczekują od kandydatów np. umiejętności kierowniczych, robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy częściej niż pozostali kładą nacisk na umiejętności zawodowe, a pracownicy biurowi na umiejętność obsługi komputera.

TABELA 7. WYMAGANIA DOTYCZĄCE KOMPETENCJI KANDYDATÓW DO PRACY W RÓŻNYCH ZAWODACH ZGŁASZANE PRZEZ PRACODAWCÓW SZUKAJĄCYCH PRACOWNIKÓW W 2011 ROKU (DANE W %)

Kompetencje	KIER	SPEC	SRED	BIUR	USLU	ROBW	OPER	ROBN	Ogółem
Zawodowe	43	24	32	22	38	47	35	39	38
Samo organizacyjne	43	55	63	59	44	52	46	52	50
Interpersonalne	36	50	58	39	71	27	28	28	45
Techniczne	5	6	5	3	7	14	13	12	9
Kognitywne	10	9	11	9	9	7	3	16	8
Komputerowe	1	15	9	22	8	4	3	2	7
Fizyczne	1	2	3	6	3	9	11	6	6
Kwalifikacje	7	14	11	5	4	6	27	9	11
Językowe	20	15	9	16	7	2	13	1	7
Artystyczne	0	2	0	0	1	0	0	0	1
Dyspozycyjne	6	11	8	10	11	5	13	8	9
Kierownicze	30	1	2	7	1	1	0	3	2
Biurowe	14	5	7	6	4	3	5	0	5
Inne	13	7	6	8	10	14	10	15	10
Matematyczne	0	1	1	2	3	1	4	0	2

Pracodawcy według wielkich grup zawodowych: KIER – Przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy i kierownicy; SPEC – Specjaliści; SRED – Technicy i inny średni personel; BIUR – Pracownicy biurowi; USLU – Pracownicy usług i sprzedawcy; ROBW – Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy; OPER – Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń; ROBN – Pracownicy przy pracach prostych

ŹRÓDŁO: M. KOCÓR, A. STRZEBOŃSKA, K. KELER, KOGO CHCĄ ZATRUDNIAĆ PRACODAWCY?, PARP, WARSZAWA 2012, HTTP://BKL.PARP.GOV.PL/SYSTEM/FILES/DOWNLOADS/20120425224717/KOGO_CHC_ZATRUDNIA_PRACODAWCY.PDF?1335387138, S. 39.

Badanie Bilansu Kapitału Ludzkiego[15] dostarcza informacji na temat kompetencji, których pracodawcy oczekują od młodych pracowników (tabela 8). Na pierwszym miejscu znalazły

[15] M. Jelonek, D. Szklarczyk, A. Balcerzak-Raczyńska, *Oczekiwania pracodawców a pracownicy jutra*, PARP, Warszawa 2012, http://bkl.parp.gov.pl/system/files/Downloads/20121128143313/RAPORT4_1_.pdf?1354122895

się kompetencje zawodowe (38,3% badanych), na drugim kontakty z ludźmi (20,5%), a na trzecim takie cechy jak: odpowiedzialność, dyscyplina pracy, uczciwość oraz wiarygodność (20,2%).

TABELA 8. KOMPETENCJE I UMIEJĘTNOŚCI OCZEKIWANE PRZEZ PRACODAWCÓW OD MŁODYCH PRACOWNIKÓW

Kompetencje	Procent
Kompetencje zawodowe	38,3%
Kontakty z ludźmi, klientami	20,5%
Odpowiedzialność, dyscyplina pracy, uczciwość, wiarygodność	20,2%
Komunikatywność- klarowne przekazywanie myśli	14,4%
Kultura osobista, uprzejmość, autoprezentacja, dbanie o wizerunek	11,0%
Dyspozycyjność	10,6%
Chęć do pracy, pracowitość	9,5%
Staranność, skrupulatność, uprzejmość, autoprezentacja, dbałość o szczegóły	9,2%
Kreatywność, bycie innowacyjnym, wymyślanie nowych rozwiązań	8,9%
Współpraca w grupie	8,3%
Uprawnienia, licencje, prawa jazdy	7,1%
Rozwiązywanie problemów	6,5%
Przedsiębiorczość	6,3%
Zaawansowana umiejętność obsługi komputera	5,9%
Odporność na stres	5,6%
Posługiwanie się urządzeniami technicznymi	5,4%
Punktualność	5,1%
Umiejętność uczenia się	5,1%
Samodzielność	5,1%

ŹRÓDŁO: M. JELONEK, D. SZKLARCZYK, A. BALCERZAK-RACZYŃSKA, *OCZEKIWANIA PRACODAWCÓW A PRACOWNICY JUTRA*, PARP, WARSZAWA 2012, HTTP://BKL.PARP.GOV.PL/SYSTEM/FILES/DOWNLOADS/20121128143313/RAPORT4_1_.PDF?1354122895, S. 38

Jednym z celów badania „Świadomość wyboru zawodu wśród uczniów szkół w województwie łódzkim" jest diagnoza stanu wiedzy młodych ludzi na temat zapotrzebowania na rynku pracy. Uzyskane dane umożliwią wyciągnięcie tym ciekawszych wniosków, gdy skonfrontuje się je z wynikami badań przeprowadzonych wśród pracodawców.

2. Cel, zakres i metodyka badania

W niniejszym rozdziale przedstawiono cel, zakres i założenia badania „Świadomość wyboru zawodu wśród uczniów szkół w województwie łódzkim". Szczególną uwagę zwrócono na zagadnienie doboru próby i sposobu realizacji badań terenowych.

2.1. Cel i zakres badania, główne problemy badawcze

Badanie świadomości wyboru zawodu obejmowało kategorię pełnoletnich uczniów szkół ponadgimnazjalnych z województwa łódzkiego. Zakresem przedmiotowym badanie objęło świadomość wyboru zawodu oraz dalszej ścieżki edukacyjnej, wiedzę o rynku pracy i potrzeby w zakresie doradztwa zawodowego. Badania miały na celu zdiagnozowanie,

w jakim stopniu młodzi ludzie czują się odpowiedzialni za kształtowanie swojej kariery zawodowej, w jaki sposób podejmują decyzje edukacyjno-zawodowe, jakie są ich oczekiwania wobec przyszłego kierunku kształcenia, czy pracy, jaka jest ich wiedza na temat rynku pracy. Wyodrębniono osiem problemów badawczych, a w dalszej kolejności problemy uszczegółowiono dodając do nich pytania badawcze.

Sformułowane pytania badawcze stanowiły bazę dla stworzonych narzędzi badawczych – ankiety, scenariusza wywiadu pogłębionego oraz scenariusza zogniskowanego wywiadu grupowego wraz z zadaniami projekcyjnymi. Odpowiedzi na pytania badawcze umożliwiają wyciągnięcie wniosków oraz realizację założonych celów badawczych. W tabeli 9 przedstawiono pytania przyporządkowane do poszczególnych problemów badawczych.

TABELA 9. SZCZEGÓŁOWE PROBLEMY BADAWCZE

UCZNIOWIE – JACY SĄ?	
1.	**Jakie miejsce w hierarchii wartości życiowych uczniów zajmują: zdobywanie wiedzy, wykształcenia, umiejętności, zawodu?**
2.	**Jak przedstawia się świadomość uczniów na temat swoich mocnych i słabych stron?**
3.	**Jakie są dotychczasowe doświadczenia zawodowe uczniów szkół ponadgimnazjalnych?**
4.	**Jak przedstawiają się ich postawy wobec idei kształcenia się przez całe życie?**
PLANOWANIE	
5.	**Czy i w jaki sposób uczniowie planują swoją karierę zawodową?**
6.	**Jakie postawy wykazują uczniowie wobec planowania kariery zawodowej?**
OCZEKIWANIA WZGLĘDEM PRZYSZŁEJ PRACY	
7.	**Jakie oczekiwania mają uczniowie szkół ponadgimnazjalnych względem przyszłego zawodu?**
PODEJMOWANIE DECYZJI	
8.	**Kto jest dla uczniów autorytetem w zakresie wyboru ścieżki kształcenia/zawodu?**
9.	**Jakie są kluczowe czynniki wpływające na podejmowanie decyzji w zakresie wyboru ścieżki kształcenia/zawodu/konkretnej szkoły?**
10.	**Kto w największym stopniu wpływa na podejmowanie decyzji w zakresie wyboru dalszej edukacji/kariery zawodowej?**
OCENA WCZEŚNIEJSZYCH WYBORÓW EDUKACYJNYCH	
11.	**Jak uczniowie oceniają dokonane wcześniej wybory edukacyjne?**
12.	**Kto miał wpływ na dokonane wcześniej wybory edukacyjne uczniów?**
RYNEK PRACY	
13.	**Jak przedstawia się wiedza uczniów na temat potrzeb rynku pracy? (poszukiwane zawody, kompetencje)**
14.	**W jakiej formie uczniowie zetknęli się do tej pory z informacjami o rynku pracy i jak je oceniają?**

PORADNICTWO ZAWODOWE
15. Skąd uczniowie czerpią informacje na temat rynku pracy?
16. Czy i w jakiej formie poradnictwa uczniowie brali udział?
17. Czy i w jakiej formie realizowane jest doradztwo zawodowe dla uczniów w szkołach?
18. Jakie są ograniczenia i bariery realizacji poradnictwa zawodowego?
19. Co należy poprawić, udoskonalić w procesie poradnictwa zawodowego uczniów?
20. Jak w praktyce przedstawia się współpraca między szkołami a instytucjami rynku pracy/ szkołami wyższymi/ pracodawcami?
POTRZEBY INFORMACYJNE
21. Jakie są potrzeby informacyjne uczniów w odniesieniu do oferty edukacyjnej i zapotrzebowania rynku pracy oraz przebiegu kariery zawodowej
22. W jakiej formie uczniowie chcieliby uzyskiwać tego typu informacje?

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE.

2.2. Metodyka badania

Badanie zrealizowano z wykorzystaniem zarówno ilościowych, jak i jakościowych metod badawczych. Badania ilościowe, z wykorzystaniem techniki ankiety audytoryjnej z pełnoletnimi uczniami szkół ponadgimnazjalnych z terenu woj. łódzkiego (n=968) zrealizowano w maju 2013 roku. W tym samym okresie przeprowadzono także zogniskowane wywiady fokusowe z uczniami (n=8) oraz indywidualne wywiady pogłębione z przedstawicielami szkół (n=3). Zarówno badania jakościowe, jak i ilościowe zostały poprzedzone badaniem pilotażowym, w ramach którego zrealizowano 100 ankiet audytoryjnych, 2 FGI z uczniami oraz 2 IDI z nauczycielami. Pilotaż służył kontroli narzędzi badawczych, a dane zgromadzone w badaniu pilotażowym dla części jakościowej z uwagi na ich wysoką wartość podlegały dalszej analizie[16].

W ramach doboru próby uwzględniono trzy główne kryteria: typ szkół, terytorium na którym znajdowała się szkoła oraz wielkość miejscowości. Logikę doboru prób do badania podsumowuje tabela 10.

TABELA 10. DOBÓR PRÓBY

Badanie ilościowe	
Metoda sondażu techniką ankiety audytoryjnej z pełnoletnimi uczniami szkół ponadgimnazjalnych woj. łódzkiego w podziale na podregiony i typy szkół oraz tereny zarówno wiejskie, jak i miejskie (n=968[17])	Dobór nieprobabilistyczny, dwuwarstwowy z uwzględnieniem podregionów, 3 typów szkół (tj. LO, ZSZ, technikum) oraz terenów wiejskich i miejskich

[16] Zdecydowano się jednak uwzględnić niektóre wypowiedzi pochodzące z pilotażowych badań jakościowych ze względu na ich znaczącą wartość merytoryczną dla celów założonych w badaniu.
[17] Próba zrealizowana była wyższa niż założona n=900.

Badanie jakościowe	
Wywiady grupowe (FGI) z pełnoletnimi uczniami szkół ponadgimnazjalnych woj. łódzkiego połączone z obserwacją nieuczestniczącą (n=8)	Dobór celowy z uwzględnieniem każdego z 4 typów szkół (tj. LO, ZSZ, technikum, liceum profilowane) oraz terenów wiejskich i miejskich.
Indywidualne wywiady pogłębione (IDI) z przedstawicielami szkół woj. łódzkiego (n=5) tj. nauczycielami, pedagogami lub doradcami zawodowymi zatrudnionymi w danej placówce	Dobór celowy z uwzględnieniem czterech typów szkół (tj. LO, ZSZ, technikum + gimnazjum) oraz terenów wiejskich i miejskich. Przy czym ZSZ i technikum traktowane są łącznie jako „zespół szkół zawodowych".

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE.

Realizując każde badanie, badacz napotyka na ograniczenia, które są trudne do przewidzenia w momencie projektowania badania. Pewne trudności pojawiły się także w trakcie realizacji badania „Świadomość wyboru zawodu wśród uczniów szkół w województwie łódzkim". Rodzaj tych trudności wyjaśniono pokrótce w niniejszym rozdziale.

Realizując badanie badacz każdorazowo kontaktował się z dyrektorem danej szkoły prosząc o zgodę na przeprowadzenie badania. Ponadto każdy dyrektor otrzymywał w formie elektronicznej list uwierzytelniający oraz narzędzia badawcze tak, aby mógł zorientować się w tematyce badania oraz wytypować klasę (klasy), które wezmą w nim udział.

Czynnikiem znacznie utrudniającym realizację badania był czas, w którym zostało ono przeprowadzone – tj. miesiąc maj. Dla uczniów pełnoletnich - z liceów i techników jest to okres intensywnej nauki i zdawania egzaminu dojrzałości, natomiast dla uczniów szkół zawodowych – okres praktyk. Innym napotkanym problemem była słaba frekwencja na zajęciach wśród uczniów III klas liceów ogólnokształcących (problem ten nie dotyczy klas III technikum i szkoły zawodowej, gdyż te klasy kończą lekcje w czerwcu). Sytuacja ta utrudniała kontakt z respondentami. W związku z tym badania nie ograniczono jedynie do uczniów ostatnich klas szkół ponadgimnazjalnych, ale uwzględniono w nim także opinie pełnoletnich uczniów klas drugich. Identyfikację tych uczniów umożliwili dyrektorzy oraz nauczyciele pracujący w szkołach.

2.2.1. Schemat doboru próby i realizacja badań ilościowych

Schemat doboru próby do badania ilościowego przedstawiony został dla zakładanej pierwotnie liczebności próby n=900. Jednakże z przyczyn obiektywnych omówionych w dalszej części opracowania ostateczna próba była większa i liczyła 968 osób.

Nie istnieje skończony operat losowania dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych woj. łódzkiego, ale dostępny jest spis szkół w Systemie Informacji Oświatowej, dostarczanym

przez Centrum Informatyczne Edukacji[18]. Na podstawie danych Systemu Informacji Oświatowej według stanu na dzień 30.09.2012 w województwie łódzkim uczyło się łącznie 79 349 uczniów. Na podstawie tych danych określono proporcje liczy uczniów w poszczególnych typach szkół. Uwzględnia ona także liczebność uczniów w poszczególnych kategoriach szkół w próbie – ma ona charakter proporcjonalny (w podregionach zachowana jest proporcja szkół dla województwa).

TABELA 11. LICZBA UCZNIÓW W WOJ. ŁÓDZKIM WEDŁUG TYPÓW SZKÓŁ NA DZIEŃ 30.09.2012

	Liceum Ogólnokształcące	Technikum	Zasadnicza Szkoła Zawodowa
Liczba uczniów	39021	30203	10125
Udział uczniów w poszczególnych typach szkół	49%	38%	13%
Liczba uczniów w próbie (N=900)	441	342	117

ŹRÓDŁO: CIE.MEN.GOV.PL.

W badaniu jako kryterium terytorialne postanowiono uwzględnić zmienną „podregion" – jako pierwszą warstwę próby. W każdym z 5 podregionów woj. łódzkiego przeprowadzona została taka sama liczba ankiet audytoryjnych z uczniami we wszystkich typach szkół zgodnie z określonymi powyżej proporcjami[19]. Szczegółowy rozkład liczby badanych uczniów ze względu na typ szkoły i podregion przedstawia tabela 12.

TABELA 12. ROZKŁAD PRÓBY DO BADANIA WŁAŚCIWEGO ZE WZGLĘDU NA PODREGION I TYP SZKOŁY

	Liceum Ogólnokształcące	Zasadnicza Szkoła Zawodowa	Technikum
Podregion 15 – łódzki	88	23	68
Podregion 16 - m. Łódź	89[20]	25	70
Podregion 17 – piotrkowski	88	23	68
Podregion 18 – sieradzki	88	23	68
Podregion 19 – skierniewicki	88	23	68
RAZEM (N=900)	**441**	**117**	**342**

ŹRÓDŁO: OBLICZENIA WŁASNE.

Badanie uwzględniło także zróżnicowanie uczniów ze względu na wielkość miejscowości, w której chodzą do szkoły. W tym celu wyróżniono dwie kategorie – miasta (stolice powiatów i Łódź) i „tereny wiejskie" – za które uznano miejscowości poniżej 6000 mieszkańców, przeważnie, chociaż nie wyłącznie, siedziby gmin wiejsko-miejskich, w których znajdują się szkoły ponadgimnazjalne. Wielkość terytorium stanowi drugą warstwę próby. Założono, że taką samą liczbę badań przeprowadzi się wśród uczniów miast, jak i „terenów wiejskich". Podział na miasta i tereny wiejskie, z oczywistych względów, nie obejmuje podregionu miasto Łódź. Szczegółowy rozkład próby z uwzględnieniem obu warstw przedstawia tabela 13.

[18] http://www.cie.men.gov.pl/
[19] Zabieg ten ma na celu przyznanie równej wagi głosom uczniów z różnych części województwa.
[20] Dla równego rachunku N=900, zwiększono liczbę uczniów w próbie w Łodzi we wszystkich typach szkół oprócz liceów.

TABELA 13. SZCZEGÓŁOWY ROZKŁAD PRÓBY Z UWZGLĘDNIENIEM OBU WARSTW

	Liceum Ogólnokształcące		Zasadnicza Szkoła Zawodowa		Technikum	
	M[21]	W	M	W	M	W
Podregion 15 – łódzki	44	44[22]	12	11	34	34
Podregion 16 - m. Łódź	89	0	25	0	70	0
Podregion 17 – piotrkowski	44	44	12	11	34	34
Podregion 18 – sieradzki	44	44	12	11	34	34
Podregion 19 – skierniewicki	44	44	12	11	34	34
RAZEM (N=900)	**441**		**117**		**342**	

ŹRÓDŁO: OBLICZENIA WŁASNE.

W ramach poszczególnych warstw szkoły, w których przeprowadzone zostały badania wybrano z bazy SIO losowo, na zasadzie przyjętych kryteriów dla obu warstw próby. Jednakże o tym, którzy uczniowie wezmą udział w badaniu z wykorzystaniem ankiety audytoryjnej zdecydowali dyrektorzy szkół.

Pilotaż badania, przeprowadzony przed realizacją badania właściwego zmusił badaczy do weryfikacji wstępnych założeń dotyczących schematu doboru próby do badania ilościowego. Specyficznym podregionem woj. łódzkiego okazał się bowiem podregion łódzki. W metodologii badania założono początkowo, że i w tym podregionie, jak we wszystkich pozostałych, uwzględniony zostanie podział szkół ze względu na miasta i tereny wiejskie – tj. liczące do 6000 mieszkańców. W trakcie realizacji badania pilotażowego okazało się jednak, że w podregionie łódzkim występuje znikoma liczba szkół ponadgimnazjalnych w miejscowościach do 6000 mieszkańców. W bazie SIO brakowało szkół (ale przede wszystkim uczniów) spełniających kryteria założone w doborze próby w tej kategorii wielkości miejscowości. Powodowane jest to zapewne bliskością Łodzi, która dysponuje lepszym zapleczem edukacyjnym, większą liczbą szkół ponadgimnazjalnych, do których po prostu uczniowie dojeżdżają ze swojej miejscowości zamieszkania. Innym wyjaśnieniem tej sytuacji mogą być także niedoskonałości bazy SIO, która zawierała nieaktualne dane na temat placówek oświatowych.

W podregionie łódzkim w miastach do 6000 mieszkańców są zaledwie dwa licea ogólnokształcące, w których jest tylko po jednej klasie uczniów pełnoletnich. W liceum ogólnokształcącym w Bratoszewicach obecnie otwarta jest tylko jedna klasa III liceum licząca około 20 uczniów. W podregionie łódzkim znajduje się jeszcze drugie liceum w Dobroniu, w którym jest tylko po jednej klasie w każdym roczniku, co oznaczało możliwość przebadania zaledwie kilkunastu pełnoletnich uczniów. Podjęto próby realizacji badania w obu szkołach, jednakże bazując na uprzednich kontaktach z dyrektorami tych szkół liczba uczniów pełnoletnich w liceach w podregionie łódzkim nie była wystarczająca do realizacji założonej próby (44 uczniów). W związku z tym dokonano zmian w doborze próby licealistów w podregionie łódzkim. Wobec braku wystarczającej liczby uczniów liceów w miejscowościach do 6000 mieszkańców zmieniono dobór próby dla podregionu łódzkiego tak, aby uczniowie liceów z tzw. „małych miejscowości" mogli pochodzić z miejscowości liczących do 10 000 mieszkańców (zamiast do 6000). Rozszerzenie kryterium dostępności miało na celu jedynie uzupełnienie próby. Natomiast dobór próby dla uczniów techników i zasadniczych szkół zawodowych pozostał bez zmian.

[21] M=Miasto, W="tereny poniżej 6000 mieszkańców".
[22] W podregionie łódzkim dla liceów ogólnokształcących W="tereny poniżej 10 000 mieszkańców"

Szczegółowy rozkład zrealizowanej próby przedstawia tabela 14. Ostateczna liczebność próby i jej rozkład szczególnie w warstwie „wielkość miejscowości" (tereny wiejskie i miasta) różni się nieznacznie od próby założonej. Rozbieżności te wynikają w dużej mierze ze specyfiki zastosowanej techniki badawczej, jaką jest ankieta audytoryjna. W przypadku realizacji badań z wykorzystaniem ankiety audytoryjnej, w celu zebrania jak najbardziej wiarygodnego materiału badawczego badacz rozdaje ankiety wszystkim obecnym uczniom w danej klasie (tj. nie ma możliwości wyboru określonej liczby uczniów). Przed przeprowadzeniem badania badacz oczekuje, że liczba uczniów w danej klasie wyznaczonej do badania przez dyrekcję szkoły będzie zgodna z szacunkami podanymi przez dyrektora bądź nauczycieli. Nierzadko jednak w praktyce ostateczna liczba uczniów, którzy biorą udział w badaniu zależna jest od czynników, których ani badacz ani nauczyciele kontrolować nie mogą tj. sytuacje losowe, wagary, zwolnienia z konkretnej lekcji itp. Należy jednak zauważyć, że wahania w otrzymanych liczebnościach w pewnych kategoriach próby są niewielkie, co nie powinno rzutować na wyniki badania.

TABELA 14. PRÓBA ZAŁOŻONA I PRÓBA ZREALIZOWANA

Typ szkoły	Wyszczególnienie		Podregion 15 – Łódzki	Podregion 16 – m. Łódź	Podregion 17 – piotrkowski	Podregion 18 – Sieradzki	Podregion 19 – skierniewicki	RAZEM
Liceum Ogólnokształcące	Miasta	Próba założona	44	88	44	44	44	264
		Próba zrealizowana	44	88	42	47	50	271
	%	Stopień realizacji próby	100,0%	100,0%	95,5%	106,8%	113,6%	102,7%
	Tereny wiejskie	Próba założona	44	0	44	44	44	176
		Próba zrealizowana	43	0	42	40	45	170
	%	Stopień realizacji próby	97,7%	-	95,5%	90,9%	102,3%	96,6%
Zasadnicza Szkoła Zawodowa	Miasta	Próba założona	12	25	12	12	12	73
		Próba zrealizowana	19	29	18	27	16	109
	%	Stopień realizacji próby	158,3%	116,0%	150,0%	225,0%	133,3%	149,3%
	Tereny wiejskie	Próba założona	11	0	11	11	11	44
		Próba zrealizowana	11	0	15	11	11	48
	%	Stopień realizacji próby	100,0%	-	136,4%	100,0%	100,0%	109,1%
Technikum	Miasta	Próba założona	34	71	34	34	34	207
		Próba zrealizowana	33	70	52	47	29	231
	%	Stopień realizacji próby	97,1%	98,6%	152,9%	138,2%	85,3%	111,6%
	Tereny wiejskie	Próba założona	34	0	34	34	34	136

		Próba zrealizowana	35	0	39	34	31	139
	%	Stopień realizacji próby	102,9%	-	114,7%	100,0%	91,2%	102,2%
RAZEM						Próba założona		900
RAZEM						Próba zrealizowana		968

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE.

Realizacja badań techniką ankiety audytoryjnej wiąże się także z pewnym ograniczeniem, które wiąże się z możliwością uzyskiwania od respondentów odpowiedzi niezgodnych z przedmiotem badania lub nieszczerych. W ankietach nierzadko można znaleźć odpowiedzi, które świadczą o chęci popisania się przed ankieterem. W efekcie realizacji badania ilościowego „Świadomość wyboru zawodu wśród uczniów szkół w woj. łódzkim", na przykład w pytaniach o wymarzony zawód, odnajdujemy takie odpowiedzi jaki: „prostytutka", „sutener" czy tym podobne. Jako że uczniowie wypełniają ankietę samodzielnie, nie ma możliwości całkowitego wyeliminowania tego typu zachowań. Jednakże w celu kontroli tej sytuacji, odpowiedzi takie są odpowiednio kodowane i nie są brane pod uwagę na etapie analizy.

2.2.2. Schemat doboru próby i realizacja zogniskowanych wywiadów grupowych

Dobór próby do badania miał charakter celowy i uwzględniał wielkość miejscowości oraz typ szkoły ponadgimnazjalnej. Najpierw dokonano identyfikacji najważniejszych segmentów w obu kategoriach. Dla kategorii wielkości miejscowości wyróżniono 3 główne segmenty: Łódź – jako miasto wojewódzkie, miasta – stolice powiatów oraz miejscowości poniżej 6000 mieszkańców – siedziby gmin wiejsko-miejskich. Podział ten dość dobrze oddaje specyfikę województwa ze względu na siedzibę szkoły w miejscowościach określonego rzędu wielkości. Warto przy tym zaznaczyć, że ostatnia kategoria – miejscowości poniżej 6000 mieszkańców została wybrana dlatego, że szkoły ponadgimnazjalne, w odróżnieniu od szkół niższego szczebla przeważnie znajdują się w miejscowościach będących siedzibami gmin. Dlatego też wywiady grupowe przeprowadzone wśród uczniów takich miejscowości pozwalają na zebranie danych dotyczących świadomości wyboru zawodu uczniów także z terenów wiejskich – otaczających te miejscowości.

W ramach kategorii typu szkół wyróżniono trzy główne segmenty: LO, technika oraz zasadnicze szkoły zawodowe. Ponieważ licea profilowane zostały pominięte w badaniu ilościowym z uwagi na fakt ich wygaszania, jeden wywiad grupowy przeprowadzony został z uczniami tego typu szkół. Po identyfikacji kluczowych segmentów postanowiono przyporządkować do nich poszczególne liczby wywiadów grupowych. Efekty tego przyporządkowania zamieszczone są w tabeli 15.

TABELA 15. DOBÓR PRÓBY DO WYWIADÓW GRUPOWYCH

Badanie właściwe	
Łódź	1 FGI w ZSZ
Miasta – stolice powiatów	1 FGI w LO
	1 FGI w LO profilowanym
	1 FGI w technikum
	1 FGI w ZSZ
Miejscowości poniżej 6000 mieszkańców – siedziby gmin wiejsko-miejskich	1 FGI w LO
	1 FGI w ZSZ
	1 FGI w technikum

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE.

Podczas badania techniką zogniskowanego wywiadu grupowego wykorzystano techniki projekcyjne, aby poprzez zabawę dotrzeć do nieuświadamianych bądź skrywanych motywów zachowań uczniów. W badaniu zastosowano test chmurki, który polega na tym, że badani dostają ilustracje przypominające komiks, na których mają napisać w „chmurkach" co myślą i mówią postaci znajdujące się w określonej sytuacji.

W pierwszym teście projekcyjnym badani dostali ilustracje przypominające komiks, który dotyczył sytuacji wyboru dalszej drogi edukacji i pracy zawodowej. Zadaniem uczniów było napisanie w dymkach, co ich rówieśnikowi, który nie wie, co robić po zakończeniu szkoły powiedzą (a o czym pomyślą) rodzice, nauczyciele i rówieśnicy. Celem tego zadania było poznanie charakteru wpływu najbliższego otoczenia uczniów na ich decyzje edukacyjne i zawodowe.

Drugi test polegał na tym, że respondenci przypisywali fikcyjnemu uczniowi (Kubie), cechy i obawy towarzyszące wyborowi dalszej drogi edukacyjnej i zawodowej. Technika ta pozwoliła wnioskować na temat cech i obaw badanych uczniów. Test ten, przez przypisywanie wypowiedzi innym osobom, pozwala bowiem zidentyfikować, co tak naprawdę o danej sytuacji myślą badani.

Realizacja badań jakościowych, podobnie jak w przypadku badań ilościowych, również wiąże się z pewnymi trudnościami. Badania fokusowe przeprowadzane w szkołach zawsze mają swoją specyfikę. Samo środowisko wywiadu wpływa na to, jak zachowują się uczniowie i jakie są ich chęci do rozmowy. Szczególnym typem respondentów są uczniowie szkół zawodowych (zasadniczych szkół zawodowych i techników), którzy nierzadko wykorzystują sytuację wywiadu, żeby się „popisać przed kolegami" czy też przetestować „wytrzymałość" badacza, niejednokrotnie wykorzystując niewybredny język. Może to negatywnie wpływać na sytuację badania. Niemniej jednak wpływ ten niwelowany jest przez obserwację, która pozwala dokładnie określić kontekst badania oraz to, czy wypowiedzi uczestników były szczere. Każdy z przeprowadzanych wywiadów fokusowych był opatrzony tego rodzaju notatką. Takie działanie pozwala wyeliminować w fazie analizy opinie i komentarze uczniów, które badacze zidentyfikowali jako „na pokaz" czy „nieszczere[23]".

[23] Wnioski z obserwacji prowadzonej każdorazowo podczas wywiadu grupowego zamieszczono w aneksie.

2.2.3. Schemat doboru próby i realizacja indywidualnych wywiadów pogłębionych

W ramach badania przeprowadzono 3[24] indywidualne wywiady pogłębione z nauczycielami szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych (w badaniu uczestniczyć mógł wychowawca klasy, pedagog szkolny bądź doradca zawodowy zatrudniony w danej placówce szkolnej). Dobór próby miał charakter celowy, a zastosowano w nim taką samą logikę segmentacji, jak opisaną powyżej dla zogniskowanych wywiadów grupowych. Tym razem jednak zamiast osobnej kategorii technikum i ZSZ wyróżniono kategorię „Zespołu Szkół Zawodowych" (łącznie technika i ZSZ – przeważnie w nazewnictwie dominuje nazwa Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych). Jest to powodowane tym, że przeważnie szkoły te znajdują się w jednym budynku, a nauczyciele w nich zatrudnieni mają zajęcia zarówno z uczniami ZSZ, jak i technikum. W tabeli 16 przedstawiono szczegółowy rozkład próby z uwzględnieniem wielkości miejscowości oraz typów szkół, w których przeprowadzono wywiady z nauczycielami.

TABELA 16. DOBÓR PRÓBY DO WYWIADÓW INDYWIDUALNYCH

Badanie właściwe	
Łódź	1 IDI z nauczycielem w „Zespole Szkół Zawodowych" oraz po jednym wywiadzie w LO i gimnazjum w ramach pilotażu
Miasta – stolice powiatów	1 IDI z nauczycielem w LO
Miejscowości poniżej 6000 mieszkańców – siedziby gmin wiejsko-miejskich	1 IDI z nauczycielem w „Zespole Szkół Zawodowych"

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE.

[24] 2 wywiady przeprowadzono w ramach pilotażu i zostały one uwzględnione w analizie z uwagi na stosunkowo wysoką wartość materiału badawczego.

3. Wyniki przeprowadzonych badań

W niniejszym rozdziale przedstawiono wyniki badań odnoszące się do głównych problemów badawczych. Ich prezentację poprzedza szczegółowa analiza cech respondentów.

3.1. Charakterystyka respondentów

Przy każdym realizowanym badaniu cenne są informacje dotyczące tego, kim byli respondenci i jakie były ich cechy społeczno-demograficzne. Wiedza ta pozwala na lepsze zrozumienie podjętej problematyki i sprawia, co szczególnie ważne w przypadku badań ilościowych, że respondenci stają się mniej anonimowi.

3.1.1. Struktura próby w badaniu ilościowym

W badaniu z wykorzystaniem techniki ankiety audytoryjnej wzięło udział 968 uczniów, z czego 54% (518) stanowili mężczyźni.

Badanie było realizowane w trzech typach szkół, proporcjonalnie do liczby uczniów na poziomie województwa. Najliczniejszą grupę stanowili uczniowie liceum ogólnokształcącego (46% - 441 osób), a następnie - uczniowie technikum (38% - 370 osób). Natomiast najmniej reprezentowaną grupą byli uczniowie zasadniczej szkoły zawodowej (16% - 157 osób). Szczegółowo rozkład próby ze względu na typ szkoły przedstawiony został na wykresie 5.

WYKRES 5. TYP SZKOŁY, DO KTÓREJ UCZĘSZCZALI BADANI UCZNIOWIE

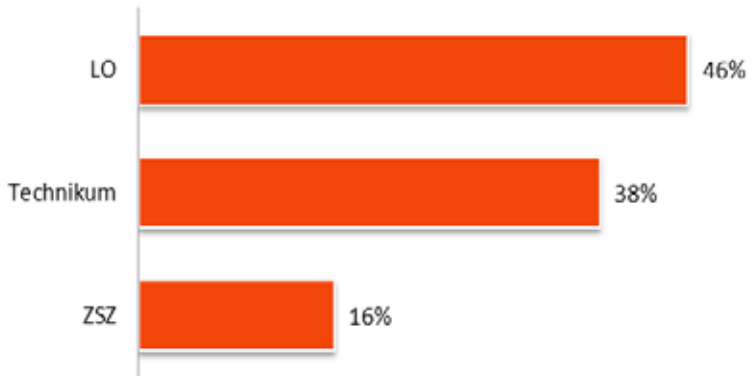

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Wśród uczniów liceum ogólnokształcącego ponad 60% stanowiły kobiety. Odwrotną sytuację można dostrzec wśród uczniów technikum, gdzie liczebnie dominowali mężczyźni (61,1% mężczyzn i 38,9% kobiet). W zasadniczej szkole zawodowej mężczyźni stanowili już zdecydowaną większość (77,7%) badanych.

WYKRES 6. PŁEĆ BADANYCH UCZNIÓW A RODZAJ SZKOŁY, DO KTÓREJ UCZĘSZCZALI

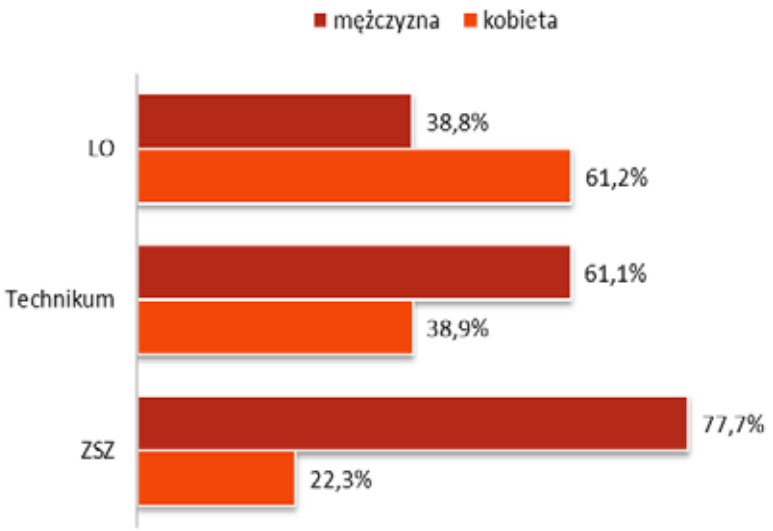

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Respondenci zapytani o wykształcenie matki wskazywali najczęściej na wykształcenie średnie bądź średnie zawodowe (45%). Uczniów, których matki miały wykształcenie wyższe lub zasadnicze zawodowe było po 23%. Zaledwie 2% uczniów wskazało, że ich matki posiadają wykształcenie podstawowe. Część uczniów (7%) nie była w stanie podać rodzaju ukończonej przez matkę szkoły.

WYKRES 7. WYKSZTAŁCENIE MATEK BADANYCH UCZNIÓW

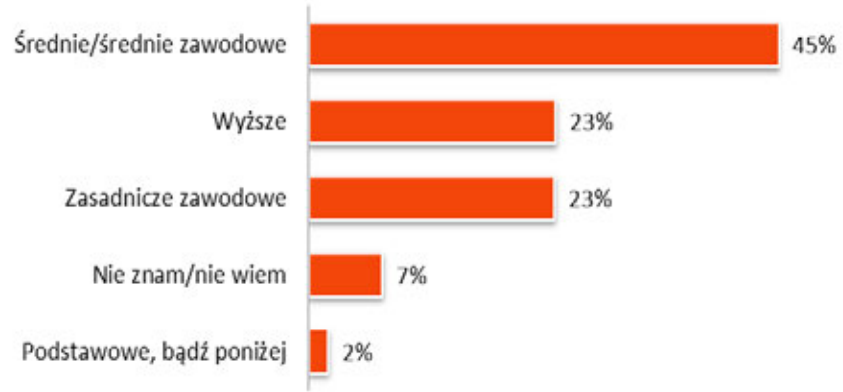

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

W liceum ogólnokształcącym uczniowie najczęściej wskazywali na wykształcenie średnie bądź wyższe swoich matek. Mniejszość stanowili uczniowie, których matka posiadała wykształcenie zasadnicze zawodowe bądź podstawowe. Połowa uczniów technikum wskazała na wykształcenie średnie matki, 27,8% na zasadnicze zawodowe, a 13,9% - wyższe. Bardzo niski odsetek uczniów, podobnie jak wśród uczniów liceum, odpowiadał, że ich matki miały wykształcenie podstawowe (1,4%). Uczniowie szkół zawodowych

deklarowali w większości, że ich matki posiadają wykształcenie zasadnicze zawodowe (39,5%) bądź średnie (31,6%). Wykształcenie wyższe posiadają matki 12,5% uczniów szkół zawodowych.

WYKRES 8. WYKSZTAŁCENIE MATEK BADANYCH UCZNIÓW A RODZAJ WYBRANEJ SZKOŁY

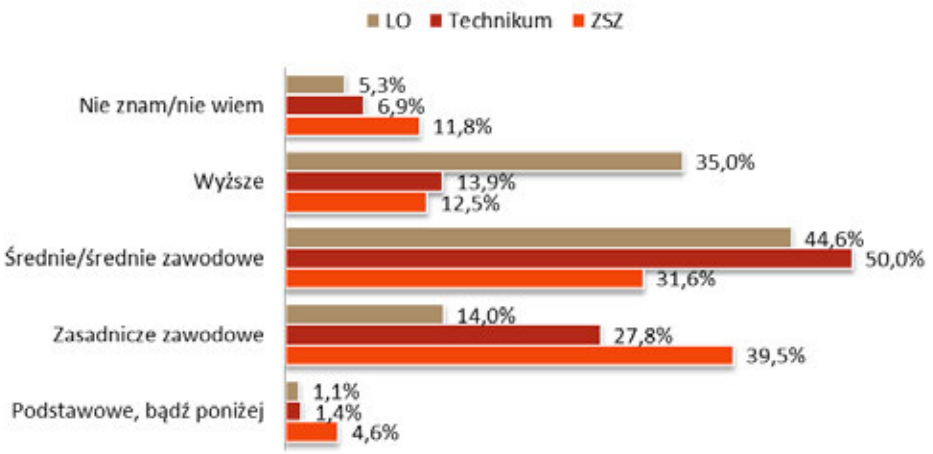

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Uczniowie odpowiadali także na pytanie dotyczące wykształcenia ojca. Najwięcej osób (41%) podało wykształcenie średnie bądź średnie zawodowe. Ojcowie 32% uczniów mieli wykształcenie zasadnicze zawodowe, 13% - wyższe, 4% - podstawowe lub niższe. Podobnie jak w przypadku pytania o wykształcenie matki, część uczniów nie potrafiła odpowiedzieć na pytanie o wykształcenie ojca (10%).

WYKRES 9. WYKSZTAŁCENIE OJCÓW BADANYCH UCZNIÓW

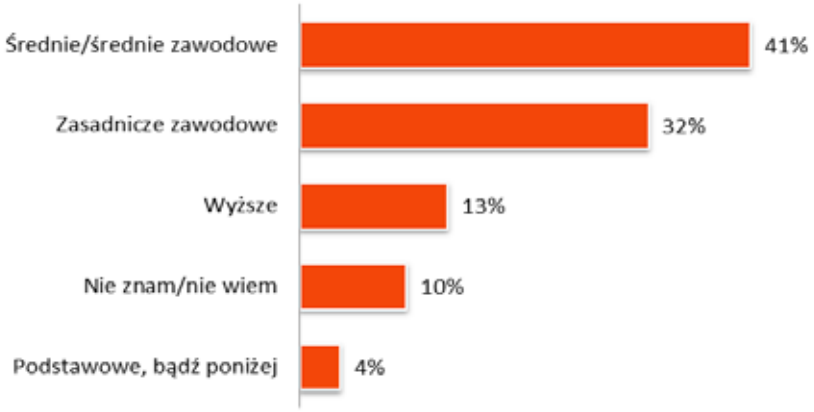

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Uczniowie liceum ogólnokształcącego zapytani o wykształcenie ojca najczęściej wskazywali na wykształcenie średnie (44,5%). Nieco mniejszy odsetek uczniów liceum, deklarowało, że ich ojcowie posiadają wykształcenie zasadnicze zawodowe (22,6%) bądź wyższe (20,0%). Ojcowie z wykształceniem podstawowym stanowili niewielki odsetek

(3,2%). Ojcowie uczniów technikum w dużej mierze posiadali wykształcenie średnie (41,8%), a niewiele mniej - wykształcenie zawodowe (36,4%). Mało reprezentowaną grupą byli uczniowie, których ojcowie posiadali wykształcenie wyższe (8,2%) czy też podstawowe (4,3%). Wśród uczniów zasadniczej szkoły zawodowej prawie 50% ojców posiadało wykształcenie zasadnicze zawodowe. Nieco mniej niż 1/3 uczniów odpowiedziała, że wykształcenie posiadane przez ich ojca to wykształcenie średnie. Najmniejszy odsetek stanowili ponownie ojcowie z wykształceniem wyższym (6,8%) oraz podstawowym (3,4%).

WYKRES 10. WYKSZTAŁCENIE OJCÓW BADANYCH UCZNIÓW A RODZAJ WYBRANEJ SZKOŁY

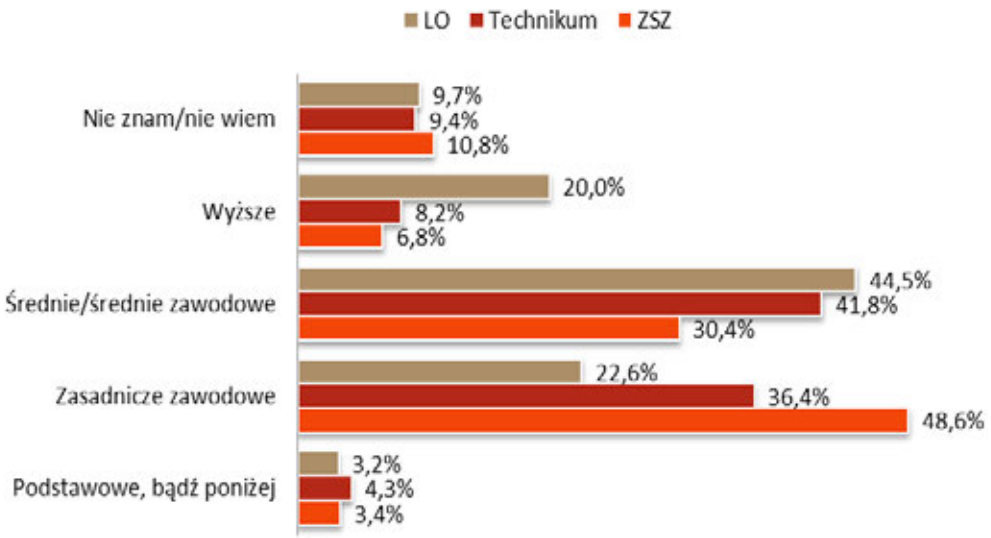

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Zaprezentowane wyniki wskazują, że wykształcenie rodzica współgra z wyborami edukacyjnymi dzieci. Szczególnie można to zaobserwować na przykładzie licealistów, (będących na najlepszej ścieżce do rozpoczęcia studiów), których rodzice częściej posiadają wyższe wykształcenie, niż rodzice uczniów szkół zawodowych.

Ponad połowa uczniów (52%) uczestniczących w badaniu pochodziła z terenów wiejskich, jednak prawie 2/3 ogółu uczniów uczęszczało do szkół znajdujących się w miastach. Natomiast szkoła pozostałej części uczniów (37% - 357 osób) znajdowała się na terenach wiejskich (tj. do 6000 mieszkańców).

W przypadku technikum i zasadniczej szkoły zawodowej nieznacznie większy odsetek stanowili uczniowie z terenów wiejskich. W przypadku liceum ogólnokształcącego ta zależność jest odwrotna.

WYKRES 11. RODZAJ SZKOŁY A MIEJSCE ZAMIESZKANIA BADANYCH UCZNIÓW

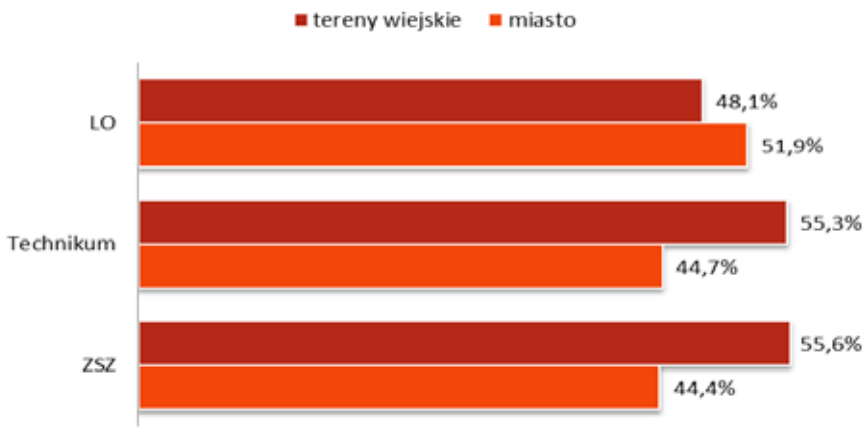

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Uczniowie biorący udział w badaniu uczyli się zarówno w szkołach położonych na terenach wiejskich, jak i w miastach. Większość szkół, w których realizowano badanie, działa w miastach, zwłaszcza są to zasadnicze szkoły zawodowe (69,4%).

WYKRES 12. RODZAJ SZKOŁY A OBSZAR NA KTÓRYM SIĘ ZNAJDUJE

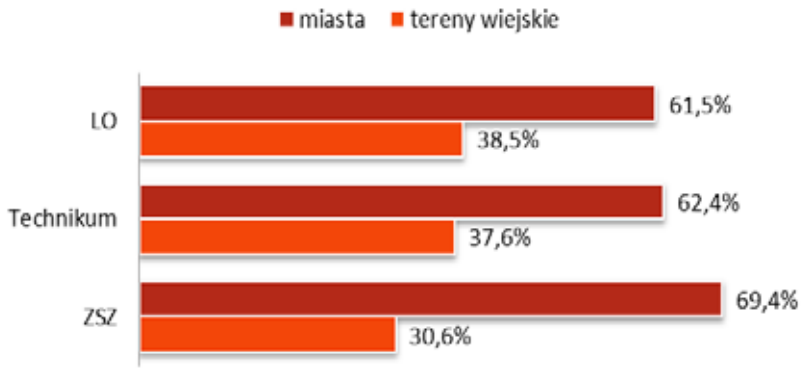

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

3.1.2. Charakterystyka kategorii badanych techniką zogniskowanych wywiadów grupowych

Wywiady grupowe przeprowadzone zostały z różnymi grupami uczniów, ich charakterystykę krótko podsumowuje tabela 17.

TABELA 17. CHARAKTERYSTYKA UCZNIÓW UCZESTNICZĄCYCH W WYWIADACH GRUPOWYCH

KOD	Szkoła	Liczba uczniów	Kim byli uczniowie?
F01	LO Łęczyca	10	uczniowie z profilu matematyczno-fizycznego i biologiczno-chemicznego
F02	Technikum Łódź	9	uczniowie uczący się w zawodzie technik fotografik
F03	Technikum Złoczew	12	uczniowie uczący się w zawodzie technik logistyk
F04	LO profilowane Pabianice	9	uczniowie uczący się na profilu socjalnym
F05	ZSZ Pabianice	10	uczniowie uczący się w zawodzie fryzjer
F06	ZSZ Biała Rawska	7	uczniowie uczący się w zawodach cukiernik, sprzedawca, ogrodnik
F07 - pilotaż	ZSZ Łódź	8	uczniowie uczący się w zawodzie elektryk
F08	LO Bujny	8	uczniowie uczący się na profilu policyjnym i wojskowym
F09- pilotaż	LO Łódź	13	uczniowie uczący się na profilu ogólnokształcącym
F10	ZSZ Łódź	6	uczniowie uczący się w zawodzie drukarz, szkoła o profilu poligraficznym

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE.

3.1.3. Charakterystyka kategorii badanych techniką indywidualnych wywiadów pogłębionych

Indywidualne wywiady pogłębione zostały przeprowadzone z osobami pracującymi jako pedagodzy lub doradcy zawodowi. Szczegółowa charakterystyka respondentów przedstawiona została w tabeli 18.

TABELA 18. CHARAKTERYSTYKA RESPONDENTÓW W WYWIADACH POGŁĘBIONYCH

KOD	Stanowisko	Płeć	Wiek	Szkoła	Miejscowość
W01	Pedagog szkolny	Kobieta	54	LO	Wieluń
W02	Doradca zawodowy	Kobieta	45	Zespół szkół ponadgimnazjalnych	Łódź
W03	Pedagog szkolny	Kobieta	43	Zespół szkół ponadgimnazjalnych	Bujny
W04-pilotaż	Pedagog szkolny	Kobieta	33	LO	Łódź
W05- pilotaż	Pedagog/doradca zawodowy	Kobieta	52	Gimnazjum	Łódź

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE.

3.2. Uczniowie – jacy są?

Mając na uwadze fakt, że w ciągu minionych ponad 30 lat hierarchia wartości młodzieży uległa zasadniczym przemianom[25], w badaniu uczniów szkół ponadgimnazjalnych z terenu województwa łódzkiego poproszono młodzież o nadanie znaczenia za pomocą cyfr w skali 1-5 poszczególnym wartościom. Cyfra 1 oznaczała wartość najniższą, a 5 – najwyższą. Uczniowie oceniali wagę m.in. takich wartości jak zdrowie, rodzina, miłość, stała praca, sukces finansowy, wiara w Boga, bezpieczeństwo osobiste czy własny rozwój. Wykres 13 przedstawia uzyskane w badaniu wyniki.

WYKRES 13. PONIŻEJ ZNAJDUJE SIĘ LISTA WARTOŚCI, KTÓRE MOGĄ BYĆ WAŻNE W ŻYCIU CZŁOWIEKA. JAK TY OCENIASZ ICH WAGĘ? NADAJ IM ZNACZENIE WPISUJĄC CYFRY ZE SKALI 1-5, GDZIE 1 TO OCENA NAJNIŻSZA, A 5 - NAJWYŻSZA

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

[25] K. Szafraniec, M. Boni, *Młodzi 2011,* KPRM 2012.

Analizując wykres 13 widać wyraźnie, że młodzież biorąca udział w badaniu nadawała zasadniczo wysoką wagę wszystkim przedstawionym wartościom. Na szczycie hierarchii znalazło się „zdrowie", w dalszej kolejności – „rodzina". Okazuje się więc, że udane życie rodzinne ocenione najwyżej w roku 1976 i 2008 (w badaniach S. Nowaka powtórzonych przez K. Szafraniec) nadal należy do podstawowych wartości. Tuż za „rodziną" znalazła się „stała praca" – inaczej więc aniżeli w przytaczanych badaniach z ubiegłych lat (tam tuż za udanym życiem rodzinnym pojawiła się przyjaźń).

Wyraźnie więc u współczesnej młodzieży wartość satysfakcji z życia osobistego (rodzinnego, przyjaźni czy miłości) przeplata się z osiągnięciem sukcesu zawodowego (stała, interesująca praca, wysokie zarobki).

Bardzo interesujący jest fakt, że uczniowie różnych typów szkół ponadgimnazjalnych podobnie oceniali poszczególne wartości – rodzaj szkoły nie wpływał więc na odmienne postrzeganie wagi zdrowia czy udziału we władzy. Niemniej jednak, warto zaznaczyć, że uczniowie szkół zasadniczych zawodowych nadawali wyższe rangi poszczególnym wartościom (w porównaniu do uczniów techników i liceów ogólnokształcących), co szczególnie widoczne było a aspekcie udziału we władzy, wiary w Boga oraz posiadania konkretnego zawodu. Nie stwierdzono przy tym żadnych zasadniczych różnic w ocenach poszczególnych wartości między uczniami mieszkającymi na terenach wiejskich i w miastach.

Pytanie o najważniejsze wartości uczniów zadano także trzem pedagogom ze szkół ponadgimnazjalnych – o ile w liceum ogólnokształcącym dla młodzieży najistotniejsza jest wiedza i wykształcenie, dzięki którym będą mogli podjąć studia na wybranej uczelni (W01), o tyle w szkołach zawodowych pedagogowie odpowiadali wprost:

> *…najważniejszą wartością jest znalezienie pracy i do tego uczniowie dążą. (W03)*

Co interesujące, praca dla młodych ludzi jest istotna, przede wszystkim ze względu na możliwość uzyskania niezależności:

> *Oni potrzebują pracy dla pieniędzy. Na pewno pieniądze [są najważniejsze], żeby się usamodzielnić, móc o sobie decydować. (…) To są młodzi mężczyźni, którzy mają potrzebę bycia samodzielnymi. (W02).*

Okazuje się więc, że dobre wykształcenie postrzegane jest przez młodych ludzi jako wartość, ale w kontekście możliwości uzyskania dzięki niemu dobrej (dobrze płatnej, stałej, interesującej) pracy. Warto podkreślić, że wniosek ten pojawiał się także we wcześniej przytaczanych badaniach *Młodzi 2011.*

Widać, że szkolni pedagodzy nieco inaczej postrzegają młodzież niż ona sama siebie – żaden z badanych pedagogów nie wspomniał, by dla współczesnej młodzieży ważkimi wartościami były życie rodzinne, zdrowie czy przyjaźń, choć te znalazły się w hierarchii bardzo wysoko. Co więcej, wypowiedź jednego z uczniów potwierdza ranking wartości:

> *Tak, jak wojsko zmienia człowieka, tak praca zmienia człowieka. To, co kiedyś było mało istotne, teraz może być najważniejsze i odwrotnie. My jesteśmy młodzi, więc chcemy się wyszaleć i bawić. Za parę lat to będzie nieważne. Nie pójdziemy na imprezę, gdy w domu zostawimy rodzinę i dzieci. Praca w policji jest męcząca i czasem wielogodzinna. Po powrocie do domu nie pójdę się wyszaleć i odreagować, tylko zostanę w domu z dziećmi. (F08)*

3.2.1. O czym myślą? Jak się czują?

Charakterystykę uczniów szkół ponadgimnazjalnych uzupełniają informacje zdobyte dzięki wykorzystanemu testowi projekcyjnemu w której respondenci przypisywali cechy i obawy fikcyjnemu uczniowi.

Uczniowie z każdego typu szkoły wskazywali, że Kubie towarzyszy uczucie obawy przed podjęciem decyzji o tym, co chce robić po ukończeniu obecnej szkoły. Wypowiedzi uczniów świadczą także o odczuciu presji wynikającej z oczekiwań stawianych przez otoczenie. Z projekcji wynika, że dylematy towarzyszące uczniom technikum i zasadniczej szkoły zawodowej dotyczą głównie wyboru pomiędzy dalszą edukacją, a podjęciem próby zatrudnienia. Sądzą, że dokształcenie się pozwoliłoby im więcej zarabiać, ale nie wiedzą, czy poradzą sobie z nauką. Uczniowie zasadniczej szkoły zawodowej nie są także przekonani, czy chcą w przyszłości wykonywać zawód, którego dotąd uczyli się w szkole.

W wypowiedziach uczniów liceum profilowanego również pełno jest obaw – nie wiedzą, co będzie dla nich najlepszym rozwiązaniem na najbliższe lata. Na niektórych ciąży znaczna presja kontynuowania kształcenia mimo tego, że woleliby pójść do pracy.

Uczniowie liceum w najmniejszym stopniu poddają w wątpliwość sens dalszego kształcenia na studiach. Jednakże im również towarzyszy niepokój o własną przyszłość – o wybór odpowiedniego profilu kształcenia, o to, czy znajdą satysfakcjonującą pracę i spełnią wymogi pracodawcy. Najciekawsze i najczęściej pojawiające się wypowiedzi młodych respondentów przedstawiono w ujęciu graficznym.

Uczniowie technikum:

-„Czy dostanę tę pracę, którą będę chciał” -„Niepewność, stres, zakłopotanie” – „Czuje przytłoczenie przez plany, które ma on, a które mają inni wobec niego” –„Stres przed konsekwencją decyzji” -„Kuba myśli, że na studiach sobie nie poradzi” – „Kuba nie czuje się najlepiej ponieważ nigdzie nie może znaleźć pracy – „Kuba chce się usamodzielnić i szuka pracy” – „Jest zagubiony” –„Pójdzie do pracy, a studia w każdej chwili będzie mógł zacząć” –„Chciałby znaleźć dobrą, perspektywiczną pracę” –„Iść na studia, czy nie iść?” –„Jest zestresowany maturą, czuje się beznadziejnie!”

Kuba musi zdecydować, co robić po skończeniu szkoły?

O czym myśli?

Jak się czuje?

Uczniowie zasadniczej szkoły zawodowej:

-„Cieszy się, że kończy szkołę” -„Czuje radość” – „Trzeba iść dalej do szkoły” – „Pomagać w domu i w sadzie” – „Iść realizować swoje marzenia” –„Będzie trzeba pomyśleć o znalezieniu pracy” –„Pomyśleć, czy chciałby pracować w kierunku, w którym się uczył” –„Myśli o kontynuowaniu dalszej nauki zaocznie w liceum bądź technikum” –„Jest niezdecydowany, nie wie co dalej robić ze swoim życiem” –„Strach, niepewność, ale także determinacja i chęć do dalszego działania” –„Mam swój biznes plan i wiem co chcę robić w życiu” –„Wyprowadzić się do własnego mieszkania” –„Zacząć kolejną szkołę w wybranym zawodzie, by osiągnąć sukces zawodowy” – Iść do pracy i pracować za marne grosze” –„Czuje się bezsilny” –„Uważa, że nie da sobie rady” –„W końcu ukończę tę szkołę, ukończę praktyki i będę mógł dalej spełniać się w tym, czym chcę” –„W międzyczasie będę szukał pracy, a może uda mi się załapać na staż w moim zawodzie. Miło by było jeszcze trochę w nim porobić” –„Muszę iść do kogoś po poradę, gdyż samemu jest mi ciężko zdecydować”

Uczniowie liceum profilowanego:

-„Czuję się źle wiedząc, że nie mam żadnego przedmiotu rozszerzonego, a trzeba zdać maturę" – „Najpierw to Kuba musi zdać maturę" – „Ma dylemat" –„Nie chcę iść na studia ponieważ wiem, że sobie nie poradzę" –„Czuję się źle, bo nie wiem co mam dalej robić" –„Czuję się dorosły" – „Nie jestem pewny co by było dla mnie najlepsze" –„Trzeba iść do jakiejś szkoły, po której łatwiej będzie zdobyć zawód" –„Muszę wybrać profil, który lubię, by nie męczyć się z nauką" –„Czuję się dojrzalszy i sam będę podejmował decyzje" –„Jeśli skończę teraz edukację to każdy będzie mnie miał za debila i będą się ze mnie wyśmiewać" – „Brakuje mu perspektyw" – „Chciałby już zarabiać pieniądze, ale wie, że przydałoby się posiadać jeszcze wyższe wykształcenie"

Kuba musi zdecydować, co robić po skończeniu szkoły?

O czym myśli?

Jak się czuje?

Uczniowie liceum ogólnokształcącego:

-„Boi się, że podejmie zły wybór" –„Czy iść na studia, czy do pracy, czy wyjechać do pracy za granicę?" –„Nie wie, jaki kierunek wybrać" –„Jest zakłopotany" –„Jest sfrustrowany" –„Chce się dalej kształcić, ale nie wie, czy mu się to uda, myśli o znalezieniu jakiejś pracy jako plan „B" –„Wykształcenie w XXI wieku jest bardzo ważne" – „Po skończeniu liceum nie poszłabym od razu do pracy, bo wtedy są niskie zarobki (brak wykształcenia wyższego)" –„Czuje się niepewnie i jest niezdecydowany" –„Założyć własną działalność czy pracować u kogoś?" –„A jeśli coś pójdzie nie po mojej myśli, to co wtedy?" – „Muszę znaleźć dobrze płatną pracę, aby móc zapewnić dobre warunki rozwoju sobie i swojej przyszłej rodzinie" –„Czy podołam wymaganiom w pracy?" –„Czy będzie się czuł spełniony?" –„Nie wiem co robić, tak trudno jest teraz o pracę, skończę studia i będę bezrobotny" – „Muszę robić to co mnie interesuje i to co lubię, bo tylko wtedy będę szczęśliwy" –„To, że pójdę na studia jest oczywiste, nie wiem tylko jakie wybrać, bo interesuje mnie kilka kierunków" –„Pyta znajomych co może zrobić" – „Zastanawia się, czy zostać w kraju, czy też wyjechać" –„Kuba nie wie, Kubie się nie chce"

3.2.2. Świadomość uczniów na temat mocnych i słabych stron

Uczniowie szkół ponadgimnazjalnych zostali zapytani o świadomość własnych mocnych i słabych stron, mogących mieć znaczenie w ich dalszej ścieżce kształcenia i późniejszej karierze zawodowej. Zaledwie 6 na 10 uczniów (61,9%) dokonywało analizy własnych zalet i słabości.

Zdecydowanie najlepiej sytuacja wygląda w liceach ogólnokształcących w województwie łódzkim – ponad ¾ badanych uczniów (67,6%) zadeklarowało, że ma świadomość mocnych i słabych stron. Jednocześnie w szkołach zasadniczych świadomych swych zalet i wad uczniów było najmniej – nieco ponad połowa ankietowanych (54,1%).

W tym aspekcie nieznacznie lepiej wygląda sytuacja na terenach wiejskich aniżeli w miastach (dokonanie analizy mocnych i słabych stron zadeklarowało odpowiednio 64,9% i 60,1%).

Zapytani w czasie zogniskowanych wywiadów grupowych o słabe strony, niemal wszyscy młodzi badani odpowiedzieli: „lenistwo", poza tym jeden z uczniów wspomniał o braku doświadczenia zawodowego, co dla wielu młodych absolwentów oznacza problem z uzyskaniem zatrudnienia. Co ciekawe, pojawiła się też opinia badanego, wedle której jego słabą stroną jest podatność na stres, co może wiązać się z nieumiejętnością funkcjonowania pod presją czasu, otoczenia czy w innych sytuacjach stresowych i określonym środowisku.

W przypadku mocnych stron respondenci wskazywali następujące cechy: punktualność, kreatywność, umiejętność logicznego myślenia, siła fizyczna, dyspozycyjność (brak obciążenia rodziną), inteligencja, zaradność, chęci do pracy, odpowiedzialność, szczerość, cierpliwość, komunikatywność, wytrwałość, sumienność i rzetelność. Trudno ocenić, na ile ta lista atutów odzwierciedla rzeczywiste mocne strony badanych uczniów, a na ile jest czymś w rodzaju katalogu cech pożądanych, gdyż większość rozmówców przyznała, iż nie uczestniczyła w spotkaniu ani w gimnazjum, ani w szkole ponadgimnazjalnej z doradcą zawodowym. Ci z kolei, którzy tego typu warsztaty mają w programie nauczania nie oceniają ich najlepiej:

> *Mieliśmy zajęcia [z doradcą zawodowym], to głupota. (F06)*

„Pytania rozgrzewkowe" zadane uczniom przed wywiadem grupowym także obejmowały zalety i wady badanych. Pojawiające się na kartkach odpowiedzi były zbliżone do słownych deklaracji uczniów. Liczebność wskazywanych cech świadczy o tym, że większą trudność sprawiło im podanie słabych niż mocnych stron. Cechy nie różnią się znacząco od typu szkoły, do której uczęszczają respondenci (tabela 19).

TABELA 19. MOCNE STRONY UCZNIÓW POSZCZEGÓLNYCH TYPÓW SZKÓŁ

	ZSZ	Technikum	LO (i LP)
Mocne strony	rozmowa kontakt z pracodawcą determinacja zaangażowanie gotowanie twarde dążenie do celu punktualność cierpliwość odpowiedzialność szczerość odwaga zawziętość bycie miłym komunikatywność	duży wpływ na ludzi ambicja determinacja dążenie do celu przywództwo pomoc bycie miłym energia dokładność samodzielność współpraca z innymi ludźmi asertywność pewność siebie zapał do pracy dyspozycyjność punktualność pracowitość komunikatywność kreatywność cierpliwość zawziętość solidność zaangażowanie uprzejmość logiczne myślenie rzetelność	punktualność rzetelność silna psychika inteligencja zaradność odpowiedzialność umiejętności sportowe umiejętności muzyczne dobra organizacja czasu dokładność zaangażowanie silny charakter odwaga chęć poznawania czegoś nowego dobry kontakt z ludźmi dążenie do celu praca w grupie wytrzymałość psychiczna asertywność rysowanie języki obce matematyka pracowitość

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

TABELA 20. SŁABE STRONY UCZNIÓW POSZCZEGÓLNYCH TYPÓW SZKÓŁ

	ZSZ	Technikum	LO (i LP)
słabe strony	niecierpliwość lenistwo zadanie matematyczne przeżycia z przeszłości lekkomyślność braki wiedzy brak punktualności podatność na stres	lenistwo asertywność nałogi upartość porywczość wybuchowość brak odpowiedzialności niska samoocena uległość impulsywność cierpliwość nerwowość złośliwość wredność	lenistwo niechęć do niektórych zadań niecierpliwość aspołeczność agresja chamstwo spóźnianie się słaba pamięć fizyka chemia szybko się denerwuje upór narzucanie własnej woli innym

ŹRÓDŁO: BADANIE WŁASNE 2013.

Uczniowie zapytani zostali w ankiecie audytoryjnej o preferowany rodzaj kariery. Mając możliwość zaznaczenia kilku odpowiedzi, wskazywali, czy bardziej interesowałaby ich praca o wysokim stopniu bezpieczeństwa i przejrzystości (jasno określony zakres obowiązków, pewność zatrudnienia), czy też woleliby mniej sformalizowany typ umowy (elastyczny zakres obowiązków, współpraca itp.). Ponadto w możliwych opcjach pojawiły

się takie możliwości jak chęć zarządzania zespołem, samodzielny charakter pracy, realizacja własnych pomysłów itd. Wykres 14 przedstawia wszystkie możliwe opcje wyboru.

WYKRES 14. JAK MYŚLISZ, W KTÓRYM RODZAJU KARIERY SPRAWDZIŁBYŚ SIĘ NAJLEPIEJ? ZAZNACZ MAKSYMALNIE 3 ODPOWIEDZI

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Większość uczniów widzi się najlepiej w pracy, w której mogliby sami o sobie decydować. Na niezależnym stanowisku najlepiej czułaby się ponad połowa respondentów (51,6%). Niewiele mniej wskazało na bezpieczeństwo zatrudnienia – ta odpowiedź mogła być przez młodych ludzi wybrana z uwagi na sytuację gospodarczą województwa, gdzie bezrobocie jest wysokie. Co ciekawe, wśród młodzieży rywalizacja i konkurencja nie cieszyły się dużym zainteresowaniem – w takich warunkach chciałby pracować nawet nie co dziesiąty badany uczeń. Taki sam odsetek uznał, że nie wie, w jakim charakterze pracy sprawdziłby się najlepiej.

3.2.3. Dotychczasowe doświadczenia zawodowe uczniów

Świadomość wyboru zawodu czy też stopień wiedzy o rynku pracy nierzadko kształtowane są podczas pierwszych doświadczeń zawodowych. Dlatego też młodzież ponadgimnazjalną z województwa łódzkiego zapytano o wcześniejsze doświadczenia zawodowe – czy w przeszłości lub obecnie podejmowali jakąkolwiek pracę (w charakterze dorywczym, wakacyjnym, a także, czy mieli możliwość odbycia praktyk zawodowych).

WYKRES 15. CZY KIEDYKOLWIEK W PRZESZŁOŚCI PRACOWAŁEŚ BĄDŹ PRACUJESZ ZAROBKOWO?

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Z analizy wykresu 15 wynika, że niemal 2/3 badanych uczniów podejmowało przynajmniej raz w życiu dorywczą pracę w okresie wakacji. W trakcie roku szkolnego w podobnym charakterze pracuje 4 na 10 uczniów. W ramach praktycznej nauki zawodu, a także w ramach praktyk zawodowych pierwsze doświadczenia na rynku pracy zdobywają niemal wyłącznie uczniowie techników i szkół zasadniczych, siłą rzeczy więc odsetek uczniów wskazujących te odpowiedzi jest dużo niższy. Konieczne jest więc przeanalizowanie rozkładu odpowiedzi uwzględniając typ szkoły.

WYKRES 16. CZY KIEDYKOLWIEK W PRZESZŁOŚCI PRACOWAŁEŚ BĄDŹ PRACUJESZ ZAROBKOWO?

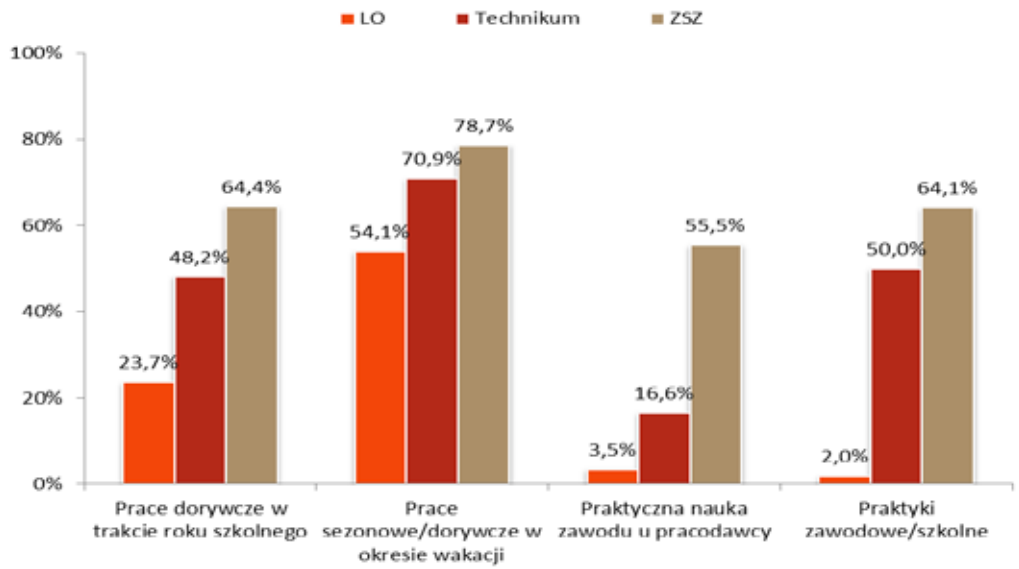

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Najbardziej aktywni, w kwestii podejmowania pracy są uczniowie szkół zasadniczych, najmniej – uczniowie liceów ogólnokształcących. Znamienne, że dotyczy to każdego rodzaju możliwości zdobycia doświadczenia zawodowego.

Z wywiadów grupowych przeprowadzonych wśród młodzieży ponadgimnazjalnej wynika, że podejmowanie wakacyjnej pracy nie należy do powszechnych. Jednocześnie jednak młodzież uczęszczająca do szkół zawodowych (techników i szkół zasadniczych) w trakcie trwania nauki szkolnej zdobywa pierwsze doświadczenia na rynku pracy. W technikach praktyki odbywają się dopiero w trzeciej klasie, co zdaniem uczniów jest realizowane zdecydowanie za późno, co więcej – trwają zbyt krótko (kilka tygodni). Mimo to są przekonani, że odbyte praktyki będą atutem na rynku pracy:

> *Te praktyki można też wpisać w CV i może łatwiej po nich znaleźć będzie pracę. (F03)*

Jeśli młodzież z technikum podejmowała pracę wakacyjną, rzadko była to praca w zawodzie, gdyż brakowało im najczęściej wymaganych przez pracodawców umiejętności. Przeważały więc takie miejsca zatrudnienia, jak sklep spożywczy, magazyn sklepu. Tego typu praca traktowana jest wyłącznie jako dorywcza, najczęściej zarobione pieniądze przeznaczone zostają na wakacyjne podróże lub zakup rzeczy, których rodzice nie sfinansują (rozrywka, odzież, kosmetyki itp.).

Młodzież uczęszczająca do liceów ogólnokształcących w kontekście pierwszych doświadczeń zawodowych mówi o pierwszej pracy dopiero po studiach, tylko nieliczne osoby w trakcie szkolnych wakacji decydują się na podjęcie pracy (w takich sytuacjach są to prace w branżach typowo sezonowych: rolnictwo, ogrodnictwo lub branża budowlana). Wypowiedzi z wywiadów potwierdzają tym samym statystyki z ankiety audytoryjnej.

Pod względem możliwości zdobycia doświadczenia zawodowego, w najlepszej sytuacji są uczniowie szkół zasadniczych, którzy odbywają praktyki w ciągu całego toku nauki w szkole. Jednocześnie młodzież uczęszczająca do tego typu szkół zdecydowanie częściej pracuje w okresie przerwy wakacyjnej, a nawet w charakterze dorywczym – w trakcie roku szkolnego (pokazują to statystyki z ankiety audytoryjnej). Praktyki zawodowe różnie są oceniane, ale mimo to dominuje przekonanie, że w przyszłości będzie to atut. Uczniowie szkół zawodowych dostrzegają ekonomiczne i pozaekonomiczne zalety podejmowania pracy. Bardzo cenią sobie doświadczenie na rynku pracy m.in. ze względu na możliwość poznania nowych ludzi, rozbudowywania sieci kontaktów:

> *Istotne jest to, że kiedy się pracuje, ma się swoje własne pieniądze. (F10)*

> *Ja pracując przy sprzedaży pomidorów poznałem wiele ciekawych osób i dowiedziałem się wielu rzeczy na temat swojej okolicy i osiedla. Siedząc w domu tego nie widać. Złapałem dobry kontakt z ludźmi i myślę, że w pracy sprzedawcy jest to ważne. Liczy się dobry kontakt z klientem, łatwość sprzedaży i reklamy produktu. (F10)*

Lokalny rynek pracy nie zawsze daje szansę młodym ludziom na tymczasowy zarobek. W jednym z wywiadów pojawiła się na przykład ironiczna ocena szans na zatrudnienie:

> *Są ciekawe oferty: łopata, piach, woda i cement. (F08)*

3.2.4. Postawy uczniów wobec idei kształcenia się przez całe życie

Na współczesnym rynku pracy zachodzą zmiany, które wymuszają na jednostce ciągłe dostosowywanie się do nowych wymagań i potrzeb społeczno-gospodarczych. Stąd, coraz bardziej popularyzowana jest na świecie idea kształcenia ustawicznego oraz koncepcji uczenia się przez całe życie (*life-long learning*), która dotyczy rozwoju indywidualnego oraz rozwoju cech społecznych poprzez kształcenie w systemie formalnym i nieformalnym. Ustawiczne kształcenie jest szansą na rozwój własnych zdolności, wzbogacenie wiedzy i kwalifikacji, także uzyskanie lub zmianę zawodu.

Uczniowie zostali poproszeni o ocenę, czy człowiek powinien uczyć się (zdobywać nowe umiejętności, kwalifikacje, doświadczenia) przez całe życie. W pytaniu o stosunek młodzieży do idei kształcenia ustawicznego widać wyraźne, pozytywne nastawienie uczniów – 86% badanych udzieliło odpowiedzi „tak" lub „zdecydowanie tak", a zaledwie 6% negatywnej.

WYKRES 17. CZY UWAŻASZ, ŻE CZŁOWIEK POWINIEN UCZYĆ SIĘ ORAZ ZDOBYWAĆ NOWE UMIEJĘTNOŚCI PRZEZ CAŁE ŻYCIE?

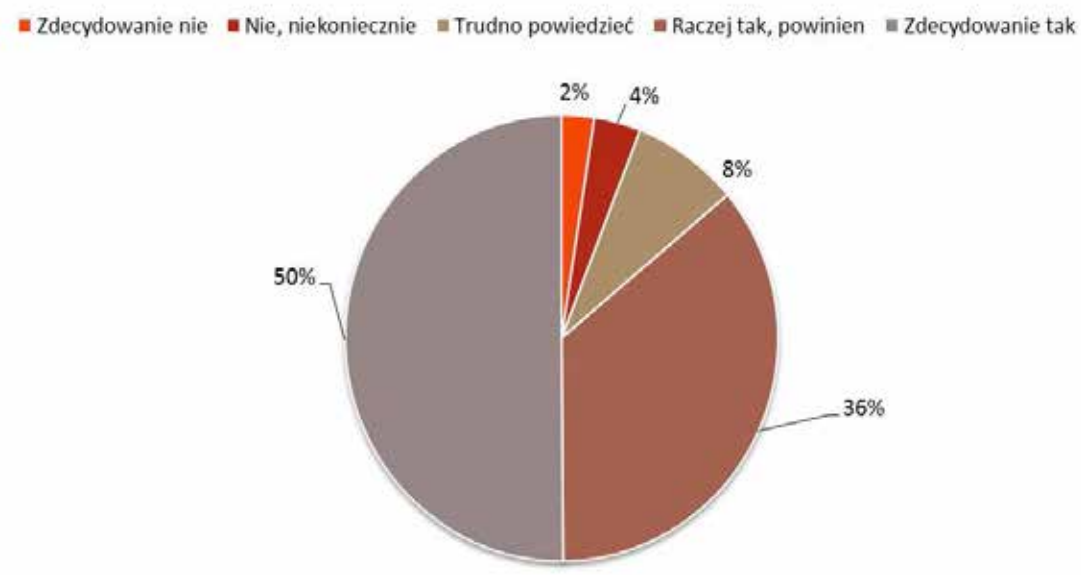

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Na pytanie o to, czy ich zdaniem wyuczony w młodości zawód wystarczy na całe życie, młodzi ludzie odpowiadali różnie, choć dominował następujący pogląd:

> *To zależy od rynku. Jak będzie zapotrzebowanie na zawód, który będę wykonywał, to nie będzie potrzeby zmieniania. (F01)*

Zasadniczo młodzież ponadgimnazjalna miała dość otwarte podejście do kwestii konieczności późniejszego przekwalifikowania się. Wychodzili z założenia, że możliwa będzie konieczność kilkukrotnej zmiany zawodu (ale raczej nie więcej niż czterokrotna). Niektórzy wychodzili z założenia, że nie da się tego przewidzieć: *…może kilka razy, a może wcale. (F04).* Szczególnie młodzież ze szkół zasadniczych wychodziła z przekonania, że to rynek pracy będzie kształtował ich karierę:

…to będzie zależało od tego, ile będę zarabiał. Jak będę zarabiał marne grosze, a harował nie wiadomo jak, to będę musiał zmienić zawód. Chcę w przyszłości założyć rodzinę. (F06)

Znamienne, że dla niektórych taka sytuacja jest codziennością:

Mój brat już jest w piątej robocie i planuje zmianę, wykonuje inny zawód. Wcześniej jako ochroniarz, później był magazynierem, później kierowcą, potem przeskoczył na wykończeniówkę, był kantowany, to poszedł do firmy transportowej. A teraz, jak mu się dziecko urodziło, jest hydraulikiem. (F06)

Praktycznie uczniowie tylko jednej szkoły uznali, że kwestia zmiany zawodu w przyszłości najprawdopodobniej nie będzie ich dotyczyła. Uzasadniali takie przekonanie faktem, że na ich zawód jest i będzie zapotrzebowanie na rynku:

…nas [elektryków] to chyba nie dotyczy. Zawód elektryka będzie potrzebny zawsze. (F07)

W liceum profilowanym uczniowie wyszli z przekonania, że w przyszłości ewentualna zmiana zawodu będzie spowodowana czynnikami niezależnymi i że taka sytuacja będzie „pechowa":

Każdemu może się noga powinąć, firma może zbankrutować, może dojść do nieszczęśliwego wypadku. Będzie się trzeba pogodzić z losem. Jeśli z przyczyn zdrowotnych nie będę mógł wykonywać tego zawodu, to nauczę się czegoś innego. Człowiek uczy się całe życie. (F08) [Jednocześnie jednak inna osoba szybko dodała] Najlepiej, żeby tak się nie stało. (F08)

To pokazuje, że nie wszyscy młodzi ludzi postrzegają ideę kształcenia się przez całe życie jako coś koniecznego, ale zarazem pozytywnego. Dla części młodzieży jest to przykra konieczność wynikająca z nieprzewidzianych, niefortunnych okoliczności.

Badani doradcy zawodowi w szkołach ponadgimnazjalnych informowali, że nadal nie funkcjonuje systemowe planowanie kariery zawodowej uczniów – uczniowie niechętnie biorą udział w zajęciach pozalekcyjnych, chcą samodzielnie podejmować decyzje o wyborze dalszej edukacji bądź ścieżki kariery zawodowej. Niemniej jednak, większość młodzieży nawet w liceach ogólnokształcących:

[ma]…sprecyzowaną ścieżkę kariery zawodowej. Wiedzą, czy chcą się kształcić w dziedzinie matematyczno-informatycznej czy biologiczno-chemicznej. Istnieje część uczniów niezdecydowanych i oni te decyzje podejmują podczas nauki w szkole. (W01)

3.3. Planowanie edukacji i kariery

Jak stwierdzono na początku opracowania, młodzież już od wyższych klas gimnazjalnych wchodzi szczególny czas podejmowania decyzji, które będą miały swoje konsekwencje dla ich dalszej kariery zawodowej. Uczniowie ze szkół w województwie łódzkim, którzy wzięli udział w badaniu zostali zapytani o to, czy w szkole gimnazjalnej i na obecnym etapie edukacji planują zawodową przyszłość. Największą kategorię badanych (41,8%)

stanowili ci, którzy w ostatniej klasie gimnazjum w mniejszym lub większym stopniu określili swoje plany. Nie więcej niż 35% uczniów nie wiedziało czym chce się zajmować w życiu, a pozostali (23,3%) nie potrafili odpowiedzieć wprost na tak postawione pytanie.

WYKRES 18. CZY W OSTATNIEJ KLASIE GIMNAZJUM WIEDZIAŁEŚ, CZYM CHCESZ SIĘ ZAJMOWAĆ W ŻYCIU, JEŚLI CHODZI O ZAWÓD/PRACĘ?

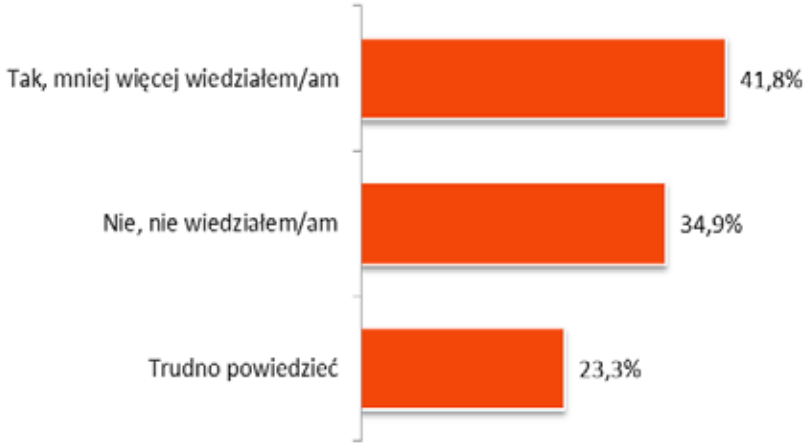

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Rozkład odpowiedzi na to pytanie różnicuje się w zależności od typu szkoły, w której obecnie kształcą się uczniowie. Na podstawie danych przedstawionych w tabeli 21 można zauważyć, że na etapie gimnazjum wstępną decyzję na temat przyszłości podjęło stosunkowo najwięcej uczniów zasadniczych szkół zawodowych (53,5%) a najmniej uczniów liceów ogólnokształcących (36,2%). Uczniowie tak zwanych „zawodówek" wybierając tę szkołę decydują się już na naukę w konkretnym zawodzie, co może wyjaśniać liderowanie w zestawieniu. Z kolei wybór liceum nie wymaga uprzednio sprecyzowania konkretnych planów zawodowych. Odpowiedzi uczniów techników plasują się pomiędzy tymi dwiema kategoriami uczniów.

TABELA 21. CZY W OSTATNIEJ KLASIE GIMNAZJUM WIEDZIAŁEŚ, CZYM CHCESZ SIĘ ZAJMOWAĆ W ŻYCIU, JEŚLI CHODZI O ZAWÓD/PRACĘ?

Rodzaj szkoły	Czy w ostatniej klasie gimnazjum wiedziałeś, czym chcesz się zajmować w życiu, jeśli chodzi o zawód/pracę?			Ogółem
	Tak, mniej więcej wiedziałem/am	Nie, nie wiedziałem/am	Trudno powiedzieć	
ZSZ	53,5%	26,8%	19,7%	100,0%
Technikum	43,5%	33,0%	23,5%	100,0%
LO	36,2%	39,4%	24,4%	100,0%
Ogółem	41,8%	34,9%	23,3%	100,0%

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Na obecnym etapie nauki w szkole ponadgimnazjalnej odsetek ogółu uczniów, którzy wiedzą, czym chcą się zajmować w życiu jest większy i przekracza 50% (wyniósł

dokładne 56,8%). Niezdecydowani stanowią obecnie 1/5 badanych, a brak planów charakteryzuje 18,1% wszystkich uczniów. Nadal jednak to największa część uczniów zasadniczych szkół zawodowych (68,8%) posiada plany zawodowe. Wśród uczniów techników osoby te stanowią 56,1% badanych, a wśród uczniów liceów ponownie najmniej – 53,1%.

WYKRES 19. CZY NA CHWILĘ OBECNĄ WIESZ, CZYM CHCESZ SIĘ ZAJMOWAĆ W ŻYCIU, JEŚLI CHODZI O ZAWÓD, PRACĘ?

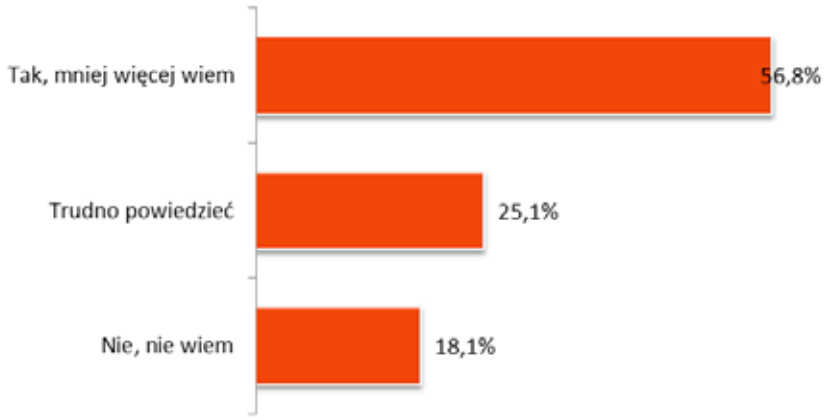

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

TABELA 22. CZY NA CHWILĘ OBECNĄ WIESZ, CZYM CHCESZ SIĘ ZAJMOWAĆ W ŻYCIU, JEŚLI CHODZI O ZAWÓD/PRACĘ? – ODPOWIEDZI WEDŁUG TYPU SZKOŁY

Rodzaj szkoły	Czy na chwilę obecną wiesz, czym chcesz się zajmować w życiu, jeśli chodzi o zawód, pracę?			Ogółem
	Tak, mniej więcej wiem	Nie, nie wiem	Trudno powiedzieć	
ZSZ	68,8%	14,6%	16,6%	100,0%
Technikum	56,1%	19,1%	24,8%	100,0%
LO	53,1%	18,6%	28,3%	100,0%
Ogółem	56,8%	18,1%	25,1%	100,0%

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Zarazem zadano pytanie w ankiecie audytoryjnej o plany młodych ludzi na najbliższą przyszłość – po ukończeniu obecnej szkoły. Poproszono o odpowiedź na pytanie, czy po ukończeniu obecnej szkoły zamierzają kształcić się dalej, a jeśli mają sprecyzowane plany, to w jakim trybie (szkoła uzupełniająca, studia wyższe, kursy zawodowe).

Zaledwie 5,2% badanych uczniów zadeklarowało, że nie zamierza kontynuować nauki w ogóle. Byli to przede wszystkim mężczyźni (84%), uczniowie techników (78%), zamieszkali w miastach (74%).

Pozostałe niemal 95% ankietowanych uczniów w przyszłości zamierza kontynuować naukę. Uczniowie mogli wybrać dowolną liczbę wskazań, dzięki czemu widać, że plany młodzieży nie są ostateczne i pewne.

WYKRES 20. CZY ZARAZ PO UKOŃCZENIU OBECNEJ SZKOŁY ZAMIERZASZ PODJĄĆ DALSZĄ NAUKĘ?

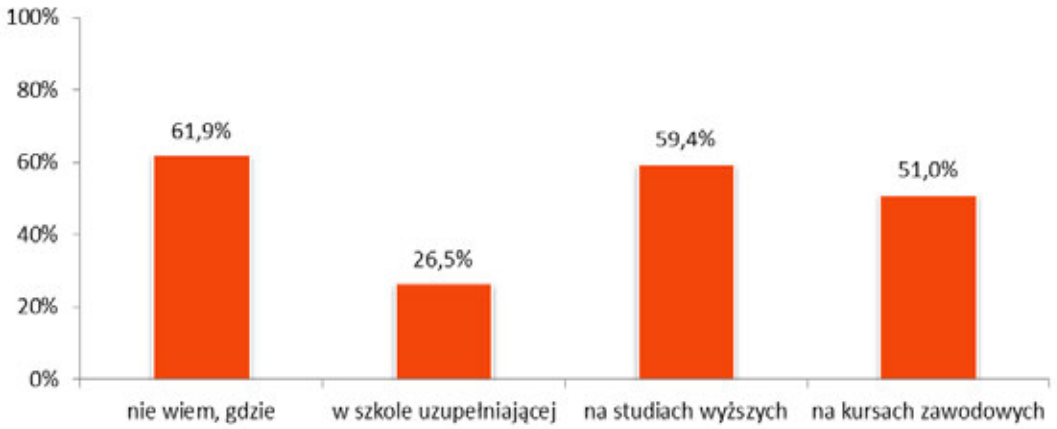

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Dokonując analizy dalszych planów edukacyjnych młodzieży z uwzględnieniem typu szkoły, do której chodzą, widać wyraźną różnicę między wyborami młodzieży z liceów ogólnokształcących i szkół zawodowych.

WYKRES 21. CZY ZARAZ PO UKOŃCZENIU OBECNEJ SZKOŁY ZAMIERZASZ PODJĄĆ DALSZĄ NAUKĘ?

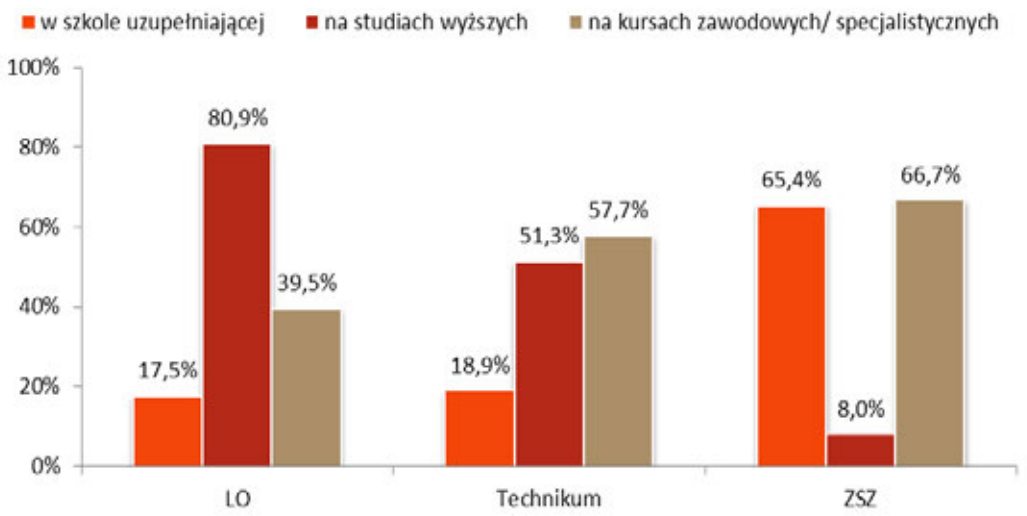

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Zdecydowana większość licealistów i nieco ponad połowa uczniów techników zamierza podjąć naukę na studiach wyższych. Co ciekawe 4 na 10 uczniów liceów myśli też o zrobieniu kursu zawodowego, dzięki któremu zdobędzie jakieś konkretne umiejętności. Mniej niż 1/5 badanych z obydwu typów szkół myśli o wyborze szkoły uzupełniającej. Te placówki cieszą się z kolei największym zainteresowaniem wśród młodzieży

uczęszczającej do szkół zasadniczych (2/3 badanych rozważa możliwość podjęcia w nich nauki, przy czym celem jest tu przede wszystkim zdobycie matury). Taki sam odsetek uczniów szkół zasadniczych zadeklarował chęć odbycia jakiegoś kursu specjalistycznego.

Uczniowie liceów ogólnokształcących na zogniskowanych wywiadach grupowych przekonywali, że najbliższym ich celem jest dostanie się na studia, ewentualnie (najczęściej w przypadku niepowodzenia) podjęcie nauki w szkole policealnej. Nie wszyscy wiedzieli dokładnie, na jakiej uczelni (bądź w jakiej szkole) będą się kształcić, chociaż w wyborze najczęściej wskazywali, że naukę kontynuować zamierzają w Łodzi, a tylko w nielicznych przypadkach wskazywali na inne miasta akademickie (Warszawa, Kraków).

Warto zauważyć, że przekonanie licealistów jest takie, że ukończenie studiów wyższych jest konieczne do zdobycia dobrej pracy:

> *Musimy skończyć studia, bo nie znajdziemy dobrej pracy. (F01)*

Co ciekawe, o konieczności podjęcia studiów po ukończeniu liceum ogólnokształcącego przekonani są także uczniowie innych typów szkół – uczeń technikum przekonywał o pewnego rodzaju wyższości szkół zawodowych:

> *[Po technikum są] większe możliwości decydowania: można iść na studia i ma się zawód. Po liceum trzeba iść na studia. (F02)*

Z kolei jeden z uczniów szkoły zasadniczej uznał, że matura sama w sobie ma wartość, gdyż potwierdza średnie wykształcenie, dlatego też w przyszłości chciałby do tego egzaminu przystąpić:

> *Dla mnie ważna byłaby matura, ponieważ w szkole zawodowej jej nie mamy. (…) Dobrze byłoby ją mieć. (F05)*

Niemniej jednak panowało ogólne przekonanie, że lepiej jest posiadać jakiś zawód po skończeniu szkoły ponadgimnazjalnej:

> *…po zawodówce szybciej pójdę do pracy, bo mam zawód w ręku. Po technikum tak samo, ale po liceum już nie. Po zawodówce szybciej znajdę pracę i zacznę zarabiać sam na siebie. (F06)*

Uczniowie w technikum wskazują różnorodne plany po ukończeniu szkoły – niektórzy pójdą na studia (kontynuując naukę na rozpoczętym w technikum kierunku lub go zupełnie zmieniając), inni zamierzają godzić dalszą naukę z pracą, jeszcze inni zamierzają skupić się wyłącznie na pracy zarobkowej. W podobnej sytuacji są uczniowie szkół zasadniczych – z tą różnicą, że zamiast studiów wybierać będą szkoły średnie dla dorosłych.

Pedagog jednego z Zespołu Szkół w wywiadzie pogłębionym potwierdził brak zdecydowania uczniów co do przyszłości edukacyjno-zawodowej:

> *Właśnie, na każdym poziomie nauczania taki problem* [konieczność wyboru] *wyskakuje. A najgorszy problem wyskakuje w ostatniej klasie szkoły gimnazjalnej, kiedy trzeba wybrać szkołę średnią. Zainteresowania części są niesprecyzowane, inni chcą zająć się tym, co jest ich pasją, ale co jeśli później nie znajdą pracy? Stają przed ogromnym dylematem, niekoniecznie*

to, co chcą robić wiąże się ze znalezieniem później zawodu. A coś robić muszą w życiu. (W03)

Charakteryzując proces planowania przyszłości w sferze pracy, poproszono uczniów o wskazanie swojego przyszłego zawodu. Odpowiedzi badanych były niezwykle różnorodne i wskazywały na mnogość pomysłów i możliwych ścieżek zawodowych.

W celu dokonania analizy zebranych danych, zawody pogrupowano w dziewięć typów, zawierających od kilku do kilkunastu różnych zawodów. Największy odsetek uczniów (24,2%) wskazywał zawody określone jako rzemieślnicze. W tej grupie najczęściej pojawiały się zawody takie jak: mechanik (7,3%), elektryk (7,1%), kosmetyczka (3,7%), elektronik (1,1%). Drugi popularny typ zawodów to zawody medyczne (16,9%), na które, oprócz lekarza (6,0%) i innego personelu medycznego (1,5%), składa się także m.in. fizjoterapeuta (3,7%) czy dietetyk (1,1%). Trzecią najliczniejszą kategorię stanowią zawody określone jako „pozostałe specjalistyczne", które łącznie wskazało 14,4% uczniów. Wśród nich znaleźli się m.in. informatycy i zawody pokrewne (3,9%), inżynier (2,6%) architekt (2,1%) czy biotechnolog/chemik/genetyk (1,3%). Kolejne typy zawodów obejmują tzw. zawody mundurowe (łącznie 11,4%), dalej zawody humanistyczne (w tym prawne) i pedagogiczne (7,3%), zawody z sektora finansowego (łącznie 6,6%), wolne zawody artystyczne (5,3%), zawody związane z kierowaniem pracą innych (3,6%). Pozostałe zawody, które nie odpowiadały powyższym kategoriom zgrupowano w kategorię „inne". Objęła ona odpowiedzi 10,3% uczniów i zawierała m.in. następujące zawody: pracownik fizyczny (3,4%), kierowca (2,4%), hotelarz (1,7%), czy też sportowiec (0,9%).

WYKRES 22. WSKAZANIA BADANYCH UCZNIÓW NA TEMAT ICH PRZYSZŁEGO ZAWODU ZGRUPOWANE W KATEGORIE ZAWODOWE

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Plany zawodowe znacząco różnią się pomiędzy wychowankami trzech typów szkół. Wśród uczniów zasadniczych szkół zawodowych kategoria „zawody rzemieślnicze" wyraźnie dominuje nad pozostałymi (69,4% uczniów ZSZ), co jest logiczną konsekwencją nauczania zawodów rzemieślniczych w tychże szkołach. W technikach zawody rzemieślnicze chce wykonywać 23,7% uczniów, 18,3% - pozostałe zawody

specjalistyczne, a po 14% wskazań uzyskały zawody z branży finansowej i inne. W technikach odnotowano najwyższy odsetek osób planujących pracę w zawodach z branży finansowej. Jeszcze inną specyfikę tworzą plany licealistów. Największy odsetek uczniów liceów wybiera zawody medyczne (31,4%), pozostałe zawody specjalistyczne (17,2%) oraz mundurowe (16,7%). W liceach występuje także większy niż w pozostałych typach szkół odsetek osób, którzy chcą wybrać zawód wymagający ukończenia studiów humanistycznych bądź pedagogicznych (13,0%). Szczegółowy rozkład odpowiedzi zawiera tabela 23.

TABELA 23. TYPY ZAWODÓW, KTÓRE CHCĄ WYKONYWAĆ BADANI UCZNIOWIE A RODZAJ SZKOŁY

Typy zawodów	Rodzaj szkoły, w której obecnie się uczysz			
	ZSZ	Technikum	LO	Ogółem
Artystyczne	2,8%	9,1%	3,3%	5,3%
Finansowe	-	14,0%	3,8%	6,6%
Kierownicze	-	1,6%	6,7%	3,6%
Medyczne	2,8%	6,5%	31,4%	16,9%
Mundurowe	3,7%	9,1%	16,7%	11,4%
pedagogiczne/humanistyczne	0,9%	3,8%	13,0%	7,3%
Rzemieślnicze	69,4%	23,7%	4,2%	24,2%
pozostałe specjalistyczne	1,9%	18,3%	17,2%	14,4%
Inne	18,5%	14,0%	3,8%	10,3%
Ogółem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Swoimi planami zawodowymi dzielili się także uczniowie biorący udział w zogniskowanych wywiadach grupowych. Wypowiedzi uczniów, a także odpowiedzi na „pytania rozgrzewkowe" przed wywiadem pozwoliły zidentyfikować następujące plany zawodowe (tabela 24):

TABELA 24. ZAWÓD, KTÓRY UCZNIOWIE WYWIADÓW GRUPOWYCH DEKLARUJĄ, ŻE BĘDĄ WYKONYWAĆ W PRZYSZŁOŚCI

Zawód, który będą wykonywać uczniowie:			
ZSZ	**Technikum**	**LO**	**LO profilowane**
nauczyciel	fotograf	psycholog	strażak
mechanik	grafik komputerowy	nauczyciel wf	
instruktor sztuk walki	sprzedawca	zawodowy piłkarz	
kierowca	kierownik w marketingu	policjant	
ogrodnik	spedytor	wojskowy	
fryzjer	magazynier	strażak	
hydraulik		urzędnik	
technolog robót wykończeniowych		mechanik	

sprzedawca	fizjoterapeuta
drukarz	lekarz
	laborant
	sportowiec

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Obok pytania o przyszły zawód, uczniów poproszono o podanie nazwy zawodu, który chcieliby wykonywać. Część uczniów uważa, że będzie wykonywać swój wymarzony zawód – ci w obu przypadkach wymienili ten sam zawód.

TABELA 25. WYMARZONY ZAWÓD UCZESTNIKÓW WYWIADÓW GRUPOWYCH

Wymarzony zawód uczniów:			
ZSZ	**Technikum**	**LO**	**LO profilowane**
wojskowy	makijażystka	ekonomista	Informatyk
sprzedawca	informatyk	mechanik	Wojskowy
nauczyciel	florystka	fizjoterapeuta	Terapeuta
psycholog	stylistka	inżynier	Nauczyciel
hydraulik	grafik komputerowy	prawnik	Strażak
technolog robót wykończeniowych	dj	trener personalny	Prawnik
kosmetyczka	architekt	lekarz	
przedszkolanka	sportowiec	laborant	
pracownik biurowy	psycholog	astronauta	
muzyk	spedytor	pilot	
kucharz	magazynier	policjant	
drukarz		psycholog	
fryzjer		strażak	
		wojskowy	
		sportowiec	

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Należy podkreślić, że wielu uczniów odpowiadało, że nie wie, jaki będzie ich przyszły zawód, a także, że uczniom łatwiej było podać nazwę wymarzonego zawodu niż tego, który będą faktycznie wykonywać w przyszłości.

Pedagodzy i szkolni doradcy przedstawiają własny punkt widzenia na temat przyszłości swoich uczniów. Na podstawie rozmów z uczniami i doświadczeń poprzednich roczników stwierdzają, że większość uczniów będzie kontynuować naukę, zwłaszcza jeśli chodzi o uczniów liceum:

Tak, około 70% będzie chciało kontynuować naukę. (W01)

Jeśli chodzi o technikum nie powiem, że większość, ale duża grupa uczniów chce podjąć studia i podejmuje je z różnym skutkiem. W przypadku naszej szkoły studia na politechnice. (W02)

Częściej niż o konkretnych zawodach, uczniowie mówią im o pewnych profilach, typach uczelni, na których chcieliby kontynuować edukację. Pomimo tego, że obecnie uczniowie szkół zawodowych kształcą się w określonym zawodzie, a uczniowie liceum w klasach o konkretnym profilu, nauczyciele nie mają złudzeń, że przyszły zawód będzie ściśle odpowiadał zdobywanemu wykształceniu:

Mało, kto będzie pracował w tym zawodzie, w którym się kształci. Z tego, co ja wiem z rozmów z uczniami, to mają określone priorytety i kierunki i najlepiej, żeby się pokrywały z tym, co oni tutaj chcą osiągnąć, ale najlepiej, żeby zdobyć jakąkolwiek pracę. (W03)

Oni mają taką świadomość, że zdobywają zawód tutaj, ale to nie znaczy, że muszą iść w tym kierunku, mogą mieć jeszcze inny zawód. (W02)

Okazuje się, że uczniowie biorący udział w badaniu najchętniej widzieliby siebie w roli prywatnego przedsiębiorcy. W pytaniu dwukrotnego wyboru takiej odpowiedzi udzieliła niemal połowa badanych (49,6%). Alternatywę dla własnej firmy stanowi praca w innej prywatnej firmie (44,5% wskazań). Nieco mniej popularna wśród uczniów jest praca w instytucji publicznej oraz firmie państwowej (kolejno 32,4% i 20,5% badanych). Tylko 4,4% uczniów dopuszcza możliwość pracy w organizacji pozarządowej.

WYKRES 23. W KTÓRYM Z PODANYCH MIEJSC CHCIAŁ(A)BYŚ PRACOWAĆ? (MAKSYMALNIE 2 ODPOWIEDZI)

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Preferencje odnośnie miejsca pracy różnią się w zależności od płci badanych. Przyszli przedsiębiorcy to nieznacznie częściej mężczyźni (54,8%) niż kobiety (43,4%). Kobiety natomiast nieco częściej chcą pracować w firmach prywatnych – 49,7% (mężczyźni - 40,2%), znacznie częściej także dopuszczają możliwość pracy w publicznych instytucjach (40,3% kobiet do 25,5% mężczyzn). Zastanawiający jest przy tym odmienny stosunek do pracy w firmie państwowej. Pracę w państwowej firmie preferuje 27,6% mężczyzn oraz jedynie 12,5% kobiet. Organizacja pozarządowa, ciesząca się najmniejszą popularnością, może stać się częściej miejscem pracy kobiet (7,8% kobiet) niż mężczyzn (tylko 1,4% mężczyzn).

WYKRES 24. W KTÓRYM Z PODANYCH MIEJSC CHCIAŁ(A)BYŚ PRACOWAĆ? (W PODZIALE NA PŁEĆ)

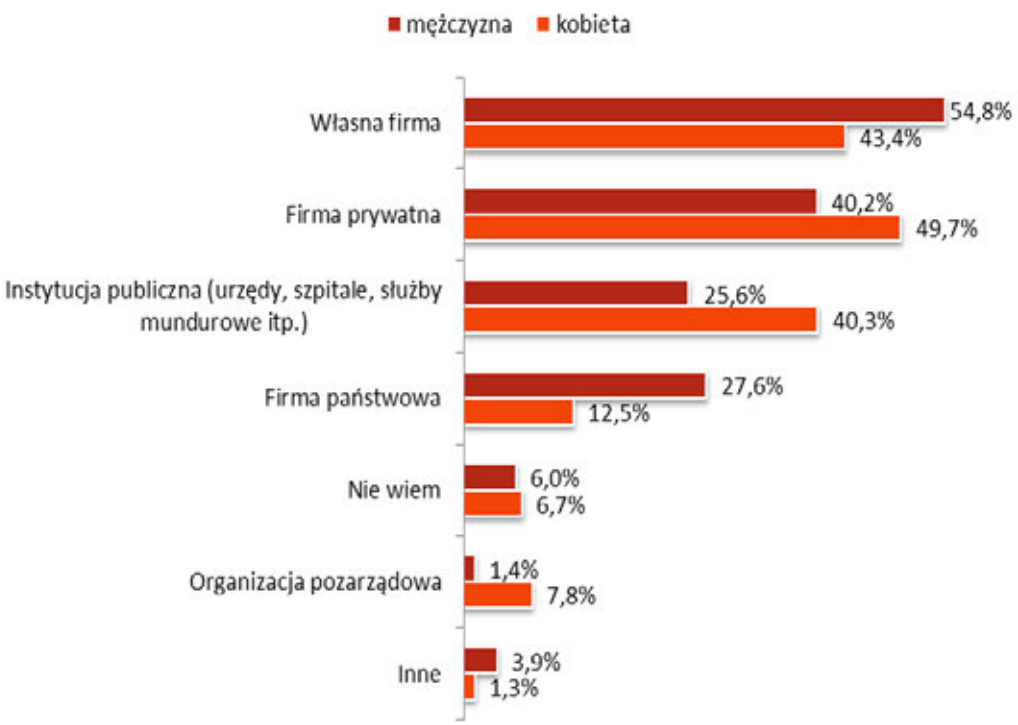

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Wybór przyszłego miejsca pracy zależy także od typu szkoły respondenta. Największe różnice daje się zaobserwować pomiędzy szkołami w odniesieniu do możliwości pracy w instytucji publicznej. Wybrał ją największy odsetek licealistów (43,8%), 26,2% uczniów technikum i jedynie 14,7% uczniów szkół zasadniczych zawodowych. Różnice te są konsekwencją odmiennych preferencji w zakresie wykonywanego w przyszłości zawodu. Zgodnie z danymi z tabeli 23, znaczna część licealistów wybrała zawód medyczny lub mundurowy, co częściej wiąże się z pracą w instytucji publicznej (szpitalu, wojsku). Z kolei uczniowie szkół zawodowych częściej preferowali zawody rzemieślnicze, które sprzyjają tworzeniu własnego zakładu pracy. Pozostałe różnice w rozkładzie odpowiedzi przedstawia wykres 25. Nie odnotowano natomiast znaczących różnic w wyborze miejsca pracy pomiędzy mieszkańcami terenów wiejskich a mieszkańcami miast.

WYKRES 25. W KTÓRYM Z PODANYCH MIEJSC CHCIAŁ(A)BYŚ PRACOWAĆ? (W PODZIALE NA RODZAJ SZKOŁY)

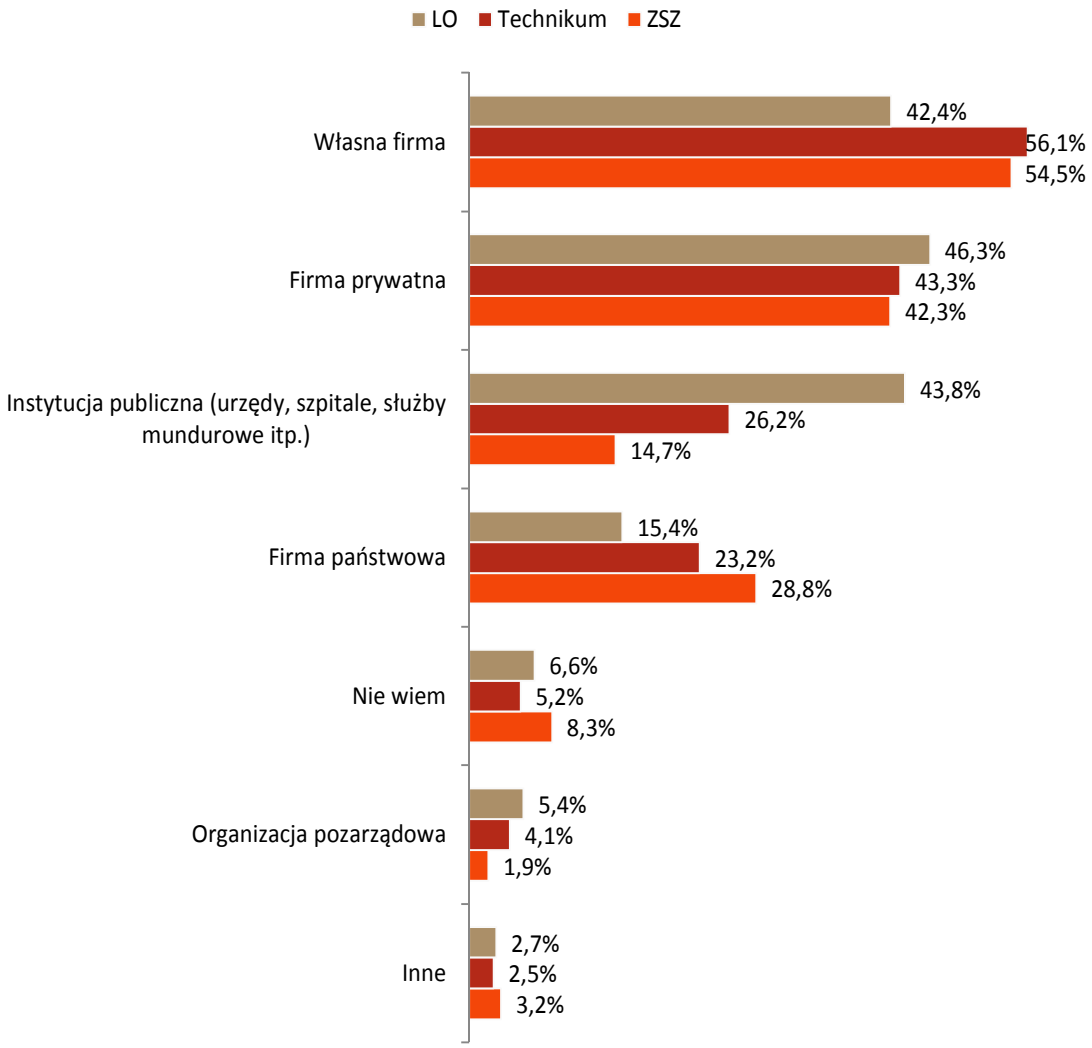

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Planowanie dalszej ścieżki edukacyjnej i zawodowej wiąże się z różnorodnymi postawami uczniów. Stosunek uczniów do samego problemu planowania przyszłości próbowano określić poprzez ocenę stwierdzeń odnoszących się do tego aspektu. Sformułowane tezy dotyczą zarówno oceny ważności problemu planowania kariery, możliwości opracowania planu jak też sprawczości w zakresie wyboru poszczególnych ścieżek.

Najwięcej osób (55,4%) zgodziło się ze stwierdzeniem: „to ja w 100% jestem odpowiedzialny ostatecznie za wybór swojej dalszej kariery zawodowej", a 40,9% badanych uznało, że planowanie kariery jest niezbędne, by osiągnąć sukces. Z tezą, która odrzuca możliwość zaplanowania kariery z powodu zbyt dużej nieprzewidywalności wydarzeń życiowych zgadza się mniej, bo około 1/3 badanych. Najmniej osób (23,6%) wskazało odpowiedź, z której wynika, że zaplanowanie kariery jest dla nich czymś bardzo

istotnym na obecnym etapie życia oraz że dobry plan powinien w dłuższym okresie ulegać zmianom (22,0%).

Na podstawie tych wyników należy uznać, że młodzi ludzie mają świadomość, że to na ich barkach spoczywa odpowiedzialność za kształt własnej zawodowej przyszłości i że stworzenie dobrego planu pomaga odnieść sukces. Młodzi ludzie w niewielkim stopniu dostrzegają, że zmienność współczesnej rzeczywistości społeczno-gospodarczej, w tym zapotrzebowania rynku pracy może wymagać modyfikacji raz ustalonych planów zawodowych. Popierają oni raczej postawę „trzymania się planu" bez względu na okoliczności. Większość uczniów nie ma poczucia, że czas na opracowanie planu na przyszłość już nadszedł.

WYKRES 26. CZY ZGADZASZ SIĘ Z NASTĘPUJĄCYMI STWIERDZENIAMI?

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Postawy wobec planowania kariery zawodowej w pewnych kwestiach różnią się w zależności od typu szkoły. Licealiści nieco częściej niż pozostali uczniowie potwierdzają słuszność założenia o własnej odpowiedzialności za wybór ścieżki zawodowej, częściej także zgadzają się, że opracowanie planu na przyszłość jest ważne w aktualnym momencie ich życia. Z kolei największy odsetek uczniów technikum uznaje, że zaplanowanie kariery jest niemożliwe. Szczegółowy rozkład odpowiedzi prezentuje wykres 27.

WYKRES 27. CZY ZGADZASZ SIĘ Z NASTĘPUJĄCYMI STWIERDZENIAMI? (W PODZIALE NA RODZAJ SZKOŁY)

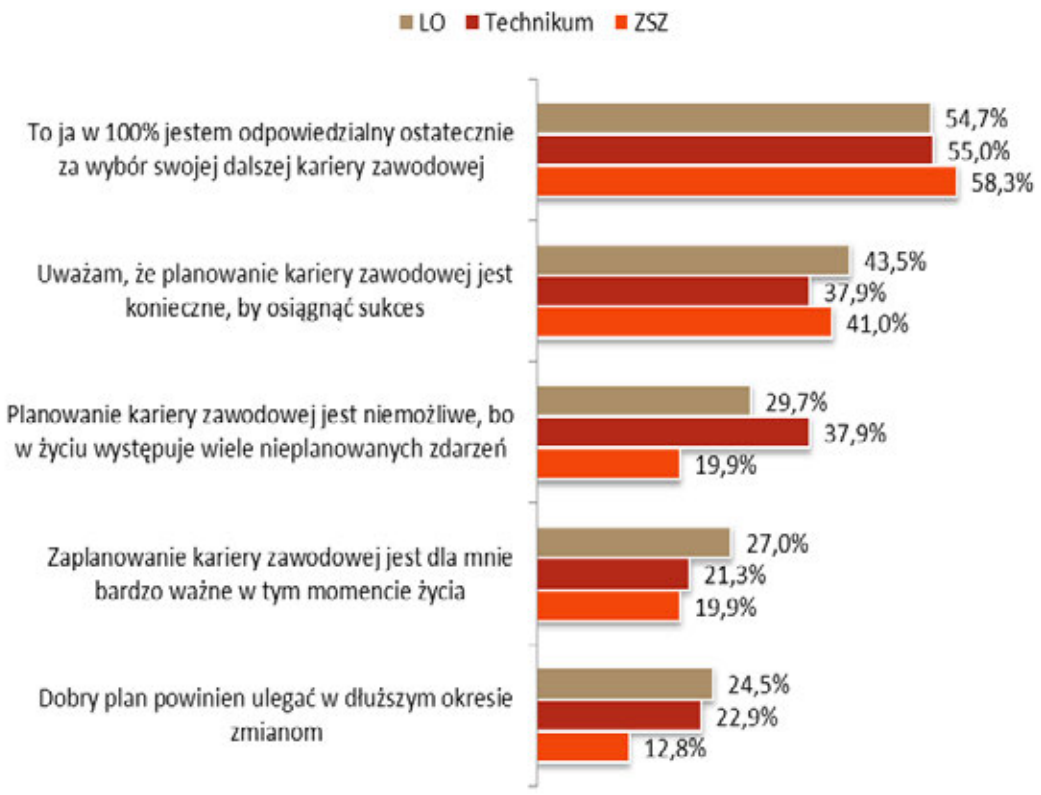

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Uczniowie, którzy uczą się w szkołach umiejscowionych na terenach wiejskich nieco częściej niż uczniowie ze szkół w miastach wskazują na konieczność zaplanowania przyszłości (43,8% do 39,3%) oraz częściej przyznają, że jest to dla nich ważne już teraz (26,8% do 21,8%). Natomiast uczniowie ze szkół miejskich częściej wyrażają przekonanie, że nieprzewidziane zdarzenia pojawiające się w życiu uniemożliwiają realizację określonego planu kariery zawodowej (34,3% do 26,0%). Ponadto blisko 1/5 uczniów szkół z miast i tylko 18,4% z terenów wiejskich uważa, że dobry plan powinien być w kolejnych latach modyfikowany.

WYKRES 28. CZY ZGADZASZ SIĘ Z NASTĘPUJĄCYMI STWIERDZENIAMI? (W PODZIALE NA OBSZAR)

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

W wywiadach zrealizowanych z udziałem uczniów szkół ponadgimnazjalnych pogłębiono wątek zmienności i niestabilności ścieżek zawodowych. Uczniów zapytano o możliwość przekwalifikowania się w dorosłym życiu i okazało się, że w większości dopuszczają oni taki scenariusz. Zmiana zawodu stanowi jednak dla nich raczej sytuację ostateczną, gdy pojawią się okoliczności, które wykluczą możliwość kontynuowania raz wyuczonego „fachu". Świadczą o tym m.in. przytoczone wcześniej wypowiedzi:

> *Najlepiej, żeby tak się nie stało. (F08)*
>
> *Będzie się trzeba pogodzić z losem. Jeśli z przyczyn zdrowotnych nie będę mógł wykonywać tego zawodu, to nauczę się czegoś innego. Człowiek uczy się całe życie. (F08)*

Czynniki zewnętrzne, które mogą skłonić uczniów do zmiany zawodu obejmują m.in. bankructwo firmy, utratę sprawności fizycznej niezbędnej do pracy lub brak satysfakcji finansowej:

> *to będzie zależało od tego, ile ja będę zarabiał. Jak będę zarabiał marne grosze, a harował nie wiadomo jak to będę musiał zmienić. Chcę w przyszłości założyć rodzinę (F01).*

Jeden z uczniów zasadniczej szkoły zawodowej uznał, że problem przekwalifikowania nie dotyczy zawodu elektryka, w którym się kształci. Inni, określając częstotliwość zmiany profesji wskazywali na dwa, kilka razy lub nieskończoną ilość razy: *Tyle, ile trzeba. (F02).*

Mimo podkreślania znaczenia planowania własnej kariery, w praktyce uczniowie nie mają ustalonego konkretnego planu, a świadomość potrzeby kierowania własną ścieżką dopiero się w nich rodzi. Zdaniem nauczycieli, planowanie dotyczy raczej uczniów

ostatnich klas szkoły ponadgimnazjalnej, zwłaszcza, że często dzieje się to z inicjatywy szkoły:

> *Jeśli chodzi o planowanie, to ja myślę, że w naszych szkołach to od niedawna się rozpoczęło, uczymy się dopiero i myślę, że uczniowie bardzo chętnie korzystają z takich zajęć. Bardzo chętnie biorą udział w spotkaniach z przedstawicielami uczelni wyższych i przedstawicielami różnych zawodów. Teraz organizowane są Targi Pracy i też bierzemy w nich udział. Cokolwiek dzieje się na rynku pracy to bierzemy w tym udział. Staramy się jakoś zaplanować tę ścieżkę. (W03)*

3.4. Oczekiwania względem przyszłej pracy

W ankiecie audytoryjnej uczniom zadano pytanie o cechy określające ich przyszły zawód. Analiza pisemnych odpowiedzi wykazała, że część badanych synonimicznie traktuje pojęcia „zawód" i „praca". Uczniowie, wymieniając cechy zawodu, wyobrażali sobie prawdopodobnie siebie w roli pracownika wykonującego określoną pracę. W efekcie, wskazane określenia potraktowano jako cechy zawodu i pracy jednocześnie.

Respondenci wskazywali rozmaite cechy charakteryzujące ich przyszłą profesję, odnosząc je do pracy bądź do wymagań, jakie musi spełnić pracownik. Najpopularniejsze odpowiedzi przedstawia wykres 29.

Wynika z niego, że uczniowie spodziewają się najczęściej, że ich zawód/praca będzie dobrze płatna i prestiżowa (48,4% wskazań) oraz, że będzie odpowiadała ich zainteresowaniom i możliwościom (33,9% wskazań). Niecała ¼ część uczniów określa swój przyszły zawód/pracę jako stabilną lub spokojną, a 16,4% badanych oczekuje, że będzie to praca zespołowa. Powyżej 10% wskazań otrzymały także cechy: odpowiedzialna (13,1%) oraz dająca możliwości rozwoju zawodowego, przyszłościowa (10,3%).

Uczniowie postrzegają pracę przede wszystkim przez pryzmat jej funkcji ekonomicznej (zapewnienia środków na utrzymanie), a to oznacza, że praca jest dla nich przede wszystkim wartością instrumentalną, czyli środkiem do osiągnięcia innego celu.

WYKRES 29. WSKAŻ PROSZĘ 3 CECHY OPISUJĄCE TWÓJ PRZYSZŁY ZAWÓD/PRACĘ. (SZEŚĆ NAJCZĘŚCIEJ POJAWIAJĄCYCH SIĘ ODPOWIEDZI)

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Mnogość cech wskazywanych przez uczniów zamknięto w tabeli 26, grupującej cechy charakteryzujące zawód/pracę oraz cechy określające wymogi, które powinien spełniać pracownik.

TABELA 26. POZOSTAŁE CECHY PRZYSZŁEGO ZAWODU/PRACY WSKAZANE PRZEZ BADANYCH UCZNIÓW

Cechy charakteryzujące zawód/pracę	Udział	Cechy zawodu/pracy określające wymogi, które powinien spełnić pracownik	Udział
Dynamiczna, wymagająca zaangażowania	8,7%	Wymagająca aktywności fizycznej, sprawności	6,2%
Społeczna, pomoc ludziom	7,2%	Wymagająca dokładności, precyzji, organizacji	5,8%
Kreatywna	6,8%	Wymagająca podróżowania	3,3%
Umysłowa, wymagająca wiedzy i wykształcenia	5,8%	Wymagająca cierpliwości	3,3%
Wymagająca	5,1%	Wymagająca dyscypliny, punktualności	2,9%
Elastyczne godziny pracy	4,1%	Wymagająca nieugiętości, odwagi	2,3%
Stałe godziny pracy, pełen etat	4,1%	Wymagająca dyspozycyjności	1,4%
Mało odpowiedzialna, bezpieczna	3,4%	Wymagająca empatii	0,7%
Ciężka, pracochłonna	3,0%	Wymagająca asertywności	0,6%
Kierownicza, zarządzanie ludźmi	2,8%	Wymagająca szczerości	0,6%
Niebezpieczna/stresująca	2,5%	Wymagająca elokwencji	0,1%

Blisko miejsca zamieszkania	2,3%
Uczciwa	2,3%
Samodzielna	2,2%
Twórcza	1,4%
Przy komputerze	1,2%
Związana ze sportem	1,1%
Opieka nad zwierzętami	1,0%
Altruistyczna, na rzecz innych	0,6%
Z kobietami	0,6%
Źle płatna	0,3%

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

W związku z tym, że uczniowie określają swoją przyszłą pracę najczęściej przez pryzmat funkcji ekonomicznej, ważne jest określenie także oczekiwań finansowych młodych respondentów. Zdaniem największej części badanych (35,6%), po ukończeniu szkoły mogą oczekiwać zarobków w przedziale 1001-1500 zł netto. Z kolei dla 34,1% realne zarobki mieszczą się w przedziale 1501-2500 zł. Najniższy przedział (do 1000 zł) wskazało 10,4% uczniów, czyli mniej więcej taka część jak osób wskazujących zarobki w kwocie między 2501 a 3500 zł (10,7%). Kwoty z najwyższego przedziału (powyżej 3500 zł) oczekuje 9,2% badanych uczniów. Oczekiwania finansowe różnią się w zależności od płci, typu szkoły respondentów oraz zawodów, które chcieliby wykonywać.

WYKRES 30. JAKI PRZEDZIAŁ MIESIĘCZNYCH ZAROBKÓW „NA RĘKĘ" PO UKOŃCZENIU SZKOŁY JEST TWOIM ZDANIEM REALNY?

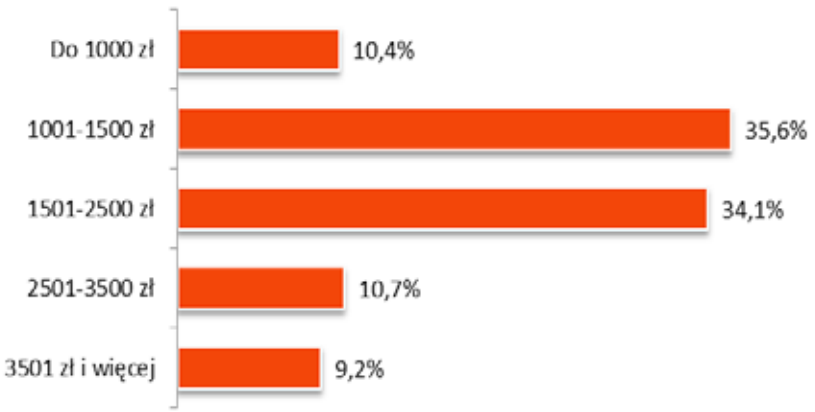

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Kobiety oczekują niższego pierwszego wynagrodzenia niż mężczyźni – aż 65,1% kobiet i tylko 30% mężczyzn uznało, że prawdopodobnie może otrzymać nie więcej niż 1500 zł netto. Posługując się dalej kwotą 1500 zł jako punktem podziału można także łatwo zauważyć, że aż 69,3% mężczyzn i tylko 34,9% kobiet uznaje, że po szkole „na rękę" otrzyma kwotę wyższą.

WYKRES 31. JAKI PRZEDZIAŁ MIESIĘCZNYCH ZAROBKÓW „NA RĘKĘ" PO UKOŃCZENIU SZKOŁY JEST TWOIM ZDANIEM REALNY? (W PODZIALE NA PŁEĆ)

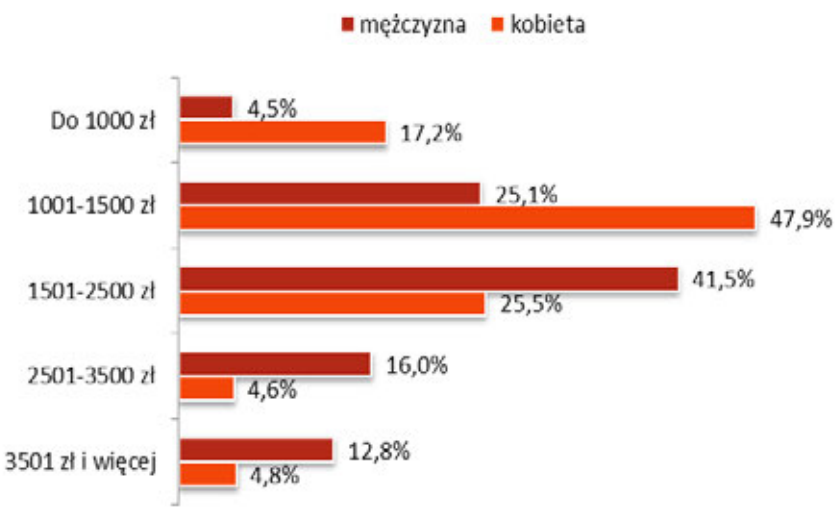

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Bardzo wyraźne różnice w kwotach spodziewanych zarobków widać w rozkładzie odpowiedzi przedstawicieli poszczególnych typów szkół. Już powierzchowna analiza układu słupków (wykres 32) pozwala wysnuć wniosek o wyższych oczekiwaniach finansowych uczniów zasadniczych szkół zawodowych i niższych oczekiwaniach licealistów. Badani uczniowie „zawodówek" najczęściej wskazywali na trzeci przedział kwotowy – 2501-2500 zł netto (46,4%) podczas gdy uczniowie liceów na przedział drugi – 1001-1500 zł netto (40,9%). Wśród przedstawicieli techników największy udział stanowili uczniowie wskazujący sumę między 1501 a 2500 zł (podobnie jak przedstawiciele „zawodówek"). Zarobki do 1500 zł uznaje za najbardziej realne więcej niż połowa licealistów (58,6%) i tylko 28,1% uczniów zasadniczych szkół zawodowych. Ci ostatni są zdecydowanie najbardziej optymistyczni w kwestii wysokości pierwszych w życiu zarobków.

WYKRES 32. JAKI PRZEDZIAŁ MIESIĘCZNYCH ZAROBKÓW „NA RĘKĘ" PO UKOŃCZENIU SZKOŁY JEST TWOIM ZDANIEM REALNY? (W PODZIALE NA RODZAJ SZKOŁY)

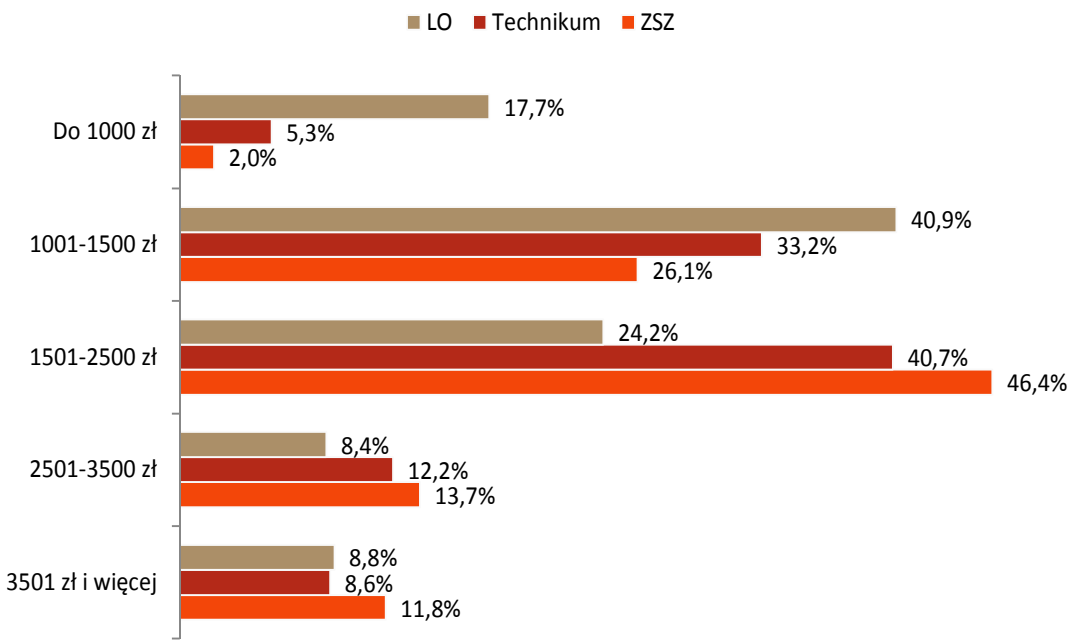

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Rozkład odpowiedzi na to samo pytanie w zależności od typu zawodu, który w przyszłości chcą wykonywać badani przedstawia tabela 27. W zawodach: artystycznych, finansowych, medycznych oraz pozostałych specjalistycznych najczęściej oczekiwane pierwsze wynagrodzenie mieści się w przedziale 1001-1500 zł netto. Z kolei w przedziale 1501-2500 zł netto odnotowano największy udział osób wybierających zawody: mundurowe, rzemieślnicze i inne. W zawodach kierowniczych i pedagogicznych/humanistycznych najczęściej wskazywano oba przedziały kwotowe.

Trudno ocenić na ile oczekiwane kwoty zarobków są poparte wiedzą na temat realnych zarobków na rynku pracy. Daje się jednak zaprezentować rozkład odpowiedzi na pytanie o zarobki w zależności od tego, czy uczniowie zadeklarowali kontakt z informacjami na temat rynku pracy, czy też nie. Respondenci, którzy nie zetknęli się dotąd z takimi informacjami częściej niż pozostali wskazywali przedziały skrajne (do 1000 zł oraz powyżej 3500 zł). Uczniowie, którzy w mniejszym lub większym stopniu byli zaznajomieni z sytuacją na rynku pracy częściej niż pozostali wskazywali przedziały środkowe (między 1000 a 2500 zł netto).

TABELA 27. JAKI PRZEDZIAŁ MIESIĘCZNYCH ZAROBKÓW „NA RĘKĘ" PO UKOŃCZENIU SZKOŁY JEST TWOIM ZDANIEM REALNY? (W PODZIALE NA TYPY ZAWODÓW)

Typy zawodów	Do 1000 zł	1001-1500 zł	1501-2500 zł	2501-3500 zł	3501 zł i więcej
artystyczne	14,8%	37,0%	33,3%	11,1%	3,7%
finansowe	11,8%	41,2%	38,2%	5,9%	2,9%
kierownicze	22,2%	33,3%	33,3%	,0%	11,1%
medyczne	20,5%	43,2%	19,3%	8,0%	9,1%
mundurowe	10,0%	30,0%	41,7%	11,7%	6,7%
pedagogiczne/ humanistyczne	15,4%	35,9%	35,9%	7,7%	5,1%
rzemieślnicze	2,4%	21,3%	50,4%	14,2%	11,8%
pozostałe specjalistyczne	12,0%	40,0%	26,7%	13,3%	8,0%
Inne	1,8%	25,5%	43,6%	12,7%	16,4%

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

WYKRES 33. PRZYPUSZCZALNE ZAROBKI A KONTAKT BADANYCH UCZNIÓW Z INFORMACJAMI NA TEMAT RYNKU PRACY

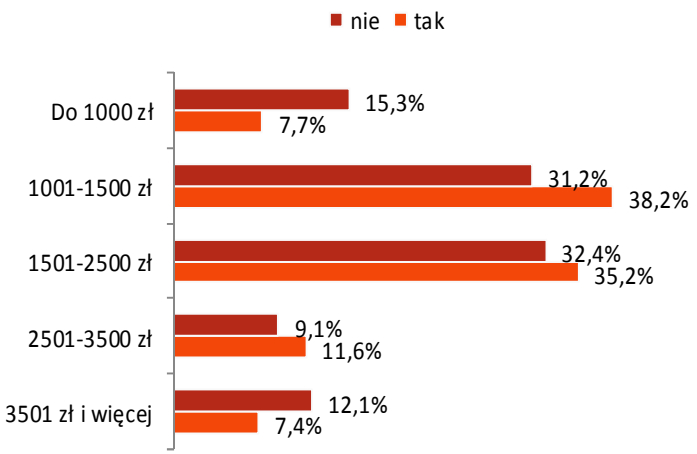

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Analiza pojawiających się w wywiadach odpowiedzi dotyczących przyszłych zarobków daje się logicznie podzielić na trzy części. Po pierwsze, uczniowie wskazują na kwotę zarobków, która, ich zdaniem, zostałaby im zaoferowana w momencie ukończenia obecnej szkoły. Po drugie, uczniowie mówią o wysokości zarobków, które chcieliby otrzymywać po zakończeniu edukacji. Po trzecie natomiast wskazują jaki poziom zarobków pozwalałby im spokojne, dostatnie życie. Te pierwsze kwoty są zazwyczaj najniższe, a te ostatnie najwyższe.

Jeden z uczniów liceum ocenił, że:

na początku każdy będzie zarabiał najmniejszą krajową. (F08)

Inni sądzili, że mogliby liczyć na kwotę około 2000 zł. Sumy te odbiegają jednak od tych, które dawałyby uczniom satysfakcję. Przeciwnie, zmusiłyby ich do wielu wyrzeczeń:

Po pójściu do pracy od razu po tej szkole, nie liczyłabym na więcej niż na 1500 złotych. Dla mnie taka sytuacja nie ma sensu. Nie wyobrażam sobie życia za takie pieniądze. Nie lubię sobie czegoś odmawiać. Zawsze miałam to, co chciałam i teraz głupio byłoby mi od razu z tego zrezygnować. (F04)

Trafnym podsumowaniem postawy wobec kwot, które mogą zostać im zaproponowane w pierwszej pracy jest następująca wypowiedź ucznia liceum profilowanego:

Nie mamy wykształcenia, ani zawodu, więc nie ma o czym mówić. (F04).

Badani chcieliby zarabiać więcej, nie najniższą, ale średnią pensję krajową. Często wskazywali, że zadowalającą kwotą byłoby około 3000 zł. Ten poziom zadowoliłby przedstawicieli różnych typów szkół:

Być może ja mam zbyt wysokie perspektywy, ale dla mnie wymagane byłyby 3000-3500 złotych. (F08)

Po skończeniu studiów i podjęciu pracy chciałbym zarabiać właśnie około 3500 złotych. (F08).

Docelowo, „wymarzonymi" zarobkami byłyby dla uczniów kwoty rzędu 3500 zł i więcej:

-Ta kwota [3500 zł] pozwala godnie żyć, płacić spokojnie rachunki i jeszcze czasem cos odkładać.

-Jeśli do tego druga strona będzie zarabiała podobnie, to już w ogóle jest super. (F08)

Poziom zarobków rzędu 4000 zł wystarczyłby, zdaniem badanych, na „dobre życie".

Na specjalnie przygotowanych kartkach uczniowie (uczestnicy FGI) mieli możliwość wypisania kwot, które, ich zdaniem, będą stanowić ich wynagrodzenie po ukończeniu szkoły. Z analizy zgromadzonego materiału wynika, że najwyższe kwoty podawali uczniowie liceum i technikum (między 1500 a 5000 zł), a niższe uczniowie liceum profilowanego i zasadniczej szkoły zawodowej (między 1000 a 3000 zł).

3.5. Podejmowanie decyzji

Jednym z ważnych celów badania świadomości wyboru zawodu wśród uczniów szkół w województwie łódzkim jest zdiagnozowanie, kto w największym stopniu ma wpływ na wybory edukacyjne i zawodowe uczniów.

Jak wynika z badania, to rodzice są pierwszą instancją, do której zwrócą się uczniowie w razie wątpliwości co do wyboru dalszej drogi kształcenia lub zawodu. Pomocy u rodziców szukać będzie 85,3% badanych uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Jeśli rady

rodziców nie wystarczą, to uczniowie odpowiednich informacji poszukiwać będą samodzielnie w internecie – taką postawę deklarowało 83% uczniów. Trzecim najważniejszym źródłem, w którym będzie można uzyskać poradę o tym, jaką szkołę czy zawód wybrać są przyjaciele i znajomi (77,4%) uczniów. Natomiast ponad 2/3 badanych po pomoc zwróciłoby się do doradcy zawodowego, którego zadaniem jest wsparcie uczniów w ważnych wyborach i przedstawienie im dostępnych możliwości. Ciekawym jest fakt, że to przyjaciele i znajomi są dla uczniów większym autorytetem w tej kwestii niż specjalista. Warto zauważyć, że ani nauczyciele, ani wychowawcy nie są instancją, do której uczniowie chętnie zwróciliby się po pomoc – ponad 80% uczniów deklarowało, że nie będą u nich szukać wsparcia w wyborze dalszej kariery lub ścieżki edukacji.

WYKRES 34. GDYBYŚ MIAŁ WĄTPLIWOŚCI CO DO WYBORU DALSZEGO KSZTAŁCENIA, ZAWODU LUB PRACY TO DO KOGO BYŚ SIĘ ZWRÓCIŁ Z PROŚBĄ O POMOC?

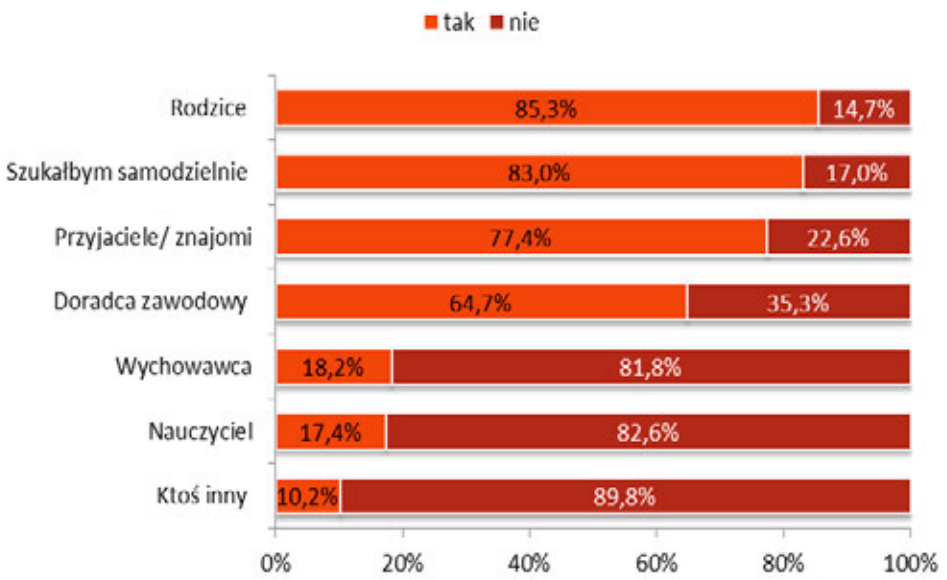

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Analizując odpowiedzi na to samo pytanie ze względu na typ szkoły, do której chodzili uczniowie nie zauważymy dużych różnic. Uczniowie liceów ogólnokształcących w większym stopniu niż ich rówieśnicy polegaliby na opinii rodziców oraz bardziej skłonni byliby poszukiwać informacji samodzielnie – np. w Internecie. Natomiast uczniowie zasadniczych szkół zawodowych, bardziej niż koledzy z innych szkół skłonni byliby szukać wsparcia u doradcy zawodowego. Szczegółowe rozkłady odpowiedzi zaprezentowane są na wykresie 35.

WYKRES 35. GDYBYŚ MIAŁ/A WĄTPLIWOŚCI ODNOŚNIE WYBORU DALSZEGO KSZTAŁCENIA, ZAWODU CZY PRACY, TO DO KOGO BYŚ SIĘ ZWRÓCIŁ/A Z PROŚBĄ O POMOC?

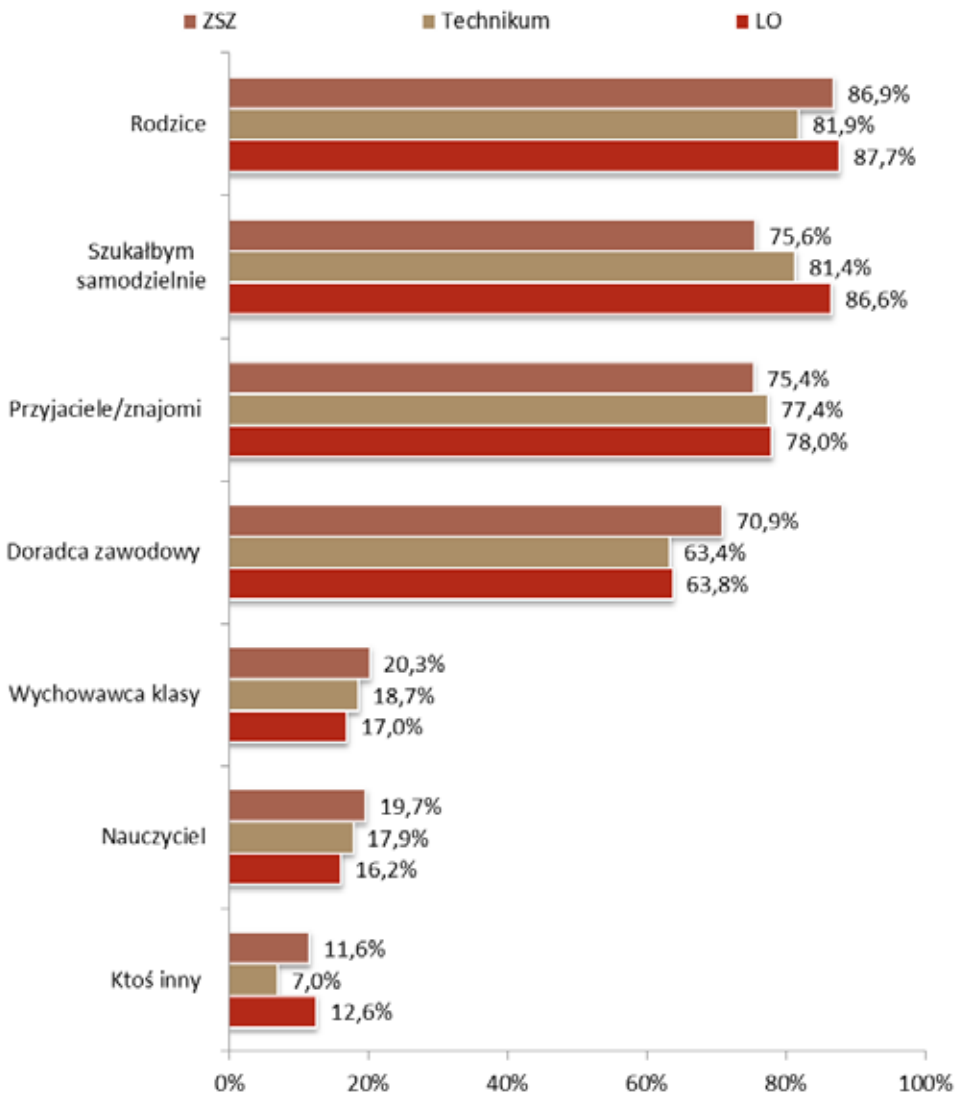

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Uczniów zapytano także o to, jak wyglądały ich wybory kilka lat temu, kiedy to musieli podjąć decyzję, jaką drogę edukacji wybrać po ukończeniu gimnazjum. Kafeterię możliwych odpowiedzi rozszerzono przy tym o takie okoliczności jak: bliskość szkoły w stosunku do miejsca zamieszkania czy też renoma szkoły.

Zdecydowana większość uczniów podkreśliła własną sprawczość przy podejmowaniu decyzji sprzed kilku lat (86,2% deklarowało, że wybierając szkołę kierowali się głównie własnymi przekonaniami). Zdecydowanie mniejszy wpływ na te decyzje mieli, w opinii uczniów, rodzice – odpowiedzi takiej udzieliła połowa badanych (51,2%). Na podobnym poziomie uczniowie ocenili wpływ na swoje ówczesne decyzje takich czynników jak: opinie znajomych i przyjaciół (49,7%), bliskość szkoły od miejsca zamieszkania (46,9%) czy renoma szkoły w swojej kategorii (46,8%). Stwierdzić należy, że ponad 90% uczniów

uważa, że wpływu na te decyzje nie mieli ani nauczyciele/wychowawcy, ani doradcy zawodowi. Szczególnie ta ostatnia odpowiedź jest interesująca, jeśli porównamy ją z prezentowanymi wcześniej deklaracjami odnośnie tego, do kogo zwrócą się uczniowie w razie wątpliwości co do wyboru dalszej drogi edukacji lub pracy. Ponad 60% uczniów deklarowała, że zwróci się o pomoc do doradcy zawodowego, podczas gdy miał on wpływ na wybory szkoły po gimnazjum jedynie dla 9,1% badanych. Być może uczniowie widzą większy sens zwrócenia się do specjalisty na obecnym stadium edukacji, a nie widzieli potrzeby czynienia tego po koniec gimnazjum. Możliwe też, że uważają, że brak wcześniejszych konsultacji ze specjalistą poskutkował złym wyborem szkoły. Z drugiej strony należy mieć na uwadze fakt, że kilka lat temu stanowisko doradcy zawodowego w gimnazjum należało do rzadkości, więc kontakt z taką osobą był utrudniony.

WYKRES 36. KTO MIAŁ WPŁYW NA DECYZJE O WYBORZE SZKOŁY, PROFILU KLASY DO DALSZEJ NAUKI PO ZAKOŃCZENIU GIMNAZJUM?

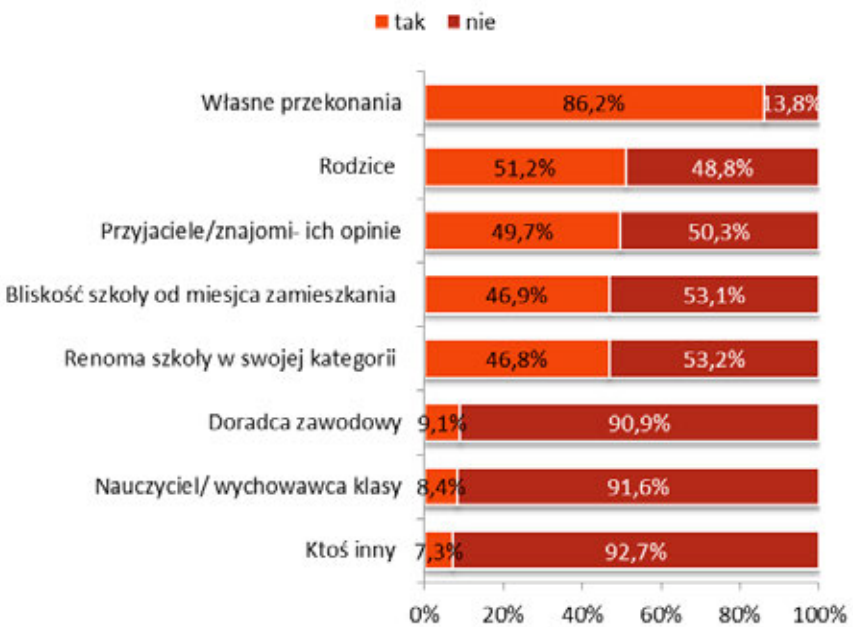

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

WYKRES 37. PRZYPOMNIJ SOBIE CZAS, KIEDY POD KONIEC GIMNAZJUM ROZWAŻAŁEŚ/AŚ WYBÓR SZKOŁY I PROFILU KLASY DO DALSZEJ NAUKI. OCEŃ, CZY WPŁYW NA TWOJĄ DECYZJĘ MIAŁY PONIŻEJ WSKAZANE OSOBY I OKOLICZNOŚCI:

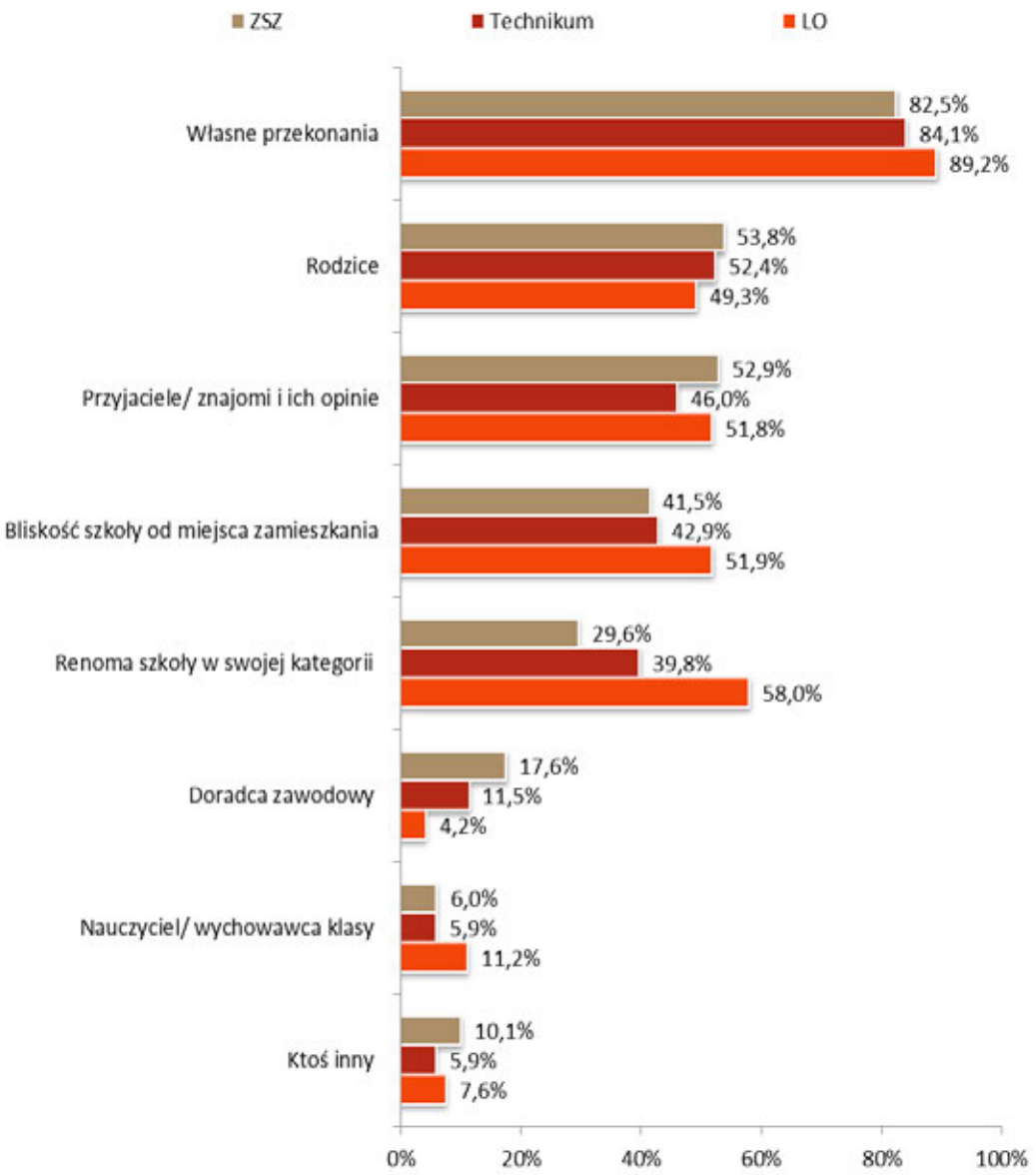

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Analizując te same dane według typów szkół, zauważamy nieznacznie rozbieżności w ocenie wpływu poszczególnych osób i czynników na wybory edukacyjne po gimnazjum. Uczniowie liceów są nieznacznie bardziej skłonni niż ich rówieśnicy doceniać wpływ na swoje uprzednie decyzje własnych przekonań, renomy szkoły w swojej kategorii, bliskości szkoły od miejsca zamieszkania oraz opinii nauczycieli czy wychowawców. Natomiast z porady doradcy zawodowego w gimnazjum najczęściej korzystali uczniowie zasadniczych szkół zawodowych.

W tabeli 28 przedstawiono rozkłady odpowiedzi na to samo pytanie ze względu na płeć badanych. Widać, że kobiety bardziej podkreślają swoją niezależność w wyborach edukacyjnych – częściej niż mężczyźni sygnalizowały one, że decyzje podjęły pod wpływem własnych przekonań, a rzadziej niż panowie – wpływ na te decyzje miały inne osoby, takie jak: rodzice, doradca zawodowy czy nauczyciele. Częściej jednak niż w przypadku mężczyzn na decyzje kobiet mają wpływ przyjaciele i znajomi, co wynika zapewne z bardzo silnych więzi koleżeńskich i chęci dzielenia się wszystkimi sferami życia wśród kobiet w tym wieku.

TABELA 28. KTO MIAŁ WPŁYW NA DECYZJE O WYBORZE SZKOŁY, PROFILU KLASY DO DALSZEJ NAUKI PO ZAKOŃCZENIU GIMNAZJUM? (W PODZIALE NA PŁEĆ)

Czynniki wpływające na decyzje		Płeć		Ogółem
		kobieta	Mężczyzna	
Rodzice	tak	48,6%	53,3%	51,1%
	nie	51,4%	46,7%	48,9%
	Ogółem	100,0%	100,0%	100,0%
Nauczyciel/ wychowawca klasy	tak	7,4%	9,1%	8,3%
	nie	92,6%	90,9%	91,7%
	Ogółem	100,0%	100,0%	100,0%
Doradca zawodowy	tak	6,9%	10,5%	8,8%
	nie	93,1%	89,5%	91,2%
	Ogółem	100,0%	100,0%	100,0%
Przyjaciele/ znajomi i ich opinie	tak	55,2%	44,8%	49,7%
	nie	44,8%	55,2%	50,3%
	Ogółem	100,0%	100,0%	100,0%
Ktoś inny	tak	5,3%	8,9%	7,3%
	nie	94,7%	91,1%	92,7%
	Ogółem	100,0%	100,0%	100,0%
Własne przekonania	tak	88,6%	84,3%	86,3%
	nie	11,4%	15,7%	13,7%
	Ogółem	100,0%	100,0%	100,0%
Bliskość szkoły od miejsca zamieszkania	tak	51,1%	43,3%	47,0%
	nie	48,9%	56,7%	53,0%
	Ogółem	100,0%	100,0%	100,0%
Renoma szkoły w swojej kategorii	tak	47,6%	46,2%	46,8%
	nie	52,4%	53,8%	53,2%
	Ogółem	100,0%	100,0%	100,0%

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Wyniki badań jakościowych potwierdzają, do pewnego stopnia, uprzednio wysnute wnioski. Uczniowie wybierają szkołę kierując się zdaniem rodziców i znajomych (najczęściej wpływ ma wybór starszych kolegów lub rodzeństwa), często jednak podkreślają własną samodzielność uzasadniając to przekonaniem, że sami decydują o własnym losie:

Ja podjęłabym tę decyzję sama, ponieważ to jest moje życie. (F03)

Sami [decydowaliśmy], bo to chyba sami chcemy, a nie rodzice mają nam wybierać. (F06)

W moim przypadku [o wyborze szkoły] zdecydowali rodzice. (F03)

Inne zdanie na ten temat mają jednak badani nauczyciele, którzy widzą znaczącą rolę rodziców w kształtowaniu wyborów edukacyjnych uczniów:

- [Jaki jest wpływ rodziny na wybory uczniów?]

- Ten wpływ jest bardzo duży. Przede wszystkim rodzice wywierają ogromny wpływ na wybór dzieci. Nikt lepiej nie zna dzieci niż rodzice. (W01)

Co ciekawe, nieliczni uczniowie biorący udział w wywiadach wskazywali, że wybrali daną szkołę dlatego, że jej profil odpowiadał ich zainteresowaniom, czy też decyzja ta była poparta wiedzą o potrzebach rynku pracy:

Wybrałem tę szkołę dla zawodu, ponieważ słyszałem, że jest na niego zapotrzebowanie. (F08)

Ważne było też zapotrzebowanie na ten zawód na rynku pracy. W moim przypadku chodziło o zawód, który mnie interesuje. (F07)

Logistyka jest zawodem z przyszłością, wiec podpowiadano nam ten kierunek. (F03)

Bardziej ważnym niż potrzeby rynku pracy czynnikiem wyboru danej szkoły okazywała się jednak bliskość budynku od miejsca zamieszkania – wielu uczniów deklarowało, że to właśnie bliskość szkoły od domu przeważyła ostatecznie w wyborze.

Ja wybrałem tę szkołę ze względu na kolegę i dojazd. (F07)

Dla mnie ważne było to, że szkoła znajduje się blisko mojego domu. (F05)

Inni uczniowie mówili wprost, że tak naprawdę nie liczył się profil szkoły, ale to, czy szli do niej koledzy i znajomi:

Ja wybrałam tę szkołę, ponieważ chodził tu mój chłopak i znajomi. (F05)

Dobrze, jeśli ma się znajomych w szkole, do której się idzie. (F04)

Sami wybieraliśmy. Ja się przez przypadek dowiedziałam od koleżanki. (F02)

Uczniowie liceum przyznali, że śledzili rankingi szkół, w tym wyniki egzaminów dojrzałości, bo chcieli, aby szkoła dobrze przygotowała ich do studiów:

Wpływ na wybór szkoły miały wysokie rankingi matur. Słyszałem, że tutaj jest lepszy poziom nauczania. (F01)

Natomiast jeden z uczniów technikum stwierdził, że po prostu poszukał informacji w Internecie:

> *W Internecie szukałem informatyki, elektroniki, wiedziałem, że do technikum będę chciał, ta szkoła mi się spodobała.(F02)*

Wybory szkoły na podstawie Internetu jednak nie zawsze okazały się trafione:

> *Dowiedziałem się o tej szkole z Internetu. Szkoła zamydliła mi oczy i tu wylądowałem. Teraz już nie ma sensu się przepisywać.(F08)*

Inni uczniowie podkreślali, że o wyborze danej szkoły zdecydował przypadek. Kobiety biorące udział w jednym z wywiadów, uczące się w zawodzie drukarza, podkreślały, że nie chciały iść do tej szkoły, ale „tak wyszło":

> *- A ja chciałam być fryzjerką.*
>
> *- Dlaczego jesteś tutaj [w szkole drukarskiej]? Nie dostałaś się?*
>
> *- Dostałam się, ale jednak przyszłam tutaj.*
>
> *- Co sprawiło, że przyszłaś akurat tutaj?*
>
> *-Tego właśnie nie wiem. To naprawdę był przypadek. (F10)*

Ciekawym jest fakt, że pomimo iż chciały iść (i w rezultacie dostały się) do szkoły gastronomicznej czy fryzjerskiej ostatecznie uczą się w szkole drukarskiej, która im się nie podoba. Na pytanie dlaczego tak się stało, uczennice nie potrafiły odpowiedzieć. Jeszcze inni uczniowie podkreślali, że nie mieli innych opcji wyboru, bo do żadnej innej szkoły się nie dostali:

> *Ja wybrałem tą szkołę przymusu. To był mój drugi albo trzeci wybór, a tam, gdzie chciałem iść wcześniej, po prostu nie było już miejsc. (F10)*

Z badań ilościowych wynika, że po poradę odnośnie wyboru dalszej drogi kształcenia lub zawodu uczniowie najchętniej zwróciliby się do rodziców, a w dalszej kolejności poszukaliby samodzielnie informacji o możliwych opcjach wyboru – głównie w internecie. Jednak jeśli rodzice są pierwszą instancją, do której młodzi ludzie zwracają się o pomoc, warto dowiedzieć się, co takiego uczniowie mogą od nich usłyszeć. Pewnej wiedzy na ten temat dostarczają zogniskowane wywiady grupowe, a szczególnie zastosowane w ich trakcie testy projekcyjne. Wypełniane indywidualnie komiksowe „chmurki" pokazały co mówią a co myślą na temat wyboru drogi edukacyjnej i zawodowej rodzice, koledzy i nauczyciele uczniów.

Generalnie uczniom wszystkich typów szkół osoby te podpowadają przeważnie, że powinni się dalej uczyć, bo to nauka jest w życiu najważniejsza.

Uczniowie szkół zawodowych słyszą od rodziców, że powinni uczyć się jak najdłużej, co zapewni im potem dobrze płatną pracę. Co ciekawe, jednak niektórzy rodzice chcieliby, żeby ich dzieci uczące się szkołach zawodowych zdały maturę. Może to wskazywać na to, że dla rodziców wartość wykształcenia zawodowego jest bardzo niska. Niektórzy rodzice doradzają jednak swoim dzieciom, aby poszli do pracy, a nieliczni cały wybór przyszłej

drogi zawodowej pozostawiają uczniom – mówiąc, żeby wybrali taką drogę, którą chcą, bo w każdej sytuacji mogą liczyć na ich wsparcie.

Co radzą uczniom „zawodówek" rówieśnicy? Powiela się schemat „najpierw szkoła, potem praca". Jednakże koledzy znacznie częściej niż rodzice doradzają uczniom zasadniczych szkół zawodowych, żeby kierowali się w życiu tym, co chcą robić i robilii to, co przynosi im zadowolenie. Jedynie nieliczni koledzy w swoich radach podkreślali, że wybór szkoły zawodowej to dobry wybór, bo oznacza „dużo pieniędzy i zawsze pracę". Generalnie jednak dominujące odpowiedzi oddawały decyzję w ręce osoby, która poszukiwała porady, co robić dalej w życiu. Niewielka liczba konkretnych porad oznacza, że prawdopodobnie koledzy także nie za bardzo wiedzą, co w takiej sytuacji doradzić rówieśnikom, jakie są potrzeby rynku pracy i co będzie dobrym wyborem. Niektórzy uczniowie „zawodówek" myślą także, że być może dobrą decyzją będzie wyjazd za granicę, a nieliczni rozważają maturę i studia, bo rozczarowani są zasadniczą szkołą zawodową, do której chodzą.

Najbardziej interesujących rad uczniom zasadniczych szkół zawodowych udzielają nauczyciele. To od nich uczniowie głównie mogą usłyszeć, że powinni „iść dalej uczyć się". Jednakże nader często pojawiały się takie rady jak: „idź do liceum, przyda ci się w życiu", „ucz się do matury" czy życzenie uczniom, żeby poszli na studia. Jest to o tyle zaskakujące, że przecież ścieżka kariery ucznia zasadniczej szkoły zawodowej powinna być bardziej ukierunkowana na podnoszenie kwalifikacji zawodowych i odnalezienie się na rynku pracy. Tymczasem nikt z badanych uczniów nie sygnalizował, że nauczyciele doradzają jakieś konkretne kursy doszkalające, za to jak mantra powtarzało się „ucz się jak najdłużej", co w kontekście zebranych danych oznacza raczej nie kształcenie ustawiczne, ale właśnie studia, które nauczycielom marzą się jako najlepsza przyszłość dla uczniów zasadniczych szkół zawodowych.

Na dość podobne porady zarówno ze strony rodziców, rówieśników, jak i nauczycieli mogą liczyć uczniowie techników. Rodzice raczej wspierają uczniów pozostawiając im ostateczną decyzję – „rób, co ci się podoba", „poprzemy twoje decyzje". Jednocześnie jednak mocno sugerują, że to właśnie studia są najlepszym wyborem dalszej drogi. Niektórzy rodzicie natomiast mówią, że studia nie będą dobrą decyzją, zwłaszcza jak się ma ukończone technikum i można iść do pracy. W wypadku uczniów techników ciekawych informacji dostarcza zestawienie tego, co mówią, a co myślą rodzice o wyborach swoich dzieci. Podczas gdy w wypowiedzach pojawiają się deklaracje wsparcia decyzji dzieci, już w myślach ta sprawczość jest dzieciom odebrana – „pójdzie tam, gdzie będziemy chcieli". Pokazuje to, że rodzice chcą mieć faktyczny wpływ na wybory edukacyjne swoich dzieci, nawet jeśli w codziennych rozmowach wspierają je mówiąc, że to ich decyzja.

Rówieśnicy uczniów techników także przeważnie mówią niezdecydowanym kolegom „to twój wybór", „sam wybierzesz". Po wypowiedzach widać jednak, że uczniowie technikum uważają za dobre rozwiazanie wybór tego typu szkoły – można po niej iść od razu do pracy albo na studia – nie zamyka się żadna z dróg. Koledzy myślą jednak, że warto iść na studia, a niezdecydowanym młodszym kolegom doradzają właśnie technikum, na pewno natomiasr nie polecą „zawodówki".

Dla nauczycieli uczniów technikum najlepszym scenariuszem ich dalszej kariery jest zdać maturę i iść na studia, niektórzy zdolni uczniowie w technikum się marnują (powinni byli iść do liceum), dla innych jednak wyuczony zawód oznaczać będzie dobrą pracę. Niektórzy nauczyciele myślą jednak, że ich uczniowie nie dadzą sobie rady. Warto podkreślić, że to właśnie uczniowie technikum jako jedyni z badanych grup wspomnieli,

że od nauczycieli mogą usłyszeć, że dobrze wybrali zawód – „słyszałam, że w tym zawodzie jest praca". Wypowiedź ta stanowi jedyne odwołanie, mgliste co prawda, do charakterystyki i zapotrzebowania rynku pracy.

Uczniowie liceów są w zdecydowanie innej sytuacji na rynku pracy niż ich rówieśnicy uczący się technikach czy zasadniczych szkołach zawodowych. Kończąc szkołę praktycznie nie posiadają żadnych kwalifikacji, które pozwoliłyby odnaleźć im się na rynku pracy. Ze wszystkich badanych uczniów, to właśnie uczniowie liceów mogą liczyć na największą samodzielność w wyborze ze strony rodziców. Według rodziców licealiści mogą robić w życiu to, co im najbardziej odpowiada, wybrać taką ścieżkę kariery, jaką chcą, byleby najpierw skończyli studia. Przy czym najlepiej, aby były to studia, które zapewnią dobrze płatną pracę. Inni rodzice natomiast nie stawiają studiom aż tak wygórowanych wymagań, bo dla nich ważne jest, aby dzieci „w ogóle coś skończyły". Generalnie dominuje jednak przekonanie, że „nauka to potęgi klucz", a w wypowiedziach rodziców mało jest konktretnych wskazówek, jaką drogę najlepiej wybrać, pojawiają się za to deklaracje, że „w razie problemów zawsze ci coś doradzimy". Nie można jednak zidentyfikować na czym oparte będą rady udzielane przez rodziców i czy będą miały jakieś uzasadnienie w potrzebach rynku pracy.

Rówieśnicy licealistów także doradzają swoim kolegom wybór odpowiednich studiów, najlepiej takich, na których „będą mogli się zabawić". To, że ktoś nie dostanie się na studia stanowi największy lęk licealistów – „boję się, że się nie dostanę i pójdę pracować". Jednakże niektórzy nie są już tak przekonani o wartości dyplomu szkoły wyższej – „idź do pracy, teraz studia i tak niewiele dają", „studia to głupota". Panuje przekonanie, że na studia iść po prostu trzeba, ale jak podkreślał jeden z badanych „niby fajnie, ale zawodu i tak nie będziesz miał". Inni rówieśnicy doradzają, żeby robić cokolwiek, nieważne co i gdzie, a jeszcze inni doradzają, żeby iść od razu po szkole do pracy.

Dla nauczycieli licealistów najważniejsza jest matura („matura to wasza furtka na świat") i to, żeby uczniowie ją zdali. Bardzo rzadkie jest patrzenie na kariery uczniów w dalszej perspektywie.Oczywiście po maturze najlepszą drogą kariery są studia:

> *Najlepiej jest pójść do liceum (na studia), gdy nie wiesz, co chcesz robić. (test projekcyjny LO)*

Bardzo częste jest wiązanie wyboru studiów z dobrą pracą tak, jakby te dwie rzeczy były ze sobą automatycznie połączone:

> *Idź na studia - będziesz miał po nich dobrą pracę". (test projekcyjny LO)*

Niektórzy nauczyciele jednak nie wierzą, że studia okażą się odskocznią do kariery i świetnej pracy – myślą, że „i tak będziesz zarabiał 1300 zł, lepiej od razu iść do pracy". Analiza zebranych danych pokazuje jednak, że nauczycielom głównie zależy na wynikach, które uczniowie osiągają w szkole. Dlatego też nie skupiają się na doradzaniu dalszej kariery, bo to już nie jest ich decyzja.

Odpowiedzi uczniów, wskazujące treść otrzymywanych porad, przedstawiono w ujęciu graficznym. To, co mówią poszczególne postaci przedstawione jest w dymkach kwadratowych, a to, co myślą - w dymkach okrągłych.

Co radzą rodzice uczniom zasadniczych szkół zawodowych?

- …Idź dalej szukać sobie jakiejś szkoły.
- Idź dalej do szkoły, będziesz miała wyższe wykształcenie, to będziesz więcej zarabiać.
- Mogłaś wybrać inaczej, w tym zawodzie ja cię nie widzę.
- Idź się uczyć się w miarę możliwości.
- Skończ tą szkołę, a później twoja decyzja co będziesz robić.
- Skończ szkołę, zdobądź pracę, zarabiaj pieniądze.
- Idź tam, gdzie chcesz, to twoje życie.
- Dobry zawód, dobrze płatny, zawsze będzie praca.
- Powinnaś iść do pracy i usamodzielnić się.

- Ucz się jak najdłużej, aby mieć dobre wykształcenie, a potem znaleźć dobrze płatną pracę.
- Idź do szkoły znaleźć jakąś pracę w edukacji.
- Zmień zawód.
- Ucz się dalej.
- Jeśli uważasz, że nie chcesz się dalej uczyć, idź do pracy.
- Razem z tatą pomożemy ci wybrać szkołę. Razem usiądziemy i zobaczymy oferty. Mama ma rację, jesteśmy po to, by ci pomóc, razem damy radę.

- Ale będzie musiał się wyginać.
- Lepiej na księdza, więcej zarobisz.
- Chcę, aby realizował swoje plany.
- Chcę, żeby pomagał w domu.
- Nie może skończyć na zawodzie, bo to teraz nic nie wiadomo…
- Może będą z niej jeszcze ludzie.
- Idź do pracy, żeby zacząć zarabiać jak najwcześniej.
- Ucz się porządnie, ukończ szkołę.
- Dawaj sobie radę.

- Pewnie pójdzie do technikum.
- Powinien iść dalej, a nie do pracy.
- Powinien dalej kontynuować naukę, zdać maturę.
- Synu, ważnej jest, abyś miał dobre wykształcenie. Musisz wiedzieć, co chcesz w życiu robić.

Co mówią rówieśnicy uczniom zasadniczych szkół zawodowych?

- Wybrałam ekonomika, bo to przyszłościowy zawód. Jestem pilnym uczniem i dostaję dobre stopnie.
- Musisz dalej dobrze się uczyć.
- Rozwiń swoje skrzydła.
- Zrób jak uważasz, to twoje życie.
- Skończ już szkołę, nie idź dalej się uczyć, będziesz miała spokój.
- Nawet dobrze ci idzie, nauczysz się wszystkiego i będzie ok.
- Fajnie, oby tak dalej…, przynajmniej mam dobrego fryzjera.
- Uczyć się do podstawa.
- Zostaw szkołę, bo do niczego ci się nie przyda.
- Skończ szkołę, zrób maturę, szkoła zaoczna i pracuj.

- Najważniejsze, żebyś skończyła szkołę i pracowała. Kto ci pomoże jak nie ty sama sobie.
- Na początek szkoła potem praca. Idź do pracy chociaż kasa będzie, a szkołę potem skończysz.
- Dobry wybór, dużo pieniędzy i zawsze praca.
- Sama wybrałabym tę szkołę, tak samo jak ty. Stary dobry kierunek.
- To twoje życie i twoja droga, rób tak, żebyś była zadowolona.
- Powinieneś sam zdecydować co chcesz dalej robić.
- Idź do pracy. Idź do pracy i ucz się zaocznie.
- Myślimy, że powinieneś kierować się tym, co chcesz w życiu robić.

- Musisz dać sobie radę.
- Skończ szkołę, a potem szukaj pracy. Wolę studia, maturę, niż tą szkołę zawodową. Poszedłbym na coś innego.
- Sam powinieneś zdecydować co chce robić.
- Powinieneś iść do pracy i zarabiać na siebie.
- Wyjedź za granicę. Warto iść do szkoły zaocznie na weekendy.
- Warto uczyć się jak najdłużej.
- Wyjedź za granicę.
- Powinieneś szukać dobrze płatnej pracy.

- Po co chodzę do szkoły, skoro i tak nic nie rozumiem- kiedy tylko chodzimy na wagary.
- Musisz iść dalej do dobrej szkoły. Trzeba się uczyć.
- Ja bym poszła dalej, a nie została przy zawodówce.
- Niech nigdzie nie idzie, będę bardziej wykształcony od niej.
- Matko, jak ona sobie z tym poradzi. Wszystko pięknie ładnie, ale mogłoby być lepiej.
- Oby jej się udało! Da radę.

Co mówią nauczyciele uczniom zasadniczych szkół zawodowych?

- Idźcie dalej się uczyć. Wybierzcie dobrze płatny zawód.
- Uczcie się dzieci, a znajdziecie dobrą pracę.
- Idź się dalej uczyć
- Idź dalej do technikum uzupełniającego, jesteś zdolna, więc dasz radę.
- Jeszcze będą z ciebie ludzie, ale lepiej ucz się jak najdłużej.
- Ucz się jak najdłużej.
- Idź do szkoły uzupełniającej tutaj na rozszerzoną fizykę, super sobie poradzisz!
- Jesteś mądrą fajną dziewczyną, więc musisz dać sobie radę.
- Idź do liceum, przyda ci się w życiu.
- Dobry zawód.
- Dobry wybór szkoły
- Powinnaś kształcić się dalej zaocznie i podjąć pracę.
- Mówią, żeby się dalej uczyć.
- Powinieneś dalej sam zdecydować co chcesz robić.
- Ucz się do matury.
- Słuchaj, idź dalej do szkoły. Na pewno nie pożałujesz, kształć się.

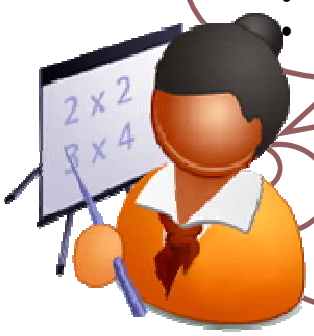

- Ucz się dalej
- Trzeba rozwinąć swoje skrzydła.
- Myślę, że dobrze jej poradziłam.
- Ciekawe, jaka będzie z niej ta fryzjerka.
- Musi się uczyć, żeby zdobyć lepszą pracę.
- Myślę, że poradzi sobie bez problemu! Ma talent!
- Pójdzie do liceum, potem studia i praca.
- Nieciekawie wybiera, na jego miejscu poszłabym dalej.
- Powinien skończyć naukę, bo to nie jest jego mocną stroną.
- Wybierz szkołę uzupełniającą.
- Pamiętaj, człowiek uczy się całe życie. Ucz się jak najdłużej.

Co mówią rodzice uczniom technikum?

- Zrób jak uważasz, poprzemy twoje decyzje, ale z własnego doświadczenia podpowiadamy skończenie edukacji.
- Masz się uczyć, bo nic nie osiągniesz.
- Ucz się! Idź na studia!
- Zrobisz jak uważasz, a my ci pomożemy w tym.

- Studia nie będą dobrym wyborem, ale i tak zrobisz, jak będzie chciał.
- Idź na technika logistyki.
- To jest dobry wybór.
- Synu, rób co chcesz.
- Dobry wybór! Ale czy na pewno sobie poradzisz?

- Studia nie są niezbędne do szczęścia.
- Przede wszystkim matura.
- Rób jak wolisz, ale lepiej technikum i po co ci studia.
- Najważniejsze są znajomości.
- Pójdzie tam, gdzie my będziemy chcieć.
- Wybierze ten zawód, który mu się spodoba.

- Czemu nie? Logistyka to zawód z przyszłością.
- Moim zdaniem powinna wybrać coś lepszego.

Co mówią rówieśnicy uczniom technikum?

- Nie podpowiadam ci, bo to twój wybór. Doradzam ci liceum.
- Rób co uważasz za słuszne. To Twój wybór.
- Rób jak chcesz.
- Myślę, że jak skończysz technikum, napiszesz maturę, to możesz iść do pracy. Studia można w każdej chwili zacząć.
- Myślę, że szkoła, którą wybierzesz, to jest twoja sprawa, byleby nie zawodówka!

- Mam nadzieję, że ci się uda. Chodź tam, gdzie ja.
- Trzeba było iść tam gdzie ja!
- Fajna sprawa. Bardzo. Interesujący zawód. / Nie no spoko, na pewno znajdziesz po tej szkole pracę.
- Pójdź na logistykę
- A może zapiszesz się na ten kierunek?

- Ambitny jest.
- Głupek!
- Hmm… logistyka, czy ja wiem?
- Dlaczego ten zawód akurat?
- Przynajmniej gdzieś pójdzie…

- Sam zdecydujesz najlepiej
- Nie wiem sam, co chcę robić.
- Zawód jakiś musisz mieć na pewno.
- No, nie mów, że nie chcesz iść na studia!?.
- Możliwe, że będzie z nami w klasie.

Co mówią nauczyciele uczniom techników?

- Najlepiej by było, gdybyś poszedł na studia.
- Ucz się, by zdać maturę.
- Zdaj maturę. Idź na studia. Ucz się.
- Studia.
- Konrad jest taki mądry, a chce się zmarnować w technikum.
- Powodzenia.
- No bardzo ładnie.
- Bardzo dobry wybór. Słyszałam, że jest w tym zawodzie praca.
- Kamilu, dobry zawód sobie wybrałeś.

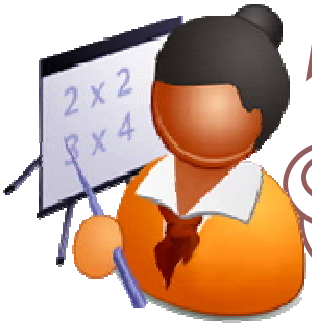

- Idź na studia!
- Studia.
- Mam nadzieję, że jeszcze zmądrzejesz i pójdziesz do dobrego liceum.
- Nie da sobie rady.
- Ja bym tej szkoły z tym zawodem nie wybrała.
- Jesteś idiotą i nie dasz sobie rady.

Co mówią rodzice uczniom liceów?

- Musisz zdecydować, co chcesz robić w życiu.
- Powinieneś robić to, co lubisz.
- Przykładaj się do zajęć, z których jesteś dobry. I wybierz kierunek studiów, który ci odpowiada.
- Idź tam gdzie ci odpowiada.
- Wybierz studia, które zapewnią ci pracę ciekawą i dochodową.
- Nie będziemy ingerować w twoje wybory i decyzje.
- Nauka, pracowitość, własny wkład.
- Idź na studia.
- Spokojnie coś wymyślimy, na razie się nie martw.
- Ucz się dalej, zdobądź dobry zawód, na pracę jeszcze masz dużo czasu.
- Pomyśl o tym co chciałabyś robić w przyszłości, przecież dobra jesteś z matematyki, może idź do liceum.
- Do roboty, leniu!
- Zdobądź dobre wykształcenie.

- Zgadzamy się z każdą twoją decyzją. Wierzymy, że wiesz, co chcesz w życiu robić.
- Jak się nie będziesz uczyć, to nie zdasz.
- Jesteś bardzo zdolna, na pewno sobie poradzisz.
- Wybrałaś dobry profil. Mamy nadzieję, że będzie dobrze.
- Dobra szkoła, nadajesz się na ten profil.
- Musisz wybrać szkołę/studia, do której idziesz po ukończeniu liceum.

- A mówiliśmy, żebyś nie szedł do tej szkoły.
- Nie myśl o sobie tylko przyszłościowo.
- Za dużo czasu poświęcasz znajomym, a za mało na naukę.
- Powinna robić w życiu to czego pragnie.
- Dzieci, uczcie się uczcie, bo nauka to jest potęgi klucz, z wykształceniem zdobędziesz lepszą pracę.
- Niech idzie do pracy.
- Idź ucz się dalej.
- Będziemy go wspierać w jego przekonaniach. Da radę!
- Dobrze wiem, że będzie miał wysokie wykształcenie.

- Wybierz studia, które cię interesują i ciekawią
- Bez dobrej szkoły, nie znajdziesz pracy.
- W razie problemów zawsze coś ci doradzimy.
- I tak nie będziesz się uczył.
- Wybierz studia, dzięki którym będziesz dużo zarabiać.
- Mam nadzieję, że ukończy szkołę z dobrymi wynikami i dalej pójdzie samo.
- Ważne, żebyś w ogóle coś skończyła.
- Znowu te studia…

Co mówią rówieśnicy uczniom liceów?

- Chodź na ten sam kierunek, co ja.
- Idź do pracy
- Idź tam, gdzie cię najbardziej interesuje, żebyś się nie męczył.
- Ucz się dobrze, żebyś sama dała sobie radę. Wybierz to, co jest najlepsze dla ciebie.
- Idź tam, gdzie będziesz mogła się zabawić. Nieważne, gdzie i co, ważne, żeby w ogóle coś robić.
- Nie przejmuj się, jakoś będzie.
- Wysoka pensja, stały czas pracy.
- Idź do pracy.
- Idź na studia.
- Kochanie, musimy iść na studia. Tak, wiem to jest nasza perspektywa.
- Kotek, musisz się postarać. Jesteś zdolny, dasz sobie radę.

- Najlepiej wyjechać z kraju i tam zarabiać.
- Jeśli dobrze wybierzesz studia, pójdzie dobrze. Musisz się trochę wysilić, a później już z górki.
- Tak czy tak, to musisz iść na studia. Niby fajnie, ale zawodu nie będziesz miał.
- Ja od razu po szkole szukam pracy. / No ja też w sumie idę do pracy zamiast dalej do szkoły.
- Twój wybór, twoja przyszłość, lecz uważam, że powinno iść się na studia lub do szkoły policealnej.
- Idź do pracy, teraz studia i tak niewiele dają.
- Chodź ze mną do szkoły, będziemy wspólnie siedzieć w ławce, dojeżdżać.
- Rób to co chcesz, bylebyś była zadowolona.
- Na pewno znajdziesz pracę idealną dla siebie.
- Nie wiem co dalej robić.
- Dasz radę, na pewno będzie dobrze.
- Dasz radę chłopie, coś wymyślisz.

- Nie wiem gdzie pójdzie.
- Mam nadzieję, że dostanę się na studia.
- No ja nie mogę, co on sobie myśli, że zawsze mu będziemy pomagać. Co za gość.
- Znajdziesz to co będzie.
- Lepiej niech wybierze inną szkołę…
- Nie obchodzi mnie, co będziesz robiła.
- Boże, boję się, że nie dostanę się na studia. Jejku, co to będzie, jak jedno z nas nie dostanie się na studia.
- Znajdź sobie pracę.
- Idź na studia
- Ja też zamierzam w przyszłości wykonywać

- Zrób to, co uważasz za stosowne.
- Fajnie będzie w końcu się stąd wyrwać.
- Najważniejsze, żeby się dobrze bawić.
- Jezu, żeby znalazł pracę, bądź dostał się na studia.
- Studia to głupota. Uczą się bzdur i tylko na fajkę chodzą.
- Boję się, że się nie dostanę i pójdę pracować.
- Musisz się trochę wysilić, a później już z górki.

Co mówią nauczyciele uczniom liceów?

- Idź na studia techniczne.
- Powinieneś iść na studia.
- Poświęć się nauce.
- Jeżeli chcielibyście iść na "ten" kierunek, musicie zdać "to" i "tamto".
- Ucz się i wybierz dobry kierunek.
- Wybierz zawód, który będziesz wykonywać z pasją.
- Trzeba się uczyć, aby zapewnić sobie dobrą przyszłość.
- Aby osiągnąć sukces należy pilnie się uczyć, systematyczność, rzetelność.
- Najważniejsza jest matura.
- Nie martw się, jesteś bardzo zdolny, poradzisz sobie.
- Uczcie się ponieważ od tego zależy wasza przyszłość.
- Przyłóżcie się do nauki, bo inaczej matury nie zdacie.
- Najlepiej jest pójść do liceum (na studia), gdy nie wiesz, co chcesz robić.
- Kochani, studia to podstawa, a przede wszystkim matura, to jest wasza furtka na świat.
- Idź na studia, do roboty.
- Jak będziesz ćwiczyć, to będzie coraz lepiej.
- Bez wyższej szkoły nie poradzicie sobie w życiu!
- Idź na studia, będziesz miał po nich dobrą pracę.
- Musicie się kształcić.
- Jesteście bardzo zdolni, umiecie słuchać, musicie obrać dobry kierunek studiów.
- Z was to będą tacy fajni studenci!
- Studia, studia, studia.
- Wybieracie się na studia? Studia są najważniejsze!

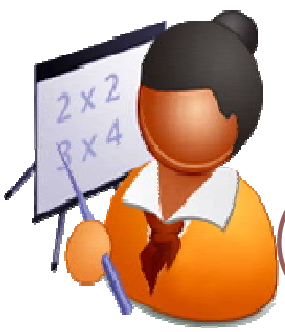

- Wybrać jak najlepszy kierunek i dobrze zdać maturę z potrzebnych na studia przedmiotów.
- Po liceum nie znajdziesz dobrej pracy.
- I tak nie będziesz mógł znaleźć dobrej pracy.
- Wybierz to, co zapewni ci wysokie wynagrodzenie finansowe.
- I tak połowa nie zda matury.
- A było się uczyć, to na wagary chodził, a teraz płacze.
- Uczcie się, bo mi wyniki zaniżycie.
- W twoim przypadku to i tak nic nie da, bo nie ma mowy, żebyś zdał maturę.
- Nie uczy się dobrze, pewnie i tak nigdzie się nie dostanie. Boże Święty, co będzie z tymi ludźmi. Oni sobie nie poradzą.
- I tak będziesz zarabiał 1300 zł. Lepiej od razu do pracy.
- Oby tylko udało im się je ukończyć.
- Mam nadzieję, że wszystko dobrze im się powiedzie.
- Mam nadzieję, że nie będzie niepowodzeń.
- Już nie chce mi się uczyć.
- Czuję, że połowa z nich nie zda matury, a o studiach mogą pomarzyć tylko nieliczni.
- I tak nie zdasz matury, nic nie osiągniesz, jesteście najgorszą klasą w szkole.
- I tak nie dasz rady.

3.6. Ocena wcześniejszych wyborów edukacyjnych

W poprzednim rozdziale przedstawiono, w jaki sposób uczniowie podejmują decyzje i kto pomagał im w tym wyborze. Przypomnieć trzeba, że większość badanych podkreśliła, że o wyborze szkoły ponadgimnazjalnej zdecydowały ich własne przekonania. W ankiecie audytoryjnej poproszono uczniów o ocenę dokonanego w przeszłości wyboru. Pytano o to, czy ponownie wybraliby ten sam typ szkoły ponadgimnazjalnej, tę samą szkołę oraz ten sam profil kształcenia lub zawód.

WYKRES 38. CZY GDYBYŚ MÓGŁ/ MOGŁA COFNĄĆ SIĘ W CZASIE, TO CZY PONOWNIE WYBRAŁBYŚ/ ABYŚ: (NA WYKRESIE PRZEDSTAWIONO ODPOWIEDZI „TAK")

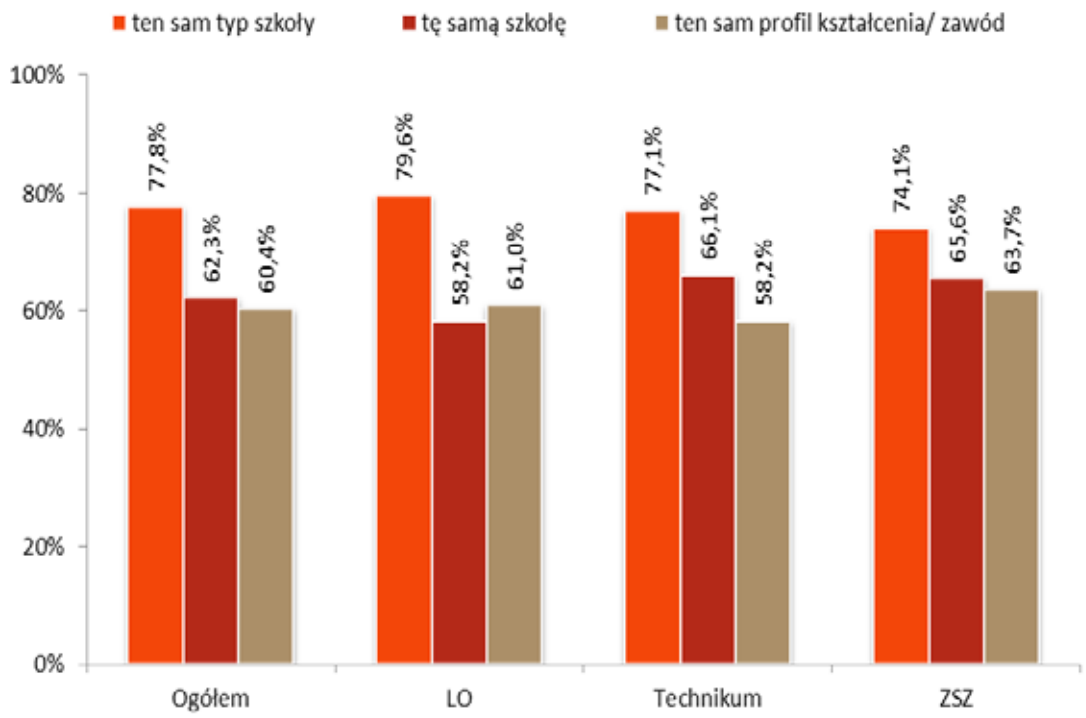

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Tę sam typ szkoły wybrałoby 78% wszystkich uczniów (co oznacza, że tej decyzji żałuje 22%). Trochę mniej zadowoleni są uczniowie z wybranej przez siebie szkoły – 62% (38% niezadowolonych) i profilu/zawodu – 60% (40% niezadowolonych).

To licealiści są najbardziej zadowoleni z wybranego przez siebie typu szkoły (najmniej-uczniowie ZSZ – co potwierdzają w wywiadach wspominając, że o wyborze tej szkoły zdecydował „przypadek"). Jest to o tyle ciekawe, że to właśnie uczniowie ZSZ dużo częściej niż ich rówieśnicy z innych typów szkół deklarowali, że na ich decyzję wpłynął doradca zawodowy.

W trakcie wywiadów grupowych zdecydowana większość uczniów przyznawała, że w gimnazjum nie mieli spotkania z doradcą zawodowym, a jeśli niektórzy mieli – to w żaden sposób nie przyczyniły się one do podjęcia decyzji. Wybór uzasadniali

najczęściej przypadkiem („tak wyszło"). Tym samym nie dziwi, że dominowały głosy, że gdyby mieli możliwość cofnięcia się w czasie i ponownego dokonania wyboru, wybraliby inaczej. Wielu uczniów deklarowało, że aktualny wybór to pomyłka, a winą za swoje niezadowolenie obarczają głównie nauczycieli. Interesujące, że analizując wywiady jakościowe można zauważyć, iż zarówno uczniowie liceów ogólnokształcących, jak i szkół zasadniczych wskazują, że tym razem wybraliby technikum – dla licealistów czynnikiem motywującym jest możliwość jednoczesnej nauki zawodu, a dla uczniów „zawodówek" – możliwość zdobycia średniego wykształcenia.

> *Ja, gdybym miała jeszcze teraz wybierać szkołę, poszłabym do technikum. Miałabym przynajmniej zawód. Po liceum nic nie ma.(F08)*
>
> *Trzeba przyznać, ze szkoła nie jest zła. Trzeba być już sam nie wiem kim, żeby tutaj nie zdać. Mamy fajną atmosferę. Naprawdę nie jest źle. Niestety nie ma po tej szkole żadnych perspektyw.(F08)*
>
> *Problem tkwi w tym, że skoro wybraliśmy liceum, to musimy iść na studia, bo wylądujemy na kasie w jakimś markecie. Gdybyśmy poszli do technikum, byłoby inaczej.(F08)*

Uczniowie tylko jednej szkoły – zasadniczej zawodowej (nauka w zawodzie elektryk) – uznali, że ich wybór był wyborem przemyślanym i dobrym, a drugi raz podejmując decyzję o wyborze szkoły ponadgimnazjalnej, wybraliby tak samo. Pozostali uczniowie biorący udział w badaniu w większości uznawali, że inaczej wyobrażali sobie naukę w danej szkole (bez względu na to, czy było to liceum, liceum profilowane, technikum czy szkoła zasadnicza). Co ciekawe, rozczarowanie dotyczyło różnych obszarów: począwszy od nauczycieli, zajęć, aż po możliwości po skończeniu edukacji. Na jednym z wywiadów uczniowie w dość ostrych słowach wyrażali swoją frustrację:

> *W gimnazjum odbywały się targi edukacyjne, dawano nam ciekawe ulotki [z reklamą szkoły], na których było więcej kłamstwa niż prawdy. (F08)*

Jednocześnie jednak byli przekonani, że poświęcony rok lub dwa nauki to zbyt dużo, by rezygnować i szukać innej szkoły.

3.7. Rynek pracy

- Komu najtrudniej jest znaleźć pracę?

- Bezrobotnym.

- Czyli osobom z jakim wykształceniem?

- Studentom (FGI w technikum)

- W jaki inny sposób szukalibyście pracy?

- Może gdybym napisał taką wiadomość na Facebooku, to by się udało (FGI w technikum)

- Które oferty będą najbardziej korzystne i aktualne?

- Te, na neonach reklamowych (FGI w zawodówce)

Bardzo istotna część realizowanych badań dotyczyła świadomości uczniów na temat tego, jak wygląda rynek pracy: jakie zawody są najbardziej poszukiwane przez pracodawców, a posiadacze których mają problemy ze znalezieniem zatrudnienia. Odpowiedzi na te pytania zawarte zostaną w tym rozdziale. Omówione zostaną także wyobrażenia uczniów o rynku pracy i oczekiwaniach pracodawców. Opinie te skonfrontowane zostaną z wypowiedziami doradców zawodowych. Wyniki badań ilościowych – ankiet audytoryjnych z uczniami – przeplatane będą wypowiedziami samych uczniów podczas zogniskowanych wywiadów grupowych.

3.7.1. Wiedza na temat potrzeb rynku pracy

W badaniu ilościowym zadano uczniom pytanie, czy do tej pory zetknęli się z informacjami o rynku pracy dostępnymi w postaci różnorodnych statystyk. Prawie dwie trzecie badanych uczniów (63,9%) deklarowało, że spotkało się z takimi informacjami, natomiast 36,1% - nie miało z nimi do czynienia.

WYKRES 39. CZY ZETKNĄŁEŚ/AŚ SIĘ DO TEJ PORY Z INFORMACJAMI O RYNKU PRACY W POSTACI STATYSTYK? (W PODZIALE NA TYP SZKOŁY)

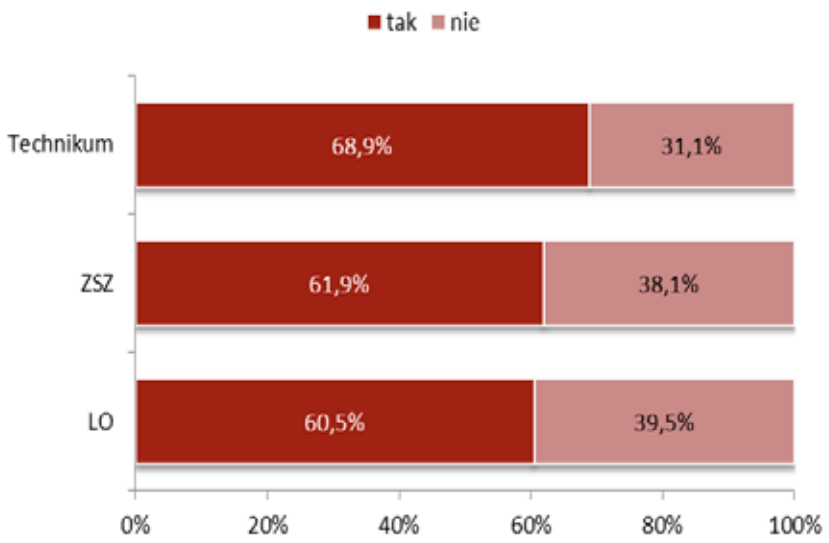

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Zauważyć należy, że osoby, które spotkały się z informacjami o rynku pracy nieznacznie dominują wśród uczniów techników (68,9%, w porównaniu do 60,5% w liceach i 61,9% w zawodówkach). Pokazuje to, że uczniowie szkół uczących zawodu (technika i ZSZ) są bardziej świadomi potrzeb rynku pracy – co być może warunkuje wybór takiej właśnie drogi uczenia się, a nie liceum ogólnokształcącego. Jeśli przeanalizujemy te same dane ze względu na miejsce zamieszkania badanych uczniów, zauważymy, że nieznacznie częściej z informacjami o rynku pracy spotykają się mieszkańcy miast niż terenów wiejskich, różnice te jednak nie są duże.

WYKRES 40. CZY ZETKNĄŁEŚ/AŚ SIĘ DO TEJ PORY Z INFORMACJAMI O RYNKU PRACY W POSTACI STATYSTYK? (W PODZIALE NA OBSZAR ZAMIESZKANIA)

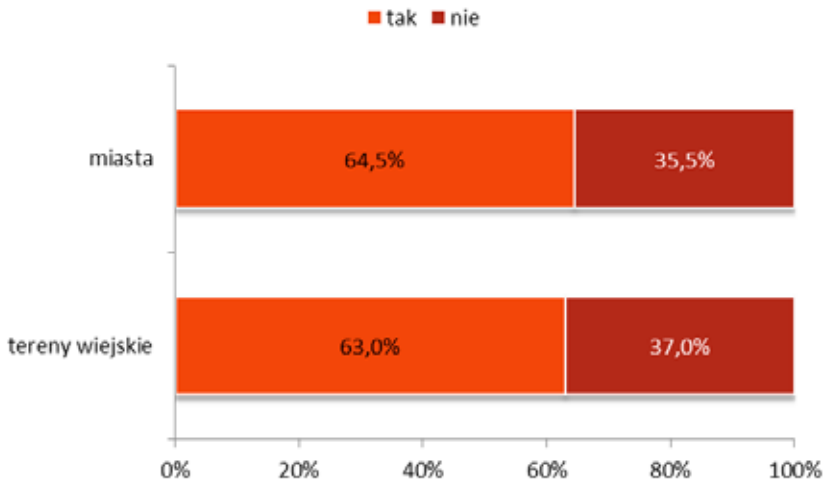

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Ciekawe jest natomiast to, że z informacjami o rynku pracy częściej spotykali się uczniowie zasadniczych szkół zawodowych mieszkający na terenach wiejskich niż ich rówieśnicy mieszkający w miastach. Szczegółowe wyniki przedstawia tabela 29.

TABELA 29. CZY SPOTKAŁEŚ SIĘ Z INFORMACJAMI NA TEMAT RYNKU PRACY W POSTACI STATYSTYK? (W PODZIALE NA TYP SZKOŁY I MIEJSCE ZAMIESZKANIA UCZNIÓW)

Rodzaj szkoły, w której obecnie się uczysz			Czy zetknąłeś/aś się do tej pory z informacjami o rynku pracy w postaci statystyk?		Ogółem
			tak	nie	
ZSZ	Miejsce zamieszkania	miasto	53,1%	46,9%	100,0%
		tereny wiejskie	66,7%	33,3%	100,0%
	Ogółem		60,6%	39,4%	100,0%
Technikum	Miejsce zamieszkania	miasto	71,4%	28,6%	100,0%
		tereny wiejskie	64,6%	35,4%	100,0%
	Ogółem		67,6%	32,4%	100,0%
LO	Miejsce zamieszkania	miasto	59,6%	40,4%	100,0%
		tereny wiejskie	60,8%	39,2%	100,0%
	Ogółem		60,2%	39,8%	100,0%
Ogółem	Miejsce zamieszkania	miasto	62,9%	37,1%	100,0%
		tereny wiejskie	63,3%	36,7%	100,0%
	Ogółem		63,1%	36,9%	100,0%

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Uczestników zogniskowanych wywiadów grupowych pytano, skąd czerpią wiedzę o rynku pracy. Z udzielonych odpowiedzi można wysnuć wniosek, że poszukiwania informacji o zapotrzebowaniu pracodawców na kompetencje oraz wymagań dotyczących określonych zawodów są bardzo chaotyczne. Głównym źródłem informacji o rynku pracy pozostaje dla uczniów Internet. Podkreślali to badani ze wszystkich typów szkół biorący udział w zogniskowanych wywiadach grupowych. Poszukiwania w Internecie są jednak bardzo nieukierunkowane, przeważnie informacje o rynku pracy zbiera się niejako mimochodem przeglądając strony informacyjne: „na Wirtualnej Polsce są różne statystyki i można przeczytać" (F07). Nierzadko są to informacje zasłyszane po prostu od znajomych lub też z bliżej nieokreślonego źródła:

-Skąd macie informację, które zawody są poszukiwane, a które nie?

- Słyszy się.

- Słyszy się od ludzi (F07).

Uczniowie podkreślali, że czasem poszukiwanie informacji o rynku pracy komplikuje fakt, że oni sami nie wiedzą, co chcą robić w życiu i są w tej sytuacji mocno zagubieni:

Czy szukaliście informacji o tym, w jakich kierunkach warto się kształcić, jakie zwody są potrzebne?

- Z tym jest największy problem.

- Wachlarz wyboru jest szeroki, ale człowiek sam nie wie, czego chce. Wydaje mi się, że jeśli ktoś będzie chciał iść na ważny kierunek, którego nie lubi, to z czasem go polubi. Najlepiej jest robić to, co się lubi i chce. Teraz robi się to, co się musi robić (F08).

Z przeprowadzonych badań wynika także, że uczniowie nie posiadają wiedzy o rynku pracy z tzw. pierwszej ręki, od starszych kolegów. Praktycznie we wszystkich typach szkół podczas badania FGI uczniowie podkreślali, że w większości nie mają takich znajomych bądź też nie utrzymują kontaktów z osobami, które już ukończyły szkołę, więc nie wiedzą, jak potoczyła się ich kariera zawodowa.

Oprócz dawnych znajomych i Internetu ważnym źródłem informacji o rynku pracy pozostają także rodzice oraz gazety. Dla niektórych uczniów biorących udział w badaniu, co ciekawe, wiarygodnym źródłem informacji są „neony reklamowe":

- Będziemy wypatrywać ofert na neonach reklamowych.

- Które oferty będą najbardziej korzystne i aktualne?

- Te, na neonach reklamowych (F07).

Nieliczni uczniowie biorący udział w badaniach jakościowych wspominali, że oprócz Internetu informacji o rynku pracy poszukiwaliby także w gazetach oraz urzędach pracy.

Proces poszukiwania zatrudnienia oceniany jest przez badanych uczniów jako długotrwały, a efekty – nie zawsze satysfakcjonujące:

- Czy według was szukanie pracy w Internecie, w prasie, w urzędach pracy jest skuteczne?

- Skuteczne, ale mozolne. Nie zawsze przynosi takie efekty, jakie byśmy chcieli (F01).

Uczniowie przekonani byli, że ostatecznie najłatwiej znaleźć zatrudnienie przy pomocy znajomych, „po znajomości".

- W jaki sposób najłatwiej znaleźć pracę?

- Przez znajomości.

- W jaki jeszcze sposób można szukać pracy?

- Praktycznie inaczej nie można szukać pracy (F06).

Postawy uczniów wobec poszukiwania informacji o rynku pracy potwierdzają także nauczyciele i doradcy zawodowi, którzy wzięli udział w badaniu. Jak podkreślali, uczniowie mogą zapoznać się z informacjami o rynku pracy przeważnie podczas lekcji podstaw przedsiębiorczości (w liceach), informacje takie „wiszą w gablotce w szkolnej czytelni" (W01), co sprawia, że mimo, że dostęp do nich jest praktycznie nieograniczony, korzystają z tego przeważnie uczniowie trzecich klas: „zatrzymują się i analizują" (W01).

Dostępne są także w szkołach informatory, broszury o rynku pracy „i ten, kto chce to przychodzi i się dowiaduje" (W02). Jednocześnie jedna z nauczycielek ucząca w zespole szkół zawodowych wskazywała, że młodzież posiada jednak jakąś świadomość rynku pracy, wie, że trzeba ciągle podnosić swoje kwalifikacje, jednak świadomość ta nie jest zbyt wysoka:

> *Uczniowie mają świadomość tego, że ten rynek pracy ciągle się zmienia, ale nie mają świadomości konieczności ciągłego dokształcania się. Myślę, że to przychodzi później, kiedy pracują, wtedy okazuje się, że to, co ma to za mało i musi zrobić dodatkowe kursy, szkolenia. Aczkolwiek jest świadomość tego, co się dzieje na rynku pracy, tylko moim zdaniem w ich oczach to jest obraz, który został przez kogoś stworzony. Bardzo często zdarza się, że na rynku pracy coś się zmienia, a cały czas stereotyp pokutuje „po co się będę uczył, po co będę szedł na studia, po co mi jakieś kursy, szkolenia jak i tak nie znajdę pracy". To takie rozmazane, że tak powiem.*
>
> *- Czyli wiedza na temat rynku pracy nie jest zbyt wysoka?*
>
> *- Nie (W02).*

Jak zauważają badane nauczycielki, informacji o rynku pracy w szkole szukają jedynie osoby, które muszą w danym momencie znaleźć zatrudnienie, np. ze względu na trudną sytuację rodzinną, inni są w tej kwestii bierni:

> *Ci, którzy muszą to szukają, na pewno nie wszyscy i na pewno jest mniejszość tych osób. Informacji szukają Ci, którzy muszą w tym momencie pracować (W02).*

3.7.2. Kompetencje poszukiwane przez pracodawców

Uczniów wszystkich typów szkół pytano także o to, jakie ich zdaniem cechy bądź umiejętności przyszłych pracowników są najbardziej poszukiwane przez pracodawców. Większość uczniów wskazała, że pracodawcy na pierwszym miejscu oczekują doświadczenia (w szczególności praktycznego) (69,1%). Drugą najważniejszą cechą jest gotowość do pracy i nauki (rozwoju zawodowego) (55,4%), a kolejną – znajomość języków obcych (52%). Wyniki te częściowo pokrywają się z przytoczonymi wcześniej danymi z badania „Bilans Kapitału Ludzkiego – perspektywa pracodawców", w którym pracodawcy na pierwszym miejscu wśród swoich wymagań odnośnie młodych pracowników stawiali kompetencje zawodowe. W Bilansie Kapitału Ludzkiego, jednakże, „chęć do pracy" znalazła się na dalszej pozycji niż miało to miejsce w opiniach uczniów szkół z województwa łódzkiego. Pamiętać należy, że metodologie obu badań były różne, niemniej jednak na podstawie dostępnych wyników można stwierdzić, że uczniowie dość dobrze czują, że praktyczne umiejętności i kompetencje mają dla pracodawców największe znaczenie. Natomiast „chęci do pracy" należy zinterpretować jako trochę przeceniane przez badanych uczniów. Jak wynika z Bilansu Kapitału Ludzkiego same chęci do pracy znajdują się prawie na końcu długiej listy wymaganych kompetencji zawodowych i społecznych. W wynikach tych zaznacza się jednak pewien optymizm uczniów w patrzeniu w przyszłość, myślenie, że „jak się chce znaleźć pracę, to się ją

znajdzie". Opinie te są jednak weryfikowane przez życie – uczniowie, którzy mieli już pierwsze doświadczenia z poszukiwaniem pracy lub pracowali dorywczo podczas wakacji – wskazują, że taką wakacyjną pracę owszem – znaleźć łatwo, jednakże ze stałą pracą są już większe problemy.

Znacznie niżej niż doświadczenie, gotowość do pracy i znajomość języków obcych, uczniowie oceniają konieczność posiadania takich kompetencji jak wysokie umiejętności komunikacji, znajomości czy umiejętności pracy w grupie. Warto zaznaczyć, że z wykresu 41 widać, że zdaniem uczniów pracodawcy bardziej cenią „twarde" kompetencje, które można łatwo zauważyć na pierwszy rzut oka w CV, takie jak doświadczenie czy znajomość języków (potwierdzoną np. certyfikatami) oraz cechy indywidualne (gotowość do pracy, rozwoju), kompetencje społeczne natomiast oceniane są jako mniej ważne.

WYKRES 41. WYMIEŃ 3 NAJWAŻNIEJSZE CECHY BĄDŹ UMIEJĘTNOŚCI, KTÓRYCH TWOIM ZDANIEM OCZEKUJĄ PRACODAWCY OD PRACOWNIKÓW W FIRMACH

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE.

Analizując te same dane ze względu na typ szkoły, do której chodzili uczniowie generalnie nie widać zbyt dużych rozbieżności co do ogólnych tendencji, czyli umiejętności uważanych za najważniejsze.

WYKRES 42. CECHY NAJBARDZIEJ POSZUKIWANE PRZEZ PRACODAWCÓW W OPINIACH UCZNIÓW SZKÓŁ ZAWODOWYCH

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

WYKRES 43.CECHY NAJBARDZIEJ POSZUKIWANE PRZEZ PRACODAWCÓW W OPINIACH UCZNIÓW TECHNIKÓW

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Różnice pomiędzy uczniami różnych typów szkół widać jednak w kolejności poszczególnych cech, na dalszych miejscach. Przede wszystkim jednak warto zauważyć, że zarówno uczniowie zasadniczych szkół zawodowych oraz techników w większym stopniu niż uczniowie liceów ogólnokształcących postrzegają wagę doświadczenia w pracy zawodowej dla pracodawców (odpowiednio 74,1%, 70,5% i 66,3%), pomimo iż dla uczniów wszystkich typów szkół cecha ta znalazła się na pierwszym miejscu. Ponadto w opiniach uczniów liceów, bardziej niż gotowość do pracy liczy się znajomość języków obcych (kolejność ta jest odwrotna dla uczniów zdobywających zawód). Trzeba też zauważyć, że dla większego odsetka uczniów zasadniczych szkół zawodowych pracodawcy oczekują znajomości i kontaktów niż w opiniach ich rówieśników z liceów i techników (odpowiednio 18,4%, 13,5% i 14,8%). W opiniach uczniów ZSZ pracodawcy przywiązują także większą wagę do dobrego wyglądu, niż ma to miejsce w opiniach licealistów i uczniów techników. Natomiast w oczach licealistów, bardziej niż uczniów ZSZ i techników, pracodawcy przywiązują wagę do takich rzeczy jak oceny uzyskane w szkole i uczelni. Rozbieżności te można tłumaczyć rodzajem przyszłej pracy, do której aspirują te trzy kategorie respondentów. Oceniając cechy poszukiwane przez pracodawców o czym innym myślał uczeń liceum, a o czym innym uczeń szkoły kształcącej w zawodzie.

WYKRES 44. CECHY NAJBARDZIEJ POSZUKIWANE PRZEZ PRACODAWCÓW W OPINIACH UCZNIÓW LICEÓW

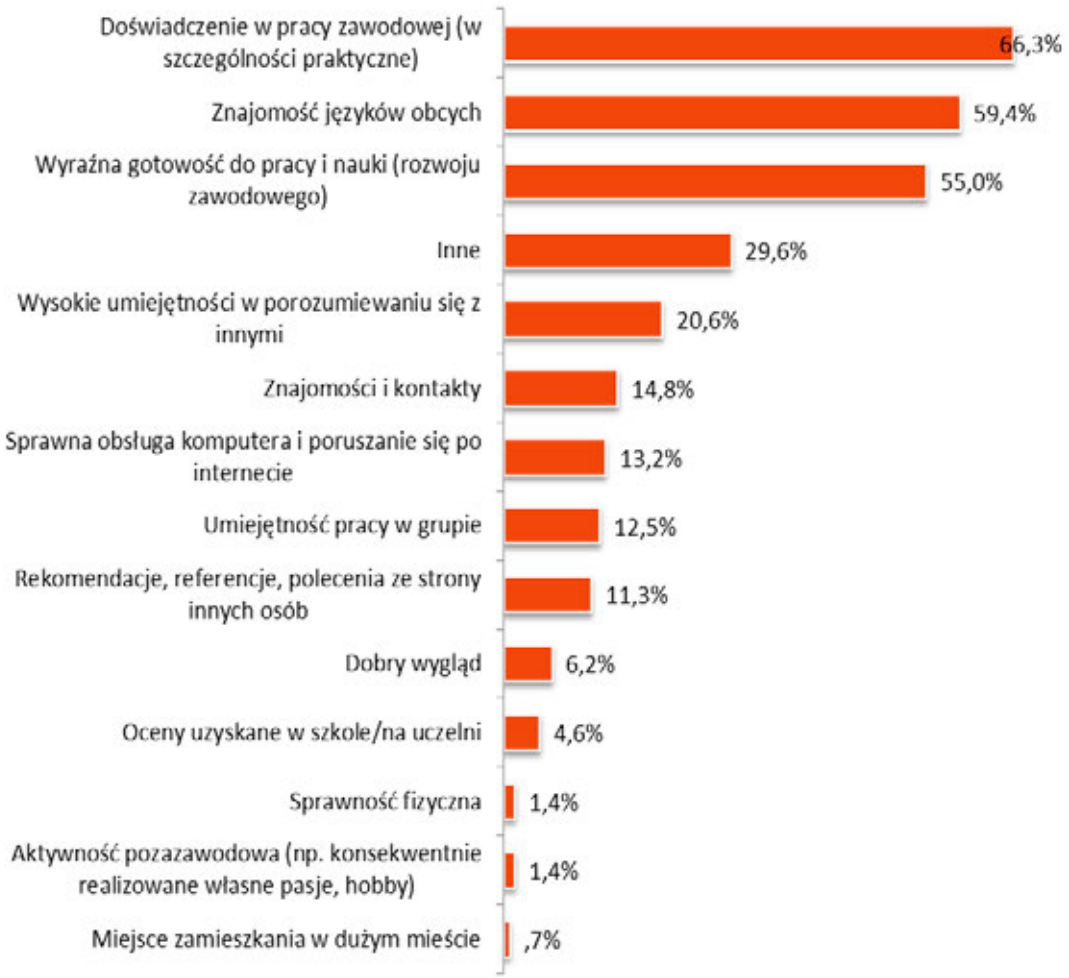

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

W tabeli 30 przedstawiono cechy i umiejętności najbardziej poszukiwane przez pracodawców, które pojawiały się w badaniach jakościowych – zogniskowanych wywiadach grupowych z uczniami. Odpowiedzi pogrupowano według typów szkół. Widać, że zarówno uczniowie liceów, techników, jak i zasadniczych szkół zawodowych nie różnią się za bardzo między sobą. Ciekawym jest jednak fakt, że w wywiadach bardzo często jako cecha wymagana od pracowników pojawiała się punktualność. Oprócz tego, przeważnie w pierwszej kolejności, uczniowie wymieniali takie cechy jak rzetelność i uczciwość oraz doświadczenie i kompetencje. Warto jednak zwrócić uwagę, że dominowały cechy charakteru raczej niż twarde kompetencje (wśród których pojawiły się jedynie doświadczenie i znajomość języków – także wysoko uplasowane w rankingu oczekiwań pracodawców w badaniu ilościowym).

TABELA 30. CZEGO OCZEKIWAĆ BĘDĄ PRACODAWCY? – OPINIE UCZESTNIKÓW ZOGNISKOWANYCH WYWIADÓW GRUPOWYCH, WEDŁUG TYPÓW SZKÓŁ, POGRUBIONO CECHY UZNANE PRZEZ UCZNIÓW ZA NAJWAŻNIEJSZE

Liceum	Technikum	ZSZ
Chęci	**Doświadczenia**	Cierpliwości
Dobrego kontaktu z ludźmi	Doświadczenia	Dobrego traktowania i
Doświadczenia	zawodowego	życzliwości do ludzi
Dyscypliny	Kompetencji	Dobrego wykonywania
Kwalifikacji	Kontaktowości	pracy
Obowiązkowości	Lojalności	Dobrego wykształcenia
Odpowiedzialności	Nie wiem	Dobrej komunikacji z ludźmi
Odwagi	Przychodzenia do pracy	Dokładności
Posiadania wyuczonego	Punktualności	Gotowość do pracy
zawodu	Solidności	Odpowiedzialności
Pracowitości	Sumienności	Podejścia do pracy
Precyzji	Systematyczności	Poprawnego wykonywania
Przykładności	Uczciwości	zadań i konsekwencji
Punktualności	Wiedzy	**Punktualności**
Rzetelnej pracy	Wykonywania dobrze pracy	Rzetelnej pracy
Rzetelności	**Zaangażowania**	Systematyczności
Solidnej pracy		Umiejętności w zawodzie
Sumienności		Zaangażowania
Uczciwości		Stażu pracy
Wiedzy		Uprawnień, certyfikatów
Wykształcenia		**Doświadczenia**
Zaangażowania		**Współpracy w grupie**
Znajomości języków obcych		

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013. WYNIKI BADAŃ FGI.

Uczniowie jednego z liceów, uczący się w klasie o profilu policyjnym, pokazali, że potrafią trzeźwo myśleć o swojej przyszłości i o tym, czego będą oczekiwali od nich pracodawcy, wskazując, że z pewnymi cechami trzeba się po prostu urodzić, inne natomiast trzeba wypracować w trakcie życia. Ponadto zauważyli, że postrzeganie pewnych wartości, także tych ważnych dla pracodawców zmienia się w cyklu życia:

> *- Czy kończąc szkołę potrafilibyście spełnić oczekiwania pracodawców?*
>
> *- Z pewnymi cechami trzeba się urodzić i wpaść w rutynę w ich wykonywaniu. Żadna szkoła nie nauczy pewnych cech i zachowań. Tak, jak wojsko zmienia człowieka, tak praca zmienia człowieka. To, co kiedyś było mało istotne, teraz może być najważniejsze i odwrotnie. My jesteśmy młodzi, więc chcemy się wyszaleć i bawić, za parę lat to będzie nieważne (F08).*

Nauczyciele bardziej trzeźwo oceniają refleksję uczniów na temat oczekiwań pracodawców twierdząc, że uczniom trudno jest rozpoznać własne predyspozycje i w rezultacie ocenić czy spełniają czy nie wymagania pracodawców.

- [Uczniowie] nie biorą pod uwagę tego, czy poradzą sobie w sensie merytorycznym, przynajmniej na tym poziomie, to jest dla nich abstrakcja – czy dam radę, czy podołam.

- Czyli nie do końca mają świadomość oczekiwań pracodawców?

- Myślę, że nie (W03).

3.7.3 Zawody poszukiwane przez pracodawców

Uczniowie biorący udział w badaniach zostali poproszeni o ocenę, jakie zawody są najbardziej poszukiwane na rynku pracy. Odpowiedzi, których udzielono były bardzo zróżnicowane, co najlepiej obrazuje poniższy cytat:

- Jakie osoby, z jakim wykształceniem najłatwiej znajdują pracę? Jakie zawody są w tej chwili najbardziej poszukiwane na rynku pracy?

- Kierownicy.

- Szwaczki są najpopularniejsze, ale mało zarabiają.

- Komu najtrudniej jest znaleźć pracę?

- Bezrobotnym.

- Czyli osobom z jakim wykształceniem?

- Studentom.

- Po jakich kierunkach najtrudniej o pracę?

- Po ekonomii.

- Po wszystkich studiach humanistycznych.

- Po architekturze krajobrazu.

- Czyli najtrudniej znaleźć pracę humanistom tak?

- Tak.

- Trudno znaleźć pracę ludziom beż żadnego wykształcenia, z samą maturą (F03).

Na pytanie o najbardziej poszukiwane przez pracodawców profesje uczniowie odpowiadali podczas ankiety audytoryjnej. Respondenci zostali poproszeni o wskazanie

trzech zawodów poszukiwanych przez firmy. Udzielone odpowiedzi były bardzo zróżnicowane – wskazano łącznie ponad dziewięćdziesiąt różnych możliwości. Dlatego też udzielone odpowiedzi zostały skategoryzowane w dziewięć najczęściej pojawiających się kategorii. Przyporządkowanie poszczególnych odpowiedzi do kategorii zawarto w tabeli znajdującej się aneksie.

Zdaniem badanych uczniów najbardziej poszukiwani przez pracodawców są specjaliści (79,5%). W tej kategorii najliczniejsze odpowiedzi stanowiły takie zawody, jak informatycy i graficy komputerowi oraz inżynierowie. Drugą najbardziej poszukiwaną kategorią zawodów są rzemieślnicy (63,9%) z dominacją takich profesji jak elektryk, mechanik i elektromechanik, a następnie spawacz oraz hydraulik.

Natomiast na zawody medyczne jako najbardziej poszukiwane przez pracodawców wskazał prawie co trzeci uczeń (30,4%). W kategorii tej większość wskazań stanowiły takie zawody jak: lekarz, stomatolog czy weterynarz. Następną w kolejności najbardziej poszukiwaną przez pracodawców, w opiniach uczniów, grupę zawodów stanowiły zawody zaklasyfikowane jako „inne" (20,7%), w której to znalazły się profesje nie pasujące do żadnej z innych kategorii. Tu najbardziej liczne były takie zawody jak technik czy barman/kelner.

Co piąty badany uczeń był zdania, że pracodawcy najchętniej zatrudnią pracowników fizycznych (20,4%). Natomiast już mniej pożądane na rynku pracy są takie kategorie zawodowe jak: humaniści i pedagodzy (12,6%), zawody związane z finansami (12,5%), zawody mundurowe (6,3%) czy filolodzy (3,7%). Wśród zawodów zaklasyfikowanych jako „humaniści i pedagodzy" przeważały takie profesje jak: prawnik i nauczyciel, wśród tych związanych z finansami – księgowy i doradca finansowy, wśród zawodów mundurowych - policjant, strażnik miejski, a wśród filologów – tłumacze.

Odpowiedzi uczniów, a przynajmniej dwie najliczniejsze kategorie, świadczą o tym, że dość dobrze orientują się oni, jakie grupy zawodowe są najbardziej poszukiwane na rynku pracy. Nie można jednak analizować tych odpowiedzi w oderwaniu od analizy zawodów, w których pracodawcy nie chcą zatrudniać. Pozwoli to bowiem na stwierdzenie, czy zawody wskazane na wykresie 45 wynikały z dużej wiedzy uczniów o rynku pracy czy też raczej „ze słyszenia", co wskazywano jako jedno z głównych źródeł informacji o rynku pracy.

WYKRES 45. ZAWODY NAJBARDZIEJ POSZUKIWANE PRZEZ PRACODAWCÓW W OPINIACH BADANYCH UCZNIÓW, WEDŁUG KATEGORII ZAWODOWYCH

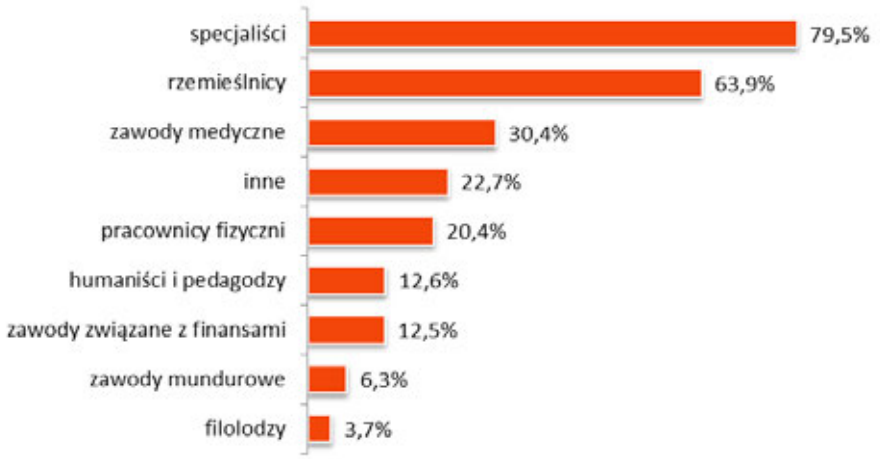

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Zanim jednak przedstawione zostaną dane na temat zawodów nadwyżkowych, czyli takich, których posiadacze mają problemy ze znalezieniem zatrudnienia, przyjrzyjmy się czy opinie uczniów na temat zapotrzebowania pracodawców zróżnicowane są jakoś pod względem typu szkoły. Szczegółowe dane przedstawione zostały w tabeli 31.

Zauważyć można pewną ciekawą prawidłowość – uczniowie szkół kształcących w zawodach (zasadniczych szkół zawodowych oraz techników) w większym stopniu widzą zapotrzebowanie pracodawców na rzemieślników niż uczniowie liceów, przy czym rzemieślnicy byli w opiniach uczniów zasadniczych szkół zawodowych najbardziej poszukiwaną kategorią zawodową. Natomiast zdaniem badanych uczniów techników nieznacznie bardziej niż rzemieślników pracodawcy poszukują specjalistów. Specjaliści natomiast stanowią najbardziej pożądaną kategorię zawodową w opiniach uczniów liceów.

TABELA 31. ZAWODY NAJBARDZIEJ POSZUKIWANE PRZEZ PRACODAWCÓW W OPINIACH BADANYCH UCZNIÓW, WEDŁUG KATEGORII ZAWODOWYCH I TYPÓW SZKÓŁ (WSKAZANIA W LICZBACH BEZWZGLĘDNYCH)

Typy zawodów	Rodzaj szkoły, w której obecnie się uczysz			Ogółem
	ZSZ	Technikum	LO	
rzemieślnicy	170	206	122	498
humaniści i pedagodzy	4	26	68	98
zawody związane z finansami	2	42	53	97
specjaliści	23	211	385	619
zawody mundurowe	6	10	33	49
Filolodzy	0	3	26	29
Inne	26	79	72	177
pracownicy fizyczni	32	69	58	159
zawody medyczne	7	56	174	237
Ogółem	111	292	376	779

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Analizując te same dane ze względu na płeć badanych uczniów widzimy, że podczas gdy kobiety za najbardziej poszukiwane zawody uznają te zaklasyfikowane jako „specjaliści", mężczyźni są bardziej skłonni twierdzić, że to na rzemieślników jest największe zapotrzebowanie. Znacznie bardziej poszukiwane zdaniem kobiet niż mężczyzn są także osoby posiadające zawody medyczne i humanistyczne. Z racji tego, że są to zawody generalnie rzecz biorąc sfeminizowane odpowiadając w ten sposób badane demonstrują pewną „życzeniowość" co do tego, jak powinien wyglądać rynek pracy, a być może także starają się legitymizować już podjęte decyzje co do dalszej drogi kariery. Niemniej jednak zauważyć trzeba, że pomimo istniejącego zapotrzebowania na rynku pracy na zawody medyczne, popyt na absolwentów studiów humanistycznych i pedagogicznych wobec postępującego niżu demograficznego ciągle spada. Jednocześnie popyt na rzemieślników jest ciągle wysoki – jednocześnie są to jednak zawody w dużej mierze zmaskulinizowane. Możemy mieć tu do czynienia zatem z taką samą strategią legitymizacji własnego miejsca na rynku pracy, jak w przypadku kobiet. W takiej sytuacji nie można jednoznacznie stwierdzić, że mężczyźni (wskazując na zawody rzemieślnicze jako najbardziej deficytowe) mają większą świadomość potrzeb rynku pracy niż kobiety.

TABELA 32. ZAWODY NAJBARDZIEJ POSZUKIWANE PRZEZ PRACODAWCÓW W OPINIACH BADANYCH UCZNIÓW, WEDŁUG GRUP ZAWODOWYCH I PŁCI (WSKAZANIA W LICZBACH BEZWZGLĘDNYCH)

Typy zawodów	Płeć		Ogółem
	kobieta	mężczyzna	
Rzemieślnicy	157	339	496
humaniści i pedagodzy	74	24	98
zawody związane z finansami	70	27	97
Specjaliści	315	304	619
zawody mundurowe	25	24	49
Filolodzy	22	7	29
Inne	83	93	176
pracownicy fizyczni	65	94	159
zawody medyczne	170	67	237
Ogółem	378	400	778

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

3.7.4. Zawody nadwyżkowe

Uczniowie z łódzkich szkół zostali także poproszeni o wskazanie trzech zawodów, których przedstawiciele, ich zdaniem, mają największe trudności ze znalezieniem pracy. Podobnie jak w pytaniu o zawody najbardziej poszukiwane, udzielono kilkudziesięciu odpowiedzi, które zostały zaklasyfikowane do kategorii zawodów. Kategorie były podobne, jak w poprzednim pytaniu, jednak zdecydowano się stworzyć osobną grupę zawodów artystycznych, które stanowiły dość liczną grupę odpowiedzi.

Efekty przyporządkowania poszczególnych odpowiedzi do kategorii zawodowych przedstawia szczegółowo wykres 46. Na początku trzeba zauważyć, że odsetki

odpowiedzi w poszczególnych kategoriach są znacznie niższe niż w przypadku pytania o zawody najbardziej poszukiwane przez pracodawców. Na pytanie to udzielono bowiem mniejszej liczby odpowiedzi niż na wcześniejsze pytanie dotyczące profesji poszukiwanych na rynku pracy. Oznacza to, że o ile uczniowie mniej więcej orientują się jakich pracowników najchętniej poszukują pracodawcy, wskazanie zawodów nadwyżkowych stanowi już dla nich większą trudność.

Największe problemy ze znalezieniem pracy zdaniem uczniów szkół z województwa łódzkiego mają humaniści i pedagodzy (takie zawody wskazało 47,6% badanych). W kategorii tej dominowały takie zawody jak: nauczyciel i psycholog, bardzo licznie pojawiała się także odpowiedź „humanista", która co prawda nie oznacza żadnego zawodu, ale może świadczyć o pracy zasłyszanych głównie z mediów problemach, z którymi muszą borykać się przedstawiciele tej „grupy zawodowej".

WYKRES 46. ZAWODY, W KTÓRYCH PRZEDSTAWICIELE MAJĄ NAJWIĘKSZE PROBLEMY ZE ZNALEZIENIEM PRACY W OPINIACH BADANYCH UCZNIÓW, WEDŁUG KATEGORII ZAWODOWYCH (% OBSERWACJI)

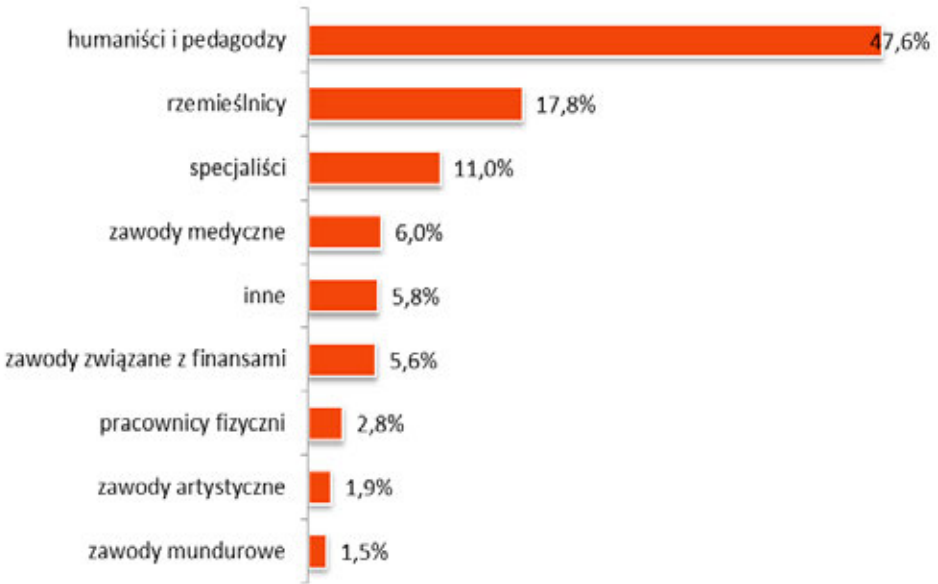

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Ciekawym jest fakt, że już na drugim miejscu w rankingu zawodów, których przedstawiciele mogą napotykać trudności w znalezieniu zatrudnienia znalazły się zawody rzemieślnicze (17,8%), w których dominowały takie profesje jak: sprzedawca, fryzjer, szewc i krawiec. Należy jednak zauważyć, że ta kategoria zawodowa była najbardziej zróżnicowana – niektóre zawody, jak te wymienione powyżej, pojawiały się około 30 razy w odpowiedziach uczniów, a niektóre jedynie raz.

Trzecią kategorią zawodową, która zdaniem uczniów ma problemy ze znalezieniem pracy są specjaliści (11%). W tej kategorii najbardziej popularne wśród uczniów były takie zawody jak: informatyk, specjalista ds. marketingu i zarządzania.

Następną w kolejności kategorią zawodów, której przedstawiciele mają problemy ze znalezieniem zatrudnienia są zawody medyczne (wskazało na nie 6% uczniów). W tej kategorii najbardziej liczne odpowiedzi stanowiły takie zawody jak: lekarz, stomatolog, weterynarz oraz pielęgniarki i analitycy medyczni. Trochę mniej trudności, w opiniach

badanych uczniów, mieli z poszukiwaniem pracy przedstawiciele zawodów zaklasyfikowanych jako inne (5,8%), czyli nie pasujące do żadnej z pozostałych kategorii. Tutaj uczniowie najczęściej wskazywali na takie profesje jak: kierowca/operator maszyn, handlowiec czy rolnicy. Na podobnym poziomie oceniono problemy ze znalezieniem pracy wśród przedstawicieli zawodów związanych z finansami (5,6%) - głównie ekonomistów.

Wśród innych profesji mających problemy ze znalezieniem zatrudnienia znalazły się jeszcze takie kategorie, jak pracownicy fizyczni (2,8%) zawody artystyczne (1,9%) i mundurowe (1,5%).

W tabeli 33 przedstawiono zestawienie odpowiedzi na to samo pytanie z uwzględnieniem podziału na typ szkoły, do której uczęszczali uczniowie. Analiza przedstawionych danych dostarcza kolejnych ciekawych wniosków. Po pierwsze trzeba zauważyć, że część uczniów we wszystkich typach szkół w ogóle nie udzieliła odpowiedzi na pytanie o zawody, których przedstawiciele mają problemy ze znalezieniem pracy. Oznacza to zapewne, że nie posiadają na ten temat wiedzy. Ponadto uczniowie szkół zawodowych, którzy odpowiedzieli na to pytanie jako profesje w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy wskazali zawody rzemieślnicze, czyli de facto te, w których sami się kształcą. Trzeba jednak zauważyć, że zawody rzemieślnicze wymienione przez uczniów jako nadwyżkowe różnią się zasadniczo od tych deficytowych. Uczniowie szkół zawodowych wiedzą, że przedstawiciele niektórych zawodów rzemieślniczych (głównie takich jak elektryk, mechanik, elektromechanik, spawacz czy hydraulik) są na rynku poszukiwani podczas gdy innych (sprzedawca, fryzjer) jest więcej, niż ofert pracy dla nich.

Natomiast w opiniach uczniów liceów w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy są humaniści – można zatem wnioskować, że uczniowie zdają sobie mniej więcej sprawę, że jeśli będą chcieli wybrać się na studia humanistyczne mogą napotkać na podobne problemy.

W opiniach uczniów technikum humaniści i pedagodzy także w rankingu profesji mających trudności na rynku pracy wyprzedzają rzemieślników.

TABELA 33. ZAWODY, KTÓRYCH PRZEDSTAWICIELE WEDŁUG BADANYCH UCZNIÓW MAJĄ PROBLEMY ZE ZNALEZIENIEM ZATRUDNIENIA, WEDŁUG KATEGORII ZAWODOWYCH I TYPU SZKOŁY

Typy zawodów	Rodzaj szkoły, w której obecnie się uczysz			Ogółem
	ZSZ	Technikum	LO	
humaniści i pedagodzy	30	149	541	720
Rzemieślnicy	73	125	71	269
zawody medyczne	5	21	65	91
pracownicy fizyczni	13	16	14	43
Inne	9	41	37	87
zawody związane z finansami	3	45	37	85
Specjaliści	14	81	71	166
zawody mundurowe	2	13	8	23
zawody artystyczne	0	7	21	28
Ogółem	71	220	352	643

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

3.8. Poradnictwo zawodowe

- Co Wam tutaj w szkole mówią na temat wyboru Waszej dalszej ścieżki edukacji, kariery zawodowej?

- Coś nam podpowiadają, ale ich nie słuchamy. Nauczyciele może chcą dla nas jak najlepiej, ale mogą sobie pogadać. (F06)

Podejmując decyzje dotyczące przyszłej kariery zawodowej lub dalszej ścieżki edukacji powinno się uwzględniać oprócz swoich zainteresowań oraz diagnozy słabych i mocnych stron także wiadomości o potrzebach rynku pracy. Idealną sytuacją byłoby, gdyby uczniowie decydując o własnej przyszłości potrafili podjąć decyzje opierając się na solidnej wiedzy.

W osiągnięciu tego stanu miało pomóc doradztwo zawodowe w szkołach gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych regulowane przez Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 21 maja 2001 –nakładające na szkoły obowiązek stworzenia systemu doradztwa oraz organizacji zajęć dotyczących wyboru kierunku kształcenia[26]. Natomiast Ustawa o Systemie Oświaty z dnia 7 września 2001 zobowiązała szkoły do przygotowania uczniów do podjęcia decyzji o dalszym kierunku kształcenia, a także do uwzględnienia sytuacji na rynku pracy w programie nauczania[27]. Dodatkowe wytyczne do sposobu organizacji doradztwa w szkołach dało z kolei Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 roku[28]. Wynika z niego przede wszystkim obowiązek zapewnienia uczniom dostępu do pomocy psychologiczno-pedagogicznej w ramach specjalnych zajęć, uwzględniających aktywne metody pracy, dotyczących wyboru dalszej ścieżki edukacyjnej i zawodowej[29]. Pamiętać jednak trzeba, że szkoły nie mają obowiązku zatrudniania doradców na etat, a ich funkcję mogą pełnić przeszkoleni nauczyciele.

Przeprowadzone badanie miało na celu zidentyfikowanie, w jakim stopniu uczniowie do tej pory korzystali z doradztwa zawodowego i jak naprawdę wyglądają zajęcia z doradcami w szkołach ponadgimnazjalnych województwa łódzkiego.

Rozpoczynając analizę zebranego materiału należy podkreślić, że często zdarzało się, iż uczniowie nie mieli jakiegokolwiek kontaktu z doradcą zawodowym na etapie gimnazjum a zagadnienia poświęcone wyborowi szkoły czy przyszłości zawodowej poruszane były na lekcjach wychowawczych w bardzo ograniczonym zakresie. Niektórzy uczniowie nie są nawet pewni, do kogo w ich szkole mogliby się zwrócić z prośbą o poradę – „podobno [mamy] pedagoga" (F01).

Jednocześnie uczniowie, którzy mieli zajęcia z doradcą zawodowym często wskazywali na dość ograniczony zakres jego działań i brak przełożenia na ich poczucie poszerzenia wiedzy o rynku pracy. Niejednokrotnie lekcje tego rodzaju ograniczały się do wypełnienia ankiety preferencji zawodowych i krótkiej „pogadanki". Inni z uczniów natomiast mieli okazję brać udział w targach edukacyjnych czy też wizytach uczniów różnych szkół pokazujących pracę w danym zawodzie:

[26] Dz.U. nr 61 poz. 624
[27] Dz.U. nr 205 poz. 1206.
[28] Dz.U. nr 228 poz.1487
[29] A. Brzuszkiewicz, 2012, *Doradztwo zawodowe w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych- teoria a praktyka,* w: Bondyra K. i inni, *Platforma kształcenia zawodowego,* M-druk, Poznań.

- Ja byłem na targach edukacyjnych. Szkoły miały swoje stoiska, przy których stało kilka osób ze szkoły. Szkoły fryzjerskie proponowały stylizacje włosów. Chciano się jak najlepiej zaprezentować. (F10)

- Przyjeżdżały do nas inne szkoły po to, żeby się promować i zostawiały nam swoje ulotki. (F10)

Inni uczniowie jednak na tej praktyce rozdawania ulotek nie zostawiają suchej nitki, twierdząc, że przez nie dokonali niewłaściwego wyboru szkoły:

To [wybór szkoły] było raczej spontaniczne. W gimnazjum odbywały się targi edukacyjne, dawano nam ciekawe ulotki, na których było więcej kłamstwa niż prawdy.(F08)

Niektórzy uczniowie szczerze wskazują, że nie potrafili za dobrze skorzystać z doradztwa zawodowego oferowanego im w gimnazjum, bo wtedy mieli inne priorytety niż myślenie o własnej przyszłości:

- W gimnazjum to nie miało żadnego sensu, ponieważ my sami o tym nie myśleliśmy. Wtedy chodziło nam o to, żeby po prostu nie było lekcji.(F07)

Jeśli chodzi natomiast o doradztwo zawodowe już na poziomie szkoły ponadgimnazjalnej, to sytuacja nie przedstawiała się znacząco lepiej. Uczniowie bardzo często nie mieli zajęć z doradcą zawodowym, z reguły nie potrafią odpowiedzieć na pytanie, czy tego rodzaju specjalista jest dostępny na terenie szkoły. W trakcie jednego z wywiadów grupowych uczniowie wskazali, że przypuszczają, iż informacji o rynku pracy mógłby im udzielić szkolny pedagog, ale z jego usług nigdy nie korzystali. Zdaniem doradców biorących udział w badaniu jakościowym przeprowadzone zajęcia grupowe, ankiety, testy czy rozmowy indywidualne powinny być podstawą pracy z uczniami w każdej szkole. Tymczasem jedynie nieliczni uczniowie twierdzili, że wypełniali w gimnazjum ankiety predyspozycji zawodowych, co pomogło im w podjęciu decyzji:

- Mieliście jakieś spotkanie z doradcą? Co robiliście na tym spotkaniu?

- Tak, ankietę mieliśmy na temat tego co nam bardziej pasuje, czy wolimy pomagać ludziom…

- I wyszło Ci, że ta klasa, ten profil będzie dla Ciebie odpowiednia?

- Że będzie jednym z najlepszych [wyborów]

- Czy teraz jak się uczycie w tej szkole prawie 3 lata, jesteście zadowoleni z tego wyboru?

- Tak (F02)

Sami pedagodzy – pełniący w szkołach funkcję doradcy zawodowego – tłumaczą, że system doradztwa zawodowego w szkołach jest mocno kulawy. Przede wszystkim funkcję doradcy pełnią w pewnym sensie przypadkowe osoby – pedagodzy, wicedyrektorzy, bibliotekarze czy nauczyciele. Nie ma wyodrębnionego stanowiska doradcy zawodowego, które zajmowałaby osoba posiadająca odpowiednie wykształcenie i doświadczenie w pracy z młodzieżą (ukończone w tym zakresie studia podyplomowe wydają się być

niewystarczające). Doradcy w szkołach to osoby już zatrudnione, mające określone obowiązki, które w trakcie pracy odbyły dedykowany kurs lub studia podyplomowe. Problem jednak leży nie tylko w osobie doradcy – system wprowadzający zajęcia z doradztwa zawodowego nie przewiduje dodatkowych godzin w programie zajęć. Tym samym doradcy wykorzystują godziny wychowawcze lub zastępstwa z powodu nieobecności któregoś z nauczycieli. Takie zajęcia z „doskoku" nie są jednak odpowiednio zaplanowane i przygotowane, nie ma ciągłości pracy z uczniem, co przekłada się na negatywną ocenę zajęć:

> *W tym momencie, zgodnie z rozporządzeniem mamy wewnątrzszkolny program doradztwa zawodowego, ale na razie te zajęcia odbywają się w ramach zastępstw. (…) Nie mamy zbyt wiele czasu, by poświęcać go na takie zajęcia. (W03)*

Inny rozmówca przekonuje, że tylko odgórne zmiany mogą poprawić ten stan – głównie chodzi tu o reformę pod kątem finansów oświaty, która byłaby konieczna, by w szkołach zaczęli funkcjonować doradcy zawodowi z prawdziwego zdarzenia:

> *Nie ma [zajęć z doradztwa zawodowego], tylko w ramach godziny wychowawczej. To są spotkania grupowe, doraźne. Brakuje pieniędzy na doradców zawodowych w szkołach. (W02)*

Niemniej jednak podczas nielicznych i nieregularnych zajęć z doradcami zawodowymi uczniowie mają możliwość rozwiązywania testów, na podstawie których dokonywana jest ocena ich mocnych i słabych stron, a także zapoznania się z ofertą niektórych uczelni. Wszystko jednak zależy od tego, na ile godzin lekcyjnych uda się takiemu doradcy zagospodarować.

Pomimo, że nie wszystkie szkoły, których uczniowie brali udział w badaniu stwarzały możliwość uczestniczenia w zajęciach z doradcą zawodowym, to na uwagę zasługuje wypowiedź jednego z doradców zawodowych. Wspomniał on, że wszelkie formy zajęć z udziałem przedstawicieli pracodawców, czy uczelni wyższych spotykają się z ogromnym zainteresowaniem młodzieży:

> *Jeśli chodzi o planowanie, to ja myślę, że w naszych szkołach to od niedawna się rozpoczęło, uczymy się dopiero i myślę, że uczniowie bardzo chętnie korzystają z takich zajęć. Bardzo chętnie biorą udział w spotkaniach z przedstawicielami uczelni wyższych i przedstawicielami różnych zawodów. Teraz organizowane są Targi Pracy i też bierzemy w nich udział. Cokolwiek dzieje się na rynku pracy to bierzemy w tym udział. Staramy się jakoś zaplanować tę ścieżkę. (W03)*

Bardzo atrakcyjne okazują się dla uczniów także zajęcia poza murami szkoły, podczas których mogą zapoznać się oni z realiami danego zawodu. Tego rodzaju przedsięwzięcia mają jednak miejsce zdecydowanie częściej w technikach, niż liceach:

> *Tak, odbywają się różnego rodzaju spotkania, młodzież też wyjeżdża na przykład do pracodawców zgodnie z kierunkami – do gospodarstw rolniczych i ogrodniczych, tam obserwują jak wygląda praca. Jak wygląda nowoczesne gospodarstwo. Leśnicy wyjeżdżają do różnych szkółek i tam mają spotkania z leśnikami. Z uczelni też są spotkania, pozyskujemy informatory. (W03)*

W trakcie wywiadów z przedstawicielami szkół uzyskano także wiedzę na temat atrakcyjnego dla uczniów sposobu pozyskiwania informacji o rynku pracy i ofercie kształcenia, jakim są zwłaszcza Targi Edukacyjne:

> *My prowadzimy takie badania, w ubiegłym roku ankietowo pytaliśmy uczniów, w jaki sposób dowiedzieli się o szkole, czego tu uczymy, jakie zawody. Wtedy się okazało, że najbardziej miarodajnym sposobem uzyskania wiedzy były Targi Edukacyjne. Byliśmy zaskoczeni wynikiem. Wpływ mają także firmy, które mają patronaty nad klasami. Myślę, że nazwa Dalkia przyciąga, BSH przyciąga. Od tego roku mamy Gillette. Znane firmy, które łatwo skojarzyć z konkretną szkołą, kiedy się jej szuka. (W02)*

Wydaje się zatem, że aby doradztwo zawodowe odpowiadało na zapotrzebowanie uczniów, musi ono na poziomie szkół ponadgimnazjalnych spełniać co najmniej trzy główne kryteria. Przede wszystkim powinno w ogóle mieć miejsce przy udziale kompetentnego doradcy zawodowego. Po drugie, powinno wykraczać poza minimum w postaci poprzestania na ankietach preferencji zawodowych i wręczaniu broszur z PUP. A po trzecie – oferować zróżnicowane i atrakcyjne formy spotkań z pracodawcami – także w warunkach rzeczywistego środowiska pracy oraz z udziałem przedstawicieli szkół wyższych i instytucji szkoleniowych. Gdy te kryteria zostaną spełnione, można mówić dopiero o tym, że szkoła wypełniła swoje zadanie w zakresie dostarczania informacji o rynku pracy i karierze zawodowej. Jest to istotne zwłaszcza w sytuacji, gdy przedstawiciele szkół w wywiadach zapewniali, że szkoła dobrze wywiązuje się z tego obowiązku, podczas gdy realia większości placówek, w których przeprowadzono badania z uczniami były, poza pewnymi wyjątkami, odmienne. Tam uczniowie zdawali się być niejednokrotnie pozostawieni samymi sobie z problemem poszukiwania odpowiednich informacji czy zbywani twierdzeniami o konieczności podejmowania po prostu studiów wyższych.

3.9. Potrzeby informacyjne uczniów

> *-To, co w takim razie może Wam pomóc na rynku pracy?*
>
> *- Więcej miejsc pracy.(F07)*

W poprzednim rozdziale przedstawiono opinie uczniów i nauczycieli na temat poradnictwa zawodowego, z którym mają kontakt w szkołach. Z przeprowadzonego badania wynika, że jest ono dalekie od ideału. Dlatego też badanym uczniom dano szansę zaproponowania w jakiej formie najbardziej chcieliby uzyskiwać informacje o rynku pracy. Innymi słowy: jaka forma byłaby dla nich najbardziej interesująca. Poproszono także uczniów o ocenę swoich potrzeb informacyjnych w zakresie oferty dalszego kształcenia, wyboru zawodu czy poszukiwania zatrudnienia.

Wyniki badania ilościowego wskazują na największe zainteresowanie (41,8% uczniów) związane z informacjami o zawodach i specjalnościach oraz możliwościach pozyskania w nich pracy. 27,1% uczniów byłoby zainteresowanych wsparciem z zakresu doradztwa zawodowego (diagnozy jaka praca czy zawód byłaby najlepsza dla uczniów), a 20% interesują informacje o możliwych kierunkach kształcenia. Co dziesiąty badany uczeń natomiast oczekiwałby wskazówek, jak poszukiwać pracy.

WYKRES 46. JAKIEGO TYPU INFORMACJI ZWIĄZANEJ Z KARIERĄ ZAWODOWĄ NAJBARDZIEJ BYŚ POTRZEBOWAŁ/A?

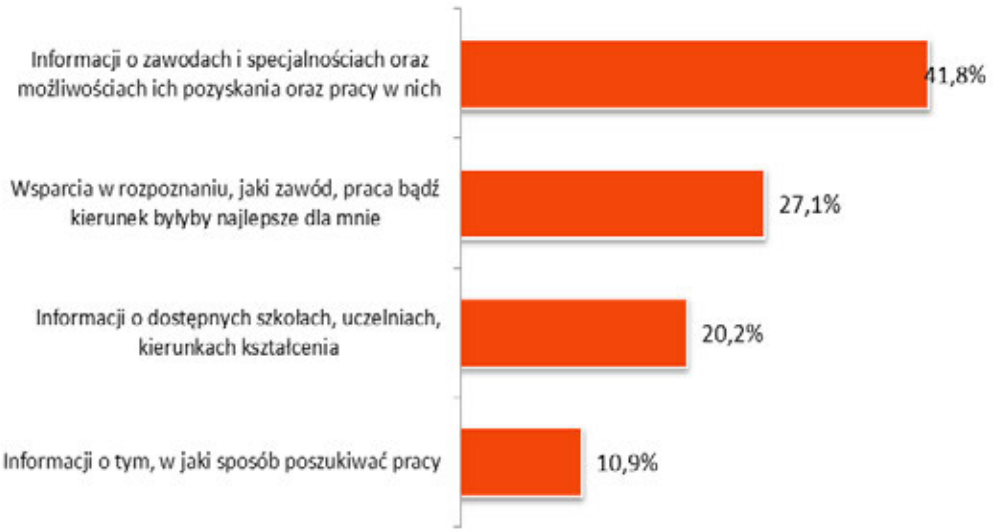

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Informacje o zawodach i specjalnościach są najbardziej oczekiwane przez wszystkich uczniów, bez względu na typ szkoły. Z kolei potrzeba informacji o dostępnych kierunkach kształcenia jest wyraźnie większa wśród licealistów (25,2%) niż uczniów szkół zawodowych (17,2% uczniów ZSZ i tylko 15,6% uczniów techników). Przedstawiciele szkół kształcących w zawodzie są natomiast bardziej zainteresowani informacjami o sposobach poszukiwania pracy (14,5% i 14,4% do 6,6% uczniów LO).

TABELA 34. RODZAJ POŻĄDANYCH PRZEZ BADANYCH UCZNIÓW INFORMACJI ZWIĄZANYCH Z DALSZĄ KARIERĄ ZAWODOWĄ WEDŁUG TYPU SZKOŁY

Rodzaj szkoły	Jakiego typu informacji związanej z dalszą karierą zawodową najbardziej byś potrzebował/a?				
	Informacji o dostępnych szkołach, uczelniach, kierunkach kształcenia	Informacji o zawodach i specjalnościach oraz możliwościach ich pozyskania oraz pracy w nich	Wsparcia w rozpoznaniu, jaki zawód, praca bądź kierunek byłyby najlepsze dla mnie	Informacji o tym, w jaki sposób poszukiwać pracy	Ogółem
ZSZ	17,2%	40,7%	27,6%	14,5%	100,0%
Technikum	15,6%	43,1%	26,9%	14,4%	100,0%
LO	25,2%	41,0%	27,2%	6,6%	100,0%
Ogółem	20,2%	41,8%	27,1%	10,9%	100,0%

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

Uczniów zapytano także o to, który ze sposobów byłby ich zdaniem najlepszy na pozyskanie wiedzy na temat zawodów, kariery zawodowej oraz rynku pracy. Ciekawym jest, że najczęściej pojawiającą się odpowiedzią były „spotkania grupowe z doradcą zawodowym" (wskazała ją ponad połowa badanych). Oznacza to, że uczniowie ciągle

wierzą w tę metodę mimo swoich do tej pory znikomych (i często niezbyt pozytywnych) doświadczeń z zajęciami tego typu. Zajęcia te są, co do zasady, akceptowane przez uczniów, należałoby jedynie udoskonalić (uatrakcyjnić) ich formę i treść. Jako drugą w kolejności najbardziej pożądaną metodę zwiększania swojej wiedzy o rynku pracy i edukacji uczniowie wskazali na wizyty w zakładach pracy (47,6%). Na kolejnych miejscach znalazły się: wycieczka do przyszłej szkoły w ramach „drzwi otwartych" (41%), wycieczka do Parku Edukacji Zawodowej (w którym w sposób praktyczny mogliby poznać różne zawody - 32,9%) oraz portal internetowy (26,8%). Co czwarty badany uczeń natomiast chciałby uzyskiwać tego typu informacje w formie krótkiego opisu, co piąty – chciałby oglądać filmy przedstawiające różne zawody (21,1%), a 18,7% zainteresowałoby się broszurami w wersji papierowej.

WYKRES 47. KTÓRE Z PODANYCH SPOSOBÓW BYŁBY TWOIM ZDANIEM NAJLEPSZE, ABY PRZEKAZAĆ UCZNIOM WIEDZĘ NA TEMAT ZAWODÓW, KARIERY ZAWODOWEJ ORAZ RYNKU PRACY?

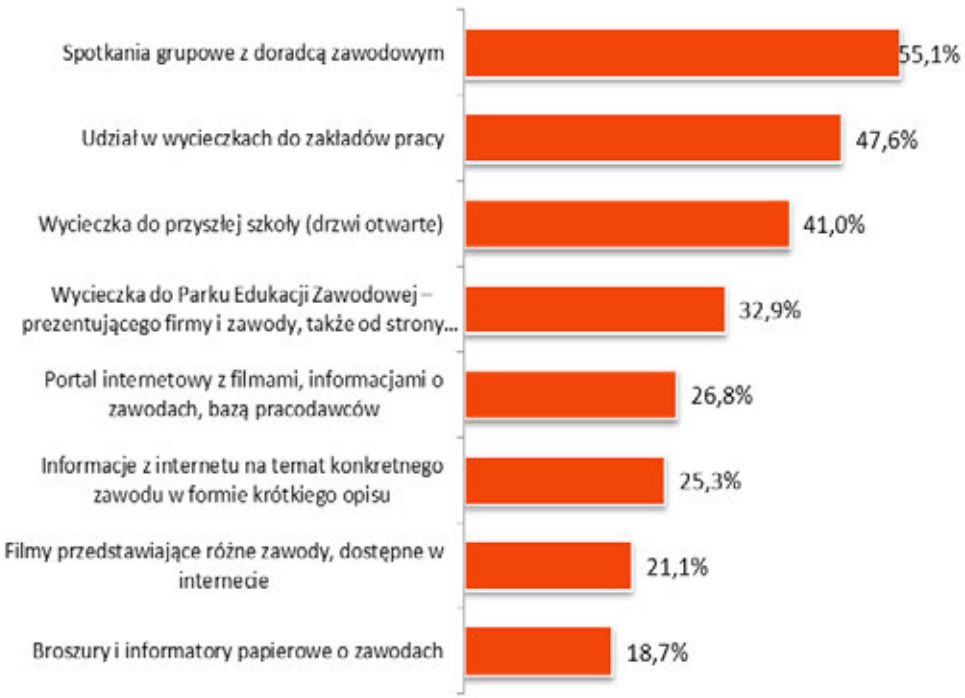

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE 2013.

W tabeli 35 przedstawiono rozkład odpowiedzi na to samo pytanie według typu szkoły, do której uczęszczali uczniowie. Widać, że uczniowie zasadniczych szkół zawodowych częściej niż ich rówieśnicy z innych typów szkół wskazywali na chęć odbywania zajęć grupowych z doradcą zawodowym. Jest to także najlepsza forma pozyskiwania informacji zdaniem licealistów. Uczniowie technikum natomiast najczęściej wskazywali na chęć udziału w wycieczkach do zakładów pracy. Najmniej broszury i informatory papierowe są w stanie zainteresować uczniów zasadniczych szkół zawodowych, a najbardziej – licealistów, co z pewnością wynika z większego przyzwyczajenia uczniów szkół ogólnokształcących do tego typu materiałów. Uczniowie zasadniczych szkół zawodowych natomiast bardziej niż licealiści woleliby zapoznawać się z informacjami o rynku pracy w formie filmów.

TABELA 35. POŻĄDANE PRZEZ BADANYCH UCZNIÓW SPOSOBY PRZEKAZYWANIA WIEDZY O RYNKU PRACY WEDŁUG TYPU SZKOŁY

Sposoby przekazywania wiedzy na temat zawodów, kariery zawodowej oraz rynku pracy	Rodzaj szkoły, w której obecnie się uczysz		
	ZSZ	Technikum	LO
Spotkania grupowe z doradcą zawodowym	63,1%	53,2%	53,9%
Filmy przedstawiające różne zawody, dostępne w internecie	25,5%	22,5%	18,4%
Portal internetowy z filmami, informacjami o zawodach, bazą pracodawców	20,1%	24,9%	30,6%
Wycieczka do przyszłej szkoły (drzwi otwarte)	35,6%	37,3%	46,1%
Wycieczka do Parku Edukacji Zawodowej – prezentującego firmy i zawody, także od strony praktycznej	30,2%	33,4%	33,4%
Udział w wycieczkach do zakładów pracy	49,0%	55,6%	40,3%
Broszury i informatory papierowe o zawodach	13,4%	16,2%	22,6%
Informacje z internetu na temat konkretnego zawodu w formie krótkiego opisu	22,8%	24,4%	27,0%

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE.

Przeprowadzone z uczniami wywiady grupowe nie pozostawiają wątpliwości, że potrzeby informacyjne uczniów w zakresie wyboru zawodu i rynku pracy są ogromne, a zarazem niezaspokojone przez kierowaną do nich ofertę. Sytuacja ta dotyczy w zasadzie uczniów wszystkich typów szkół ponadgimnazjalnych – zarówno szkół zawodowych, techników, liceów czy uczniów z liceów profilowanych. Głównie wnioski płynące z przeprowadzonych wywiadów to takie, że sami uczniowie w niewielkim stopniu poszukują informacji w omawianym zakresie, a wiedza uczniów na temat tego, gdzie i jakich informacji szukać jest mglista i słabo ugruntowana. Powodem tego rodzaju sytuacji poza brakiem dostatecznej wiedzy na temat „gdzie szukać" wydaje się fakt, że spora część uczniów nie ma precyzyjnie postawionych celów zawodowych, czy nawet wizji swojej kariery zawodowej. Stąd pojawiają się u nich poważne trudności z selekcją informacji oraz oceną wiarygodności źródeł. Wypowiedzi, jak ta przedstawiona poniżej, nie należały do rzadkości:

- Czy szukaliście informacji o tym, w jakich kierunkach warto się kształcić, jakie zawody są potrzebne?

- Z tym jest największy problem.

- Wachlarz wyboru jest szeroki, ale człowiek sam nie wie, czego chce. Wydaje mi się, że jeśli ktoś będzie chciał iść na ważny kierunek, którego nie lubi, to z czasem go polubi. Najlepiej jest robić to, co się lubi i chce. Teraz robi się to, co się musi robić. (F08)

Z drugiej strony, podczas wywiadów spotkano uczniów bardzo precyzyjnie wiedzących czego chcą od życia, pracy zawodowej a w dodatku realistycznie oceniających potencjalne możliwości zatrudnienia na miarę swoich możliwości, doświadczenia oraz kwalifikacji. Do tej grupy zaliczali się niektórzy uczniowie zasadniczych szkół zawodowych oraz techników, jednak i w tych kategoriach znalazło się liczne grono osób, które za bardzo nie wiedziały dlaczego wybrały te szkoły i nie miały pomysłu na swoją przyszłość.

Również źródła informacji o rynku pracy, omówione szerzej w jednym z poprzednich rozdziałów, są chaotyczne różnorodne, ale dominuje wśród nich internet. Podczas wywiadów, już po tym, jak uczniowie odpowiedzieli skąd czerpią informacje o rynku pracy, zapytano ich jak wyobrażaliby sobie doradztwo zawodowe dostosowane do ich potrzeb. Przede wszystkim zauważyć trzeba, że w dużej mierze uczniowie deklarują, że chcieliby korzystać ze źródeł, z których obecnie czerpią wiedzę – głównie z internetu.

Zdarzało się, że badani wskazywali na możliwość poszukiwania ofert w urzędach pracy, a w jednej ze szkół zawodowych – na tablicy umiejscowionej na ścianie korytarza. Wypowiedzi uczniów z tej placówki wskazywały jednak na bardzo nikłe zainteresowanie tym kanałem pozyskiwania informacji z uwagi na małą ilość i niską atrakcyjność ofert w przekonaniu respondentów.

Znamienne wydają się być występujące także niekiedy postawy wręcz defetystyczne i brak wiary w celowość samodzielnego poszukiwania pracy, co zostało wykazane podczas jednego z wywiadów z uczniami szkoły zawodowej (F05). Uczniowie (poza jednym wyjątkiem) deklarowali, że nie poszukiwali miejsca na praktyki samodzielnie, czekali na załatwienie sprawy przez cech i szkołę. Zdaniem większości pracę można zdobyć w zasadzie prawie jedynie dzięki sieciom społecznym i „znajomościom". Na pytanie moderatora wywiadu, jak jeszcze można poszukiwać pracy padła odpowiedź *Praktycznie inaczej nie można szukać pracy (F05).*

Uczniowie w kwestii samodzielnego poszukiwania informacji o rynku pracy wykazują jednak dużą bierność. Na pytanie skąd czerpać informacje o rynku pracy odpowiadają bowiem: *Najlepiej, żeby same do nas przychodziły (F05).* Jednocześnie jednak uczniowie nie wyrażali gotowości do skorzystania ze specjalnie stworzonej strony internetowej, odpowiadającej na ich potrzeby edukacyjne i zawodowe, która byłaby podczepiona np. pod witrynę ich szkoły:

> *- Czy gdyby istniała specjalna strona na ten temat, podczepiona pod stronę szkoły, wchodzilibyście na nią?*
>
> *- Raczej nie.*
>
> *- Ja myślę, że gdyby istniała, to nawet przypadkiem można by z niej skorzystać.*
>
> *- Ja nie czytam takich rzeczy.*
>
> *- Najlepiej, gdyby wysyłano nam takie informacje listem poleconym.*
>
> *- Ja myślę, że powinna istnieć strona, cały portal poświęcony temu tematowi, jak Facebook czy Wirtualna Polska. Na to byśmy wchodzili. (F05)*

Uczniowie przejawiają w kwestii informacji o rynku pracy postawy raczej roszczeniowe, co dość dobrze koresponduje ze zdiagnozowaną przez nich dominującą słabą stroną, jaką było lenistwo. Niektórzy z badanych uczniów techników sygnalizowali, że zostanie

po lekcjach na dodatkowe zajęcia z doradztwa zawodowego stanowiłoby dla nich problem, bo po lekcjach z reguły „nic im się nie chce”:

- Czy w ramach zajęć lub po zajęciach, chcielibyście mieć w szkole specjalne lekcje z doradztwa zawodowego, jak pisać CV?

- Większość z nas czeka na ostatni dzwonek i nie chce dłużej siedzieć w szkole.

- Gdyby takie lekcje obywały się planowo, nie dodatkowo, to tak.

- Czyli, gdyby takie zajęcia odbywały się w ramach zajęć, to byście na nie przyszli?

- Po zajęciach nie mamy czasu na dodatkowe rzeczy.

- Nikt nie zostałby na czymś dodatkowym.

- W szkole podstawowej jest inaczej. Tutaj sama przyznaję, że nie chciałoby mi się zostawać na takich zajęciach. (F04)

Podobne postawy demonstrowali także inni uczniowie, wskazując że mają już niezbyt pozytywne doświadczenia z zajęciami pozalekcyjnymi z kompetencji miękkich:

- Czy osobne lekcje byłyby czymś dobrym? Poszlibyście na nie z własnej woli?

- Nie.

- Chodziliśmy już na kurs z kompetencji miękkich i to wystarczy.

- Te kursy nie były zbyt dobrze zorganizowane. Informacja o nich też nie była najlepsza. (F02)

Natomiast uczestnik innego wywiadu zgodził się, że lepsze są jednak zajęcia z doradztwa zawodowego niż te rozwijające kompetencje miękkie (F03).

Optymizmem napawa jednak fakt, że uczestnicy niektórych wywiadów grupowych potrafili w bardziej konkrety sposób wypowiedzieć się o swoich potrzebach informacyjnych odnośnie ścieżki kształcenia i kariery zawodowej. Rozumieli oni konieczność zdobycia praktycznego doświadczenia:

- Jakich zajęć z poradnictwa zawodowego i rynku pracy byście najbardziej oczekiwali?

- Przede wszystkim oczekiwalibyśmy praktyk.

- Jaką formę preferujecie? Czy wolelibyście spotkania, stronę internetową, czy jeszcze coś innego?

- Najlepsza jest strona internetowa. Tam można łatwo zamieścić ogłoszenia i one od razu docierają do szerokiej grupy ludzi. (F02)

Niektórzy uczniowie wskazywali, że dobrze byłoby, żeby zajęcia z doradcą zawodowym odbywały się już w gimnazjum, ale w ostatniej klasie, gdy uczniowie już bardziej są świadomi konieczności dobrego wyboru dalszej drogi edukacji lub kariery zawodowej:

- Czy według Was takie doradztwo w gimnazjum jest potrzebne?

- Oczywiście, że tak.

- Chcielibyście, żeby doradca w gimnazjum wskazywał Wam dalszą drogę edukacji?

-Tak, ale w trzeciej klasie. (F04)

Jak powinny wyglądać zajęcia z doradztwa zawodowego? Na to pytanie odpowiadają m.in. uczestnicy jednego z wywiadów. Oczekują oni, że doradca podczas zajęć podzieli się z nimi całą swoją wiedzą:

- Jak miałyby wyglądać takie spotkania? Czy to miałaby być tylko rozmowa i zadawanie przez Was pytań?

- Chodzi o to, żeby on do nas przyszedł i po prostu mówił nam to, co wie. (F07)

O co konkretnie pytaliby uczniowie doradcę podczas takich spotkań?:

- Jakich informacji byście potrzebowali? O co byście pytali?

- Na pewno spytalibyśmy o wymagania.

- O to, czego możemy oczekiwać w tym zawodzie, po skończeniu szkoły. (F10)

Poza wymaganiami pracodawców uczniowie chcieliby też dowiedzieć się z jaką dalszą ścieżką kariery wiążą się konkretne wybory:

- Chciałbym, żeby powiedziano nam, czego możemy oczekiwać po danej szkole i zawodzie.

- Mogliby nam wskazać dalszy kierunek działania.

- Dobrze, gdyby powiedziano nam, jak podążać w danym kierunku kształcenia i nie zboczyć z wybranej drogi. (F10)

Uczniowie szkoły zawodowej bardziej poważnie myślą już o podjęciu pracy. Dlatego też od zajęć z doradcą oczekiwaliby konkretnego wsparcia w przygotowaniu materiałów aplikacyjnych, na które to są w stanie poświęcić swój wolny czas na dodatkowych zajęciach:

- Pisanie listu i CV by było dobre

- My sprzedawcy uczymy się pisać te dokumenty na zajęciach

- Czy to, co macie to Wam wystarczy?

- Nie, to nie wystarczy. Przydałyby się lekcje dodatkowe.(F06)

Przytoczone wypowiedzi potwierdzają wnioski z badań ilościowych, kiedy to uczniowie zasadniczych szkół zawodowych częściej niż ich rówieśnicy z innych szkół oczekiwali informacji o rynku pracy w formie zajęć grupowych z doradcą zawodowym.

4. Wnioski i rekomendacje

Świadomość wyboru zawodu wśród uczniów szkół w województwie łódzkim została zdiagnozowana w wielu obszarach poddanych badaniu. Przedstawione wyniki badań pozwalają tym samym na bardzo szeroką charakterystykę młodych ludzi, którzy stoją na progu dorosłości.

Uczniowie biorący udział w badaniu to osoby, dla których na najwyższych szczeblach hierarchii wartości przeplatają się wartości związane z udanym życiem osobistym i zawodowym. Sześć z osiemnastu wartości ocenianych w badaniu odnosiło się do sfery zawodu i wykształcenia i one wszystkie znalazły się w „pierwszej dziesiątce" najwyżej ocenianych. Współcześnie młodzież bardziej ceni sobie pracę i wykształcenie, niż kilkadziesiąt lat temu, co potwierdziły także przytaczane wcześniej badania Krystyny Szafraniec. Praca, stając się w niektórych przypadkach raczej przywilejem, niż pewnikiem, urasta w oczach młodych do rangi dobra decydującego o jakości dalszego życia. Licealiści, wyżej niż pracę, cenią wiedzę i wykształcenie, odwrotnie niż przedstawiciele szkół zawodowych. Na charakterystykę uczniów szkół ponadgimnazjalnych składają się także ich zalety i wady, które stanowią najczęściej subiektywną ocenę niż efekt poważniejszej diagnozy, czy testów preferencji. Wskazywane mocne strony są niezwykle różnorodne i odnoszą się zarówno do cech osobowości, jak i postaw wobec pracy. Na większe uogólnienia pozwala analiza słabych stron, z której wynika, że uczniowie są przede wszystkim leniwi. Badani uczniowie mają świadomość, że stoją przed ważnym wyborem, ale myśl o konieczności podjęcia decyzji wywołuje w nich niepokój, a nawet (jak sami wskazywali) strach. Uczniowie mają wiele opcji do wyboru, ale każda wiąże się z ryzykiem. Nie mają pewności, czy wybiorą odpowiedni profil kształcenia i czy znajdą satysfakcjonującą pracę.

Postawy uczniów wobec wyborów edukacyjno-zawodowych są zróżnicowane, a w pewnych aspektach sprzeczne. Z badania wynika, że uczniowie zdają sobie sprawę, że to oni w 100% są odpowiedzialni za kształt dalszej drogi zawodowej, ale już mniejszość potwierdziła, że zaplanowanie kariery jest ważne w aktualnym momencie życia. Ponadto tylko nieznacznie więcej niż połowa badanych wskazała, że już wie, co chce robić w życiu. Świadczy to o uporczywym przesuwaniu czasu na podjęcie kluczowych decyzji i zaplanowanie kolejnego kroku w dorosłość. Więcej czasu na przemyślenia mają uczniowie liceum – szkoły, w której uczeń zdobywa wiedzę ogólną, jako podstawę dalszego ukierunkowywania się. Badanie potwierdziło, że rzeczywiście to wśród licealistów istnieje najniższy odsetek osób o jasno sprecyzowanych celach zawodowych. Fakt podkreślania ważności decyzji i odczuwania obaw z nimi związanych, a zarazem brak sprecyzowanych planów można tłumaczyć na różne sposoby. Mało korzystnym dla uczniów wytłumaczeniem mogłoby być wskazanie na niedojrzałość i chęć powierzenia swojego losu przypadkowi. Jednakże nawet przy takim założeniu (nie

ocenianym w badaniu) nie należy zapominać o roli szkoły i rodziców w zachęcaniu uczniów do określania swoich preferencji i poważnej analizy możliwości, które daje im rynek edukacyjny i rynek pracy. Innym wytłumaczeniem może być oddziaływanie różnorodnych czynników, które wpływają na przekonania uczniów, przy jednoczesnym braku funkcjonowania profesjonalnego doradztwa zawodowego w szkołach. Wybór dalszej ścieżki jest dla uczniów ważny, a dla większości także bardzo trudny, co wynika wprost z ich wypowiedzi, jak i pośrednio z zaznaczanych przez nich odpowiedzi w badaniu ilościowym. Autorytetem, do którego mogą się zwrócić w związku z tymi trudnościami są najczęściej rodzice. Ich rady są jednym z bardziej istotnych czynników wpływających na podjęcie kolejnych decyzji. Źródłem informacji ułatwiających wybór jest także internet oraz znajomi i przyjaciele. Informacji na temat postaw rodziców dostarczyli uczniowie, którzy przytaczali słowa i zgadywali myśli rodziców. Wnioski płynące ze zgromadzonej w ten sposób wiedzy pozwalają na stwierdzenie, że dla rodziców najważniejsze jest kontynuowanie nauki przez ich dzieci. O ile jednak w przypadku licealistów jest to w pełni uzasadniona rada, o tyle zastanawia fakt, dlaczego część rodziców uczniów szkół zawodowych (zwłaszcza zasadniczych szkół zawodowych) doradza dzieciom by kontynuowały naukę w szkole, która przygotuje ich do matury. Taka postawa deprecjonuje przygotowujące do wykonywania konkretnej pracy szkoły zawodowe, a także odbiera sens podjętej uprzednio decyzji o wyborze aktualnej szkoły. Badanie wykazało jednak, że w większości uczniowie wszystkich typów szkół są zadowoleni, że trafili do tej, a nie innej szkoły i klasy. Ciekawych wniosków na temat procesu podejmowania decyzji dostarczyła konfrontacja danych pochodzących z badania ilościowego z danymi pochodzącymi z wywiadów. Zdecydowana większość uczniów podkreślała, że na wybór aktualnej szkoły miały wpływ ich własne przekonania, a dopiero potem opinia rodziców i znajomych. Podczas rozmów z uczniami nie dało się jednak oprzeć wrażeniu, że część z nich znalazła się w tym miejscu przez przypadek, bez konkretnego powodu.

Aktualne plany zawodowe badanych uczniów różnicują się w zależności od typu szkoły. Uczniowie szkół zawodowych, (szczególnie ZSZ) pytani o przyszły zawód, częściej wskazywali na zawody kwalifikujące się do grupy zawodów rzemieślniczych. Licealiści natomiast częściej chcą wykonywać zawody medyczne i inne zawody specjalistyczne, wymagające wyższego wykształcenia. Studia wyższe to dla uczniów liceum najbardziej pożądana ścieżka, zwłaszcza że mają oni świadomość, że wykształcenie ogólne nie pozwoli im na znalezienie dobrze płatnej pracy. Licealiści wskazywali niższe przedziały określające kwoty ich pierwszych zarobków niż uczniowie szkół zawodowych. Nie mogą oni także pochwalić się doświadczeniem zawodowym w pracy dorywczej, w przeciwieństwie do uczniów zasadniczych szkół zawodowych. Młodzi respondenci w dużym stopniu cenią niezależność i chcą ją osiągnąć poprzez pracę. Określając cechy miejsca pracy, w którym sprawdziliby się najlepiej, więcej niż połowa wskazała na samodzielność i niezależność. Potwierdzeniem tych preferencji był również najwyższy odsetek badanych, którzy wybierając rodzaj miejsca pracy wskazali na własną firmę.

Pozytywnym wnioskiem płynącym z badań jest dość dobra orientacja uczniów w zakresie zapotrzebowania na określone zawody. W ich opinii, największe problemy ze znalezieniem pracy mają humaniści, a specjaliści i rzemieślnicy są przez pracodawców najczęściej poszukiwani. Jednakże badani łatwiej wskazywali zawody deficytowe niż nadwyżkowe. Oznaczać to może, że wiedza uczniów o potrzebach rynku pracy jest mocno fragmentaryczna i wybiórcza.

Co ciekawe, sposoby poszukiwania informacji o zapotrzebowaniu pracodawców na kompetencje oraz wymaganiach dotyczących określonych zawodów są bardzo

chaotyczne, a ich źródłem najczęściej jest Internet. Informacjami na temat rynku pracy częściej są zainteresowani uczniowie z wyższych klas oraz ci, którzy obecnie szukają dorywczej pracy ze względu na trudną sytuację materialną w rodzinie. Niestety, źródłem wiedzy na ten temat rzadko jest doradca zawodowy.

Diagnoza funkcjonowania doradztwa zawodowego wśród uczniów objętych badaniem nie wypadła pomyślnie. Kontakt z doradcą deklarowało niewielu uczniów, a osoby, które już uczestniczyły w takich spotkaniach, często oceniały je krytycznie. Okazuje się, że założenia wewnątrzszkolnego systemu doradztwa, określone Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 21 maja 2001 roku, nie są wcielane w życie. Szkoły nie mają funduszy na stworzenie osobnego stanowiska doradcy, a ich funkcję pełnią pedagodzy czy nauczyciele po odbyciu kursów doszkalających. Nierzadko same zajęcia z doradztwa realizowane są na tzw. „zastępstwach". Brakuje systematycznej pracy z uczniami, określania ich predyspozycji zawodowych, organizowania spotkań z pracodawcami, uczestnictwa w targach edukacyjnych i zawodowych – z tego typu działaniami spotkała się sporadyczna grupa badanych uczniów. Istnieje także potrzeba rozwoju systemu doradztwa na poziomie szkoły gimnazjalnej, gdzie formy poradnictwa mają jeszcze bardziej okrojony kształt i wpłynęły na decyzje jedynie 9,1% ankietowanych uczniów wybierających szkołę ponadgimnazjalną (przede wszystkim uczniów ZSZ). Z kolei chęć zasięgnięcia porady doradcy zawodowego na obecnym etapie nauki wyraziło niemal 2/3 uczniów, zwłaszcza licealistów. Potrzeba rozwijania doradztwa na poziomie gimnazjum wynika także na przykład z wyrażanego niezadowolenia z wybranego typu, czy profilu szkoły wśród pewnej części uczniów.

Warto zastanowić się także nad sposobami zapewniającymi skuteczne przekazywanie uczniom szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych kluczowych informacji o rynku pracy. Dbanie o atrakcyjną formę przekazu jest szczególnie istotne, gdy odbiorcami są gimnazjaliści. W badaniu uczniowie sami przyznali, że wówczas nie byli zainteresowani jakimikolwiek zajęciami z poradnictwa. Nie odczuwali, że jest to dla nich istotne w tym wieku i na tym etapie życia. Z wypowiedzi szkolnych doradców płynie wskazówka, że uczniom bardzo podobają się spotkania z pracodawcami i udział w targach, które zapewniają im bezpośredni kontakt z przedstawicielami szkół i zawodów. Potwierdzenie tych sugestii można znaleźć także w wypowiedziach uczniów, którzy od poradnictwa oczekują przede wszystkim informacji o zawodach i specjalnościach, możliwości ich uzyskania oraz pracy w nich. Uczniowie przede wszystkim oczekują jednak grupowych spotkań z doradcą. Warto dodać, iż najlepiej byłoby, gdyby spotkania te były dobrze zaplanowane, ukierunkowane na indywidualną pracę z każdym uczniem i dostosowane do możliwości przyswajania wiedzy o rynku pracy w określonym wieku młodych ludzi. Wyniki badań nasuwają sugestię o rozważeniu objęcia systemem doradztwa także rodziców, ponieważ to oni mają największy wpływ na decyzje uczniów. Rola doradcy jest rolą bardzo odpowiedzialną, dlatego warto doposażyć rodziców w wiedzę, która pozwoli im wspierać dzieci w obraniu właściwej ścieżki do sukcesu zawodowego.

Badania przeprowadzone wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych w województwie łódzkim pozwoliły zdiagnozować, jak kształtuje się świadomość wyboru zawodu. Na podstawie badań ilościowych i jakościowych możliwe było sformułowanie wniosków oraz rekomendacji – sugerowanych działań naprawczych w obszarach problemowych.

W tabeli 36 przedstawiono wybrane wnioski wynikające z przeprowadzonego badania oraz rekomendacje rozwiązania zdiagnozowanych problemów.

TABELA 36. WNIOSKI I REKOMENDACJE

	Obserwacja	Rekomendacja	Odbiorcy rekomendacji	Sposoby/metody/instrumenty wdrożenia rekomendacji
1	Pierwszą instancją, do której zwracają się uczniowie o pomoc w wyborze dalszej ścieżki edukacji czy zawodu, są rodzice. Przeważnie doradzają oni dzieciom kontynuowanie nauki, trudno jednak stwierdzić, czy opierają rady na solidnej wiedzy o rynku pracy.	Ponieważ to rodzice przeważnie radzą uczniom, co powinni robić w życiu, idealną sytuacją byłaby organizacja spotkań z doradcą zawodowym nie tylko dla uczniów, ale i dla ich rodziców. Spotkania takie mogłyby się odbywać np. podczas wywiadówek. Spotkania takie powinny być organizowane na najwcześniejszym etapie edukacji, już na poziomie gimnazjum.	Wychowawcy klas, dyrektorzy szkół, doradcy zawodowi	Zarządzenie dyrekcji po konsultacji z Radą Rodziców, wychowawcami i doradcą zawodowym
2	Wiedza uczniów o potrzebach rynku pracy jest mocno fragmentaryczna i wybiórcza. Spora część uczniów nie ma precyzyjnie postawionych celów zawodowych czy nawet wizji swojej kariery zawodowej. Stąd pojawiają się u nich poważne trudności z selekcją informacji oraz oceną wiarygodności źródeł.	Należy podejmować systemowe działania mające na celu zwiększenie wśród uczniów wiedzy o potrzebach rynku pracy i sposobach rozwoju kariery zawodowej. Należy pokazywać uczniom wiarygodne źródła informacji o rynku pracy. W tym celu konieczne jest zaangażowanie całej szkoły i wsparcie instytucji rynku pracy.	Wychowawcy klas, dyrektorzy szkół, doradcy zawodowi, WUP, PUP, pracodawcy i organizacje pracodawców	Częste spotkania z doradcą zawodowym zarówno indywidualne, jak i grupowe, udział w targach edukacyjnych, wycieczki do zakładów pracy, newsletter o rynku pracy rozsyłany do uczniów, informacje o rynku pracy na profilu Facebook szkoły, rozmowy o rynku pracy podczas godziny wychowawczej - np. z udziałem przedstawicieli WUP czy PUP, promocja portali zawierających informacje na temat kariery w różnych zawodach np. portal zawodowcy-24.pl
3	Potrzeby informacyjne uczniów różnicuje typ szkoły, do której uczęszczają. Uczniowie ZSZ oraz LO najchętniej uczestniczyliby w doradztwie grupowym, natomiast uczniowie techników – w wycieczkach do zakładów pracy. Uczniów LO bardziej zainteresują broszury informacyjne, natomiast uczniów ZSZ-filmy.	Każdorazowo organizując doradztwo w danej szkole i typie szkoły, należy je poprzedzić rozpoznaniem potrzeb uczniów. Doradztwo powinno być przede wszystkim zorientowane na rozwiązywanie konkretnych problemów, które związane są z danym zawodem (ZSZ, technikum) lub profilem (LO) oraz charakteryzować się atrakcyjną formą.	Wychowawcy klas, dyrektorzy szkół, doradcy zawodowi	Badania potrzeb doradczych prowadzone w szkołach (zarówno badania ilościowe, jak i jakościowe), indywidualne podejście doradcy do ucznia, cykliczne spotkania z doradcą na każdym szczeblu nauki, nie tylko w ostatniej klasie

4	Uczniowie najchętniej poszukują informacji o rynku pracy w internecie, jednak przeważnie na stronach z ogólnymi wiadomościami czy nawet tzw. serwisach plotkarskich.	Należy podpowiadać uczniom wiarygodne źródła internetowe zawierające ciekawe dla nich informacje o rynku pracy. Można także dążyć do stworzenia podstrony poświęconej tej problematyce na www szkoły. Strona taka powinna charakteryzować się prostotą, mieć intuicyjną nawigację, interfejsy zbliżone założeniami do portali, z których młodzież najczęściej korzysta. Przede wszystkim jednak powinna powstać w konsultacji z uczniami, tak, aby oni chętnie z niej korzystali.	Wychowawcy klas, dyrektorzy szkół, doradcy zawodowi, administratorzy stron www szkół	Informacje o wartościowych źródłach internetowych rozsyłane uczniom newsletterem oraz zamieszczane na profilu Facebook szkoły, specjalna podstrona www szkoły dedykowana problematyce rynku pracy i ofertom edukacyjnym
5	Część uczniów nie wie czy w szkole jest zatrudniony pedagog/ doradca zawodowy.	Instytucja pedagoga oraz doradcy zawodowego powinna być lepiej wypromowana w szkole, tak aby uczniowie mieli świadomość tego, że przy podejmowaniu decyzji o własnej przyszłości mogą skorzystać z porady specjalisty.	Wychowawcy klas, dyrektorzy szkół, doradcy zawodowi, administratorzy stron www szkół	Promocja działań doradcy zawodowego nie tylko przez gablotki w szkołach, ale także w internecie – np. newsletterze dla uczniów, na profilu Facebook szkoły – np. przez organizowanie różnych konkursów/ quizów, promocja działań na www szkoły
6	Uczniowie czują lęk przed wyborem dalszej drogi zawodowej lub edukacyjnej. Tylko niecałe 60% badanych uczniów wie, co chce robić w życiu. Obawa przed decyzją jest naturalna, jednak lęk ten może być potęgowany niewiedzą i nieznajomością możliwości rozwoju w różnych zawodach.	Ważną rolę w minimalizowaniu lęku uczniów odgrywają rodzice, rówieśnicy oraz środowisko szkoły, Poprzez doradztwo zawodowe skierowane do rodziców, uczniów oraz specjalnie przygotowane źródła internetowe (patrz wyżej) można sprawić, że uczniowie będą podejmowali bardziej świadome decyzje – co wpłynie na mniejsze obawy o przyszłość.	Wychowawcy, rodzice, doradcy, administratorzy stron www szkół	Doradztwo zawodowe dla rodziców i uczniów, promocja informacji o rynku pracy w kanałach dostępnych dla uczniów (głównie internet)
8	Uczniowie wykazują niewielkie zaangażowanie w planowanie przyszłości i pozyskiwanie informacji. Sami deklarują, że są leniwi i brakuje im motywacji. Wykazują także postawy roszczeniowe wobec doradztwa zawodowego – chcieliby, aby informacje same do nich docierały, przy braku jakiegokolwiek wysiłku z ich strony. Sporo uczniów decyzje zostawia przypadkowi.	Bierna postawa uczniów wobec planowania własnej kariery wynika z wielu czynników, na które nie można mieć wpływu. Niemniej jednak można próbować motywować uczniów do planowania, m.in. pokazując im przykłady osób, które konsekwentnie realizując pomysł na własne życie, odniosły sukces. Należy także podejmować działania wzmacniające motywację uczniów m.in. poprzez szkolenia rozwijające kompetencje miękkie. Ponadto rekomendowane jest wykorzystanie atrakcyjnych form i narzędzi przekazu angażujących uczniów do podejmowania aktywności i wzbudzających ich zainteresowanie.	Wychowawcy, rodzice, doradcy zawodowi, WUP, PUP, dyrektorzy szkół	Wizyty w szkołach przedstawicieli WUP i PUP, wycieczki do zakładów pracy, wizyty przedstawicieli firm i zawodów w szkołach, szkolenia z zakresu kompetencji miękkich. Konkursy z nagrodami dla uczniów zaangażowanych w proces doradztwa zawodowego, gry komputerowe (edukacyjno-diagnostyczne, np. „Tajemnice Aeropolis"; gra powstała w ramach projektu pt. „Talent Game" – metodyka i narzędzia diagnozy predyspozycji i zainteresowań zawodowych uczniów") poświęcone badaniu predyspozycji zawodowych uczniów.
9	Większość uczniów nie korzystała z porad doradcy zawodowego (zarówno w gimnazjum, jak i szkole ponadgimnazjalnej), a ci, którzy mieli zajęcia z doradcą nie ocenili ich pozytywnie. System	Należy podjąć działania mające na celu podniesienie jakości i dostosowania doradztwa zawodowego do potrzeb uczniów. Zajęcia z doradcą zawodowym powinny być wpisane na stałe do planu lekcji i być prowadzone już na poziomie gimnazjum. Doradztwo powinno mieć interaktywną formę,	Doradcy zawodowi, dyrektorzy szkół, MEN, wychowawcy, organy prowadzące szkoły (jednostki samorządu	Odgórne rozporządzenia MEN ułatwiające realizację doradztwa zawodowego w szkołach, zaangażowani doradcy z łatwością korzystający z nowinek technicznych i potrafiący wykorzystywać aktywne metody pracy na zajęciach. Odpowiednie środki

	doradztwa w szkołach jest niedoskonały, ale uczniowie oczekują przekazania wiedzy na temat zawodów oraz rynku pracy właśnie w formie doradztwa.	wzbogaconą o multimedialne treści, które zainteresują uczniów.	terytorialnego na poziomie gmin i powiatów)	finansowe zabezpieczone z budżetach organów prowadzących.
10	Mimo obowiązujących przepisów prawnych w polskim systemie edukacji na poziomie gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych doradztwo zawodowe dla uczniów nie funkcjonuje w stopniu, który spełniałby zarówno oczekiwania uczniów, jak też potrzeby rynku pracy. Brak też rozwiązań wspierających ten system w postaci np. preorientacji zawodowej w szkołach podstawowych. Jedną z głównych przyczyn takiego stanu rzeczy są kwestie finansowe, ponieważ subwencja oświatowa stanowiąca środki pochodzące z budżetu państwa nie pokrywa obecnie wydatków ponoszonych na oświatę przez samorządy, co przy aktualnych tendencjach demograficznych dodatkowo ogranicza możliwości finansowania doradztwa zawodowego w szkołach przez gminy i powiaty.	Ministerstwo Edukacji Narodowej w porozumieniu z organizacjami reprezentującymi jednostki samorządu terytorialnego powinno wypracować system wspierający finansowanie preorientacji zawodowej w szkołach podstawowych oraz doradztwa zawodowego w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych.	Ministerstwo Edukacji Narodowej, organizacje zrzeszające jednostki samorządu terytorialnego (m.in. Związek Miast Polskich, Związek Powiatów Polskich, Związek Gmin Wiejskich RP), Komisja Wspólna Rządu i Samorządu Terytorialnego, Ministerstwo Finansów, Parlament i Rząd RP	Mechanizm pozwalający zwiększyć wysokość subwencji oświatowej dla jednostki samorządu terytorialnego prowadzącej działania z zakresu preorientacji zawodowej oraz doradztwa zawodowego w szkołach (zmiana rozporządzeń MEN dot. subwencji oświatowej).
11	Stosunkowo niewielki udział pracodawców (organizacji pracodawców) w systemie doradztwa zawodowego funkcjonującego w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych, który cechuje akcyjny i najczęściej niesformalizowany charakter.	Pracodawcy, a w szczególności reprezentujące ich organizacje pracodawców powinny w większym stopniu zaangażować się w działania z zakresu doradztwa zawodowego prowadzone w szkołach poprzez udział w spotkaniach, targach pracy, organizacji wyjazdów do zakładów pracy oraz przekazywanie uczniom informacji o rynku pracy i potrzebach pracodawców. Wspólne działania szkół i organizacji pracodawców warto legitymizować w postaci porozumień i umów o współpracy, które pozwolą nadać im bardziej formalny i zobowiązujący obie strony charakter. Współpraca ta może mieć także walor marketingowy i wizerunkowy przy budowaniu oferty zachęcającej uczniów gimnazjów do wyboru dalszej ścieżki edukacji oraz konkretnej szkoły.	Szkoły ponadgimnazjalne (dyrektorzy szkół), organizacje zrzeszające pracodawców (np. izby i cechy rzemieślnicze, stowarzyszenia branżowe, klastry, grupy producenckie itp.)	Umowy i porozumienia o współpracy obejmujące dotychczasowe formy kooperacji oraz nowe propozycje związane z udziałem pracodawców w spotkaniach na terenie szkoły, targach pracy, organizacji wyjazdów do zakładów pracy itp. oraz przekazywanie uczniom informacji o rynku pracy i potrzebach pracodawców.
12	Nie wszyscy uczniowie postrzegają ideę kształcenia się przez całe życie jako coś	Wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych należy upowszechniać ideę uczenia się przez całe życie oraz potrzebę	Doradcy zawodowi, dyrektorzy szkół, MEN,	Kampanie informacyjne w szkołach i środkach masowego przekazu, z których korzysta młodzież (głównie

	koniecznego, a zarazem pozytywnego. Dla części młodzieży jest to przykra konieczność wynikająca z nieprzewidzianych, niefortunnych okoliczności.	ustawicznego kształcenia. W tym celu rekomendowane jest wykorzystanie metod i narzędzi atrakcyjnych dla uczniów i zachęcających ich do udziału w procesie doradztwa zawodowego.	wychowawcy, rodzice, organy prowadzące szkoły (jednostki samorządu terytorialnego na poziomie gmin i powiatów)	Internet i portale społecznościowe, np. Facebook). Lekcje wychowawcze w szkołach i zajęcia w ramach doradztwa zawodowego. Konkursy z nagrodami, gry komputerowe (edukacyjno-diagnostyczne, np. „Tajemnice Aeropolis"; gra powstała w ramach projektu pt. „Talent Game" – metodyka i narzędzia diagnozy predyspozycji i zainteresowań zawodowych uczniów") poświęcone badaniu predyspozycji zawodowych uczniów.
13	Działania z zakresu doradztwa zawodowego są aktualnie realizowane przez szereg instytucji podległych różnym resortom. Za doradztwo zawodowe kierowane do uczniów na poziomie szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych odpowiedzialne jest Ministerstwo Edukacji Narodowej, natomiast na poziomie operacyjnym największa odpowiedzialność ciąży na gminach i powiatach. W toku badań i analiz zidentyfikowano niewykorzystany potencjał współpracy międzysektorowej, która mogłaby przyczynić się do wzrostu jakości, skuteczności i efektywności działań z zakresu doradztwa zawodowego kierowanego do uczniów.	Skuteczne i efektywne doradztwo zawodowe powinno opierać się m.in. na współpracy międzysektorowej, w którą zaangażowane będą nie tylko władze publiczne (m.in. jednostki samorządu terytorialnego jako organy prowadzące szkoły, instytucje rynku pracy oraz MEN), ale także przedsiębiorcy i pracodawcy oraz organizacje pozarządowe działające w obszarze wspierania polityki zatrudnienia i rynku pracy. Rekomendowane jest zacieśnianie współpracy, powoływanie partnerstw międzysektorowych oraz realizacja wspólnych projektów związanych z doradztwem zawodowym kierowanym do młodzieży.	Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Urząd Marszałkowski, WUP jako instytucja pośrednicząca, powiatowe urzędy pracy, jednostki samorządu terytorialnego (gminy, powiaty), szkoły, organizacje i związki pracodawców, organizacje pozarządowe.	Projekty finansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach budżetu UE na lata 2014-2020, partnerstwa lokalne, umowy i porozumienia o współpracy, środki budżetowe JST w ramach procedury pożytku publicznego.
14	Aktualnie realizowane formy doradztwa zawodowego w szkołach są w znacznej mierze mało atrakcyjne dla uczniów i nie zachęcają ich do aktywności. Dobre praktyki stosowane w szkołach rzadko są promowane poza nimi.	Innowacyjne rozwiązania i dobre praktyki z zakresu doradztwa zawodowego w szkołach powinny być promowane i przedstawiane w stopniu umożliwiającym ich upowszechnianie i wykorzystanie na szerszą skalę. Rekomendowane jest także wsparcie działań i projektów innowacyjnych, w ramach których powstają nowoczesne i atrakcyjne dla uczniów metody, techniki i narzędzia przekazywania wiedzy o rynku pracy oraz diagnozy ich predyspozycji zawodowych.	Ministerstwo Edukacji Narodowej, Urząd Marszałkowski, WUP jako instytucja pośrednicząca, szkoły.	Interaktywne narzędzia i metody diagnozy predyspozycji zawodowych uczniów, konkursy, gry komputerowe itp. Projekty finansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach budżetu UE na lata 2014-2020.

Bibliografia

- *Aspiracje zawodowe Polaków*, CBOS 2009, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2009/K_092_09.PDF.
- *Badanie funkcjonowania systemu kształcenia zawodowego w Polsce. Raport końcowy*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2011.
- Brzuszkiewicz A., 2012, *Doradztwo zawodowe w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych- teoria a praktyka*, w: Bondyra K. i inni, Platforma kształcenia zawodowego, M-druk, Poznań.
- *Diagnoza stanu i barier modernizacji oferty edukacyjnej w województwie podlaskim, Raport z badań*, Forum Inicjatyw Rozwojowych, Białystok 2011, http://www.innowacjeedukacyjne.pl/pobierz/Raport_IE_Diagnoza%20stanu%20i%20barier%20modernizacji%20oferty%20edukacyjnej.pdf.
- Dz.U. nr 205 poz. 1206.
- Dz.U. nr 228 poz.1487.
- Dz.U. nr 61 poz. 624.
- *Education at a Glance 2007*, OECD, 2007.
- *Education at Glance 2011*, OECD, 2011.
- Górniak J., *Edukacja w świetle wyników BKL – perspektywa pracodawców,* Uniwersytet Jagielloński, Konferencja Ministerstwa Edukacji Narodowej.
- http://www.cie.men.gov.pl/.
- http://www.men.gov.pl/images/stories/pdf/raporty/raport%20koncowy_tematyczny_final.pdf.
- Kocór M., Strzebońska A., Keler K., Kogo chcą zatrudniać pracodawcy?, PARP, Warszawa 2012, http://bkl.parp.gov.pl/system/files/Downloads/20120425224717/Kogo_chc_zatrudnia_pracodawcy.pdf?1335387138.
- *Młodzież 2010,* CBOS 2011.
- *Plany i preferencje zawodowe uczniów szkół gimnazjalnych*, WUP Szczecin 2008, http://www.wup.pl/files/content/plany8.pdf.
- *Rynek pracy w województwie łódzkim w 2012 roku,* Łódź 2013, Wojewódzki Urząd Pracy w Łodzi.
- Szafraniec K., Boni M., *Młodzi 2011*, KPRM 2012.
- Wojtasik B., *Edukacyjno-zawodowe wybory nastolatków w „społeczeństwie ryzyka",* http://www.cen.uni.wroc.pl/Pliki/9.pdf.
- Wyniki badań PISA 2009 – pozytywny obraz polskiej edukacji na tle najbardziej rozwiniętych krajów UE, http://www.men.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=1789:dzi-oecd-ogosia-wyniki-bada-pisa-2009&catid=25:wydarzenia-z-udziaem-ministrow&Itemid=34.

Wnioski z obserwacji FGI

TABELA 37. WNIOSKI Z OBSERWACJI FGI

	Szkoła	Liczba uczniów	Kim byli uczniowie?	Szczerość wypowiedzi	Nastawienie do badania
F01	LO Łęczyca	10	uczniowie z profilu matematyczno-fizycznego i biologiczno-chemicznego	Uczniowie udzielali szczerych odpowiedzi, było można dostrzec, że przed udzieleniem odpowiedzi następowała chwila namysłu nad odpowiedzią.	Na początku badania uczniowie niechętnie odpowiadali na pytania, było widać pewne poczucie strachu. Po testach projekcyjnych uczniowie chętniej zaczęli uczestniczyć w dyskusji.
F02	Technikum Łódź	9	uczniowie uczący się w zawodzie technik fotografik	Uczniowie chętnie odpowiadali na pytania, sami kontynuowali dyskusję. Widać było dużą komunikatywność oraz zaangażowanie.	Uczniowie ucieszyli się z faktu udziału w badaniu. Wcześniej zostali uprzedzeni o tym fakcie przez nauczyciela, co wpłynęło pozytywnie na przebieg badania.
F03	Technikum Złoczew	16	uczniowie uczący się w zawodzie technik logistyk	Uczniowie odczuwali pewien lęk przed wypowiedziami, ze względu na obecność księdza w klasie. Odpowiadali szczątkowo na zadawane pytania.	Na początku w klasie było 10 osób, jednak duża część spóźniła się nawet do 20 minut. Zaczęły tworzyć się podgrupy, w których dyskusja znacząco odbiegała od tematu badania.
F04	LO profilowane Pabianice	9	uczniowie uczący się na profilu socjalnym	Uczniowie wyczerpująco odpowiadali na zadane pytanie, dyskutowali również między sobą.	Chciała iść cała klasa, jednak wtedy grupa liczyłaby ponad 20 osób. Sam wytypowałem 9 przypadkowych osób, które się zgodziły na udział w badaniu.
F05	ZSZ Pabianice	10	uczniowie uczący się w zawodzie fryzjer	Uczniowie szczerze odpowiadali na zadawane pytanie, mówiąc wprost o rzeczach ich irytujących, takich jak np. niezadowolenie z praktyk.	Z klasy liczącej ponad 30 wszyscy uczniowie byli chętni do wzięcia udziału w badaniu. Nauczycielka wybrała grupę osób.
F06	ZSZ Biała Rawska	7	Uczniowie uczący się w zawodach cukiernik, sprzedawca, ogrodnik	Uczniowie bardzo sceptycznie podeszli to testów projekcyjnych, co widać po ilości wypełnień. Natomiast chętnie rozmawiali, w szczególności jeden uczeń który był nadaktywny.	Na początku w badaniu miało wziąć udział 10 uczniów, jednak z różnych powodów zostało 7. Taka grupa w zupełności wystarczyła do badania.

F07 - pilotaż	ZSZ Łódź	8	uczniowie uczący się w zawodzie elektryk	Odpowiedzi były szczere, wypowiadane szybko, spontanicznie po usłyszeniu pytania. Fokus prowadzony był w Sali lekcyjnej bez obecności nauczyciela, dzięki czemu uczniowie nie czuli się skrępowani i mówili to, co mieli na myśli. Po kilku minutach wywiadu widać było wyraźną różnicę między liderami grupy (2) a pozostałym osobami, którzy udzielali odpowiedzi wówczas, gdy pytanie zostało wprost do nich skierowane.	Bardzo pozytywne nastawienie na badań wynikało z faktu, że wywiad odbył się w czasie niezbyt lubianego przedmiotu, uczniowie chcieli siedzieć jak najdłużej na fokusie, chociaż ich wypowiedzi były krótkie, rzeczowe. Wywiad nie był więc „przegadany", tym bardziej, że podczas rozmowy dominowało dwóch uczniów, a kilku badanych miało orzeczenie o upośledzeniu w stopniu lekkim.
F08	LO Bujny	8	uczniowie uczący się na profilu policyjnym i wojskowym	Uczniowie udzielali szczerych odpowiedzi. Rozmowa była prowadzona w osobnej nielekcyjnej sali, w której uczniowie czuli się swobodnie i bez wahania dzielili się swoimi uwagami.	Uczniowie od samego początku badania chętnie zabierali głos i byli bardzo zaangażowani. Chętnie dzielili się swoimi uwagami i konfrontowali swoje opinie. Dwie osoby były szczególnie aktywne.
F09- pilotaż	LO Łódź	13	uczniowie uczący się na profilu ogólnokształcącym	Odpowiedzi były szczere, choć niektóre z nich mogły być sugerowane wypowiedzianymi wcześniej opiniami kolegów, dlatego bardzo dobrze na dalszym etapie badań sprawdziły się testy projekcyjne.	Początkowo uczniowie niechętnie zabierali głos. Testy projekcyjne zdecydowanie uaktywniły uczniów. W trakcie dyskusji wyłonili się liderzy, którzy najchętniej dzielili się swoimi spostrzeżeniami.
F10	ZSZ Łódź	6	Uczniowie uczący się w zawodzie drukarz, szkoła o profilu poligraficznym	Uczniowie udzielali szczerych odpowiedzi. Szczególnie aktywny był jeden z chłopaków, który chętnie wypowiadał się na tematy podejmowane w badaniu.	Chętniej udzielali odpowiedzi chłopacy. Dziewczyny były mniej zaangażowane, być może dlatego, że o wyborze szkoły zdecydował „przypadek".

ŹRÓDŁO: BADANIA WŁASNE.

Zestawienie zawodów i typów zawodów

TABELA 38. ZAWODY PRZYPORZĄDKOWANE DO POSZCZEGÓLNYCH TYPÓW ZAWODÓW

Typy zawodów	Zawody wskazywane przez uczniów
Rzemieślnicze	operator maszyn, piekarz/cukiernik, mechanik, ślusarz, elektryk, kosmetyczka/wizażystka, spawacz, hydraulik, sprzedawca, elektronik, technolog robót wykończeniowych
Medyczne	fizjoterapeuta/masażysta, przedstawiciel medyczny, lekarz, farmaceuta, personel medyczny (pielęgniarka, położna, ratownik medyczny), weterynarz, dietetyk, patomorfolog,
pozostałe specjalistyczne	biotechnolog/chemik/genetyk, tłumacz, archeolog, informatyk i pokrewne (grafik, administrator sieci)
Mundurowe	policjant, strażak, wojskowy, pilot
humanistyczne/pedagogiczne	prawnik, kryminolog, dziennikarz, psycholog, nauczyciel, terapeuta zajęciowy, pedagog
Finansowe	ekonomista, finansista, bankier, konsultant kredytowy
Artystyczne	fotograf, muzyk/dj, aktor/filmowiec, historyk sztuki
Kierownicze	szef własnej firmy, kierownik, manager
Inne	kierowca, przewodnik, sportowiec, handlowiec, pracownik fizyczny, logistyk/spedytor, ogrodnik, rolnik, hotelarz, kelner

TABELA 39. KATEGORIE ZAWODOWE POSZUKIWANE PRZEZ PRACODAWCÓW

Zawód	N	Kategoria
tłumacz	18	filolodzy
prawnik	63	humaniści i pedagodzy
pracownik naukowy/ nauczyciel	18	humaniści i pedagodzy
nauczyciel/ pedagog	12	humaniści i pedagodzy
filolog/ lingwista	11	filolodzy
psycholog	3	humaniści i pedagodzy
absolwent kierunków humanistycznych	1	humaniści i pedagodzy
dziennikarz	1	humaniści i pedagodzy
urzędnik	9	Inne
kierowca	67	Inne
absolwent zarządzania	7	Inne
handlowiec/ przedstawiciel handlowy	27	Inne
absolwent szkoły wyższej	3	Inne
technik	22	Inne

barman/ kelner	10	Inne
ksiądz	7	Inne
prezenter pogody	1	Inne
polityk	3	Inne
aktor	1	Inne
sportowiec	2	Inne
listonosz	2	Inne
własna firma	1	Inne
hotelarz	3	Inne
rolnik	8	Inne
ochroniarz	2	Inne
leśnik	2	Inne
pracownicy fizyczni	145	pracownicy fizyczni
grabarz	4	pracownicy fizyczni
magazynier	6	pracownicy fizyczni
operator wózków widłowych	1	pracownicy fizyczni
pracownik fizyczny	3	pracownicy fizyczni
elektryk	106	Rzemieślnik
mechanik/ elektromechanik	86	Rzemieślnik
spawacz	51	Rzemieślnik
hydraulik	49	Rzemieślnik
piekarz/ cukiernik/ pracownik gastronomii	30	Rzemieślnik
fryzjer	25	Rzemieślnik
szwacz/ szewc/ krawiec	25	Rzemieślnik
murarz	22	Rzemieślnik
sprzedawca	19	Rzemieślnik
ślusarz	14	Rzemieślnik
stolarz	11	Rzemieślnik
rzeźnik/ wędliniarz	8	Rzemieślnik
kosmetyczka	6	Rzemieślnik
tynkarz	6	Rzemieślnik
lakiernik	5	Rzemieślnik
monter	5	Rzemieślnik
elektronik	5	Rzemieślnik
dekarz	4	Rzemieślnik
tokarz	4	Rzemieślnik
kominiarz	3	Rzemieślnik
tapicer	3	Rzemieślnik
gazownik	3	Rzemieślnik
operator maszyn	3	Rzemieślnik
zegarmistrz	2	Rzemieślnik

zdun	1	Rzemieślnik
fotograf	1	Rzemieślnik
betoniarz	1	Rzemieślnik
informatyk/ grafik komputerowy	298	Specjaliści
inżynier	124	Specjaliści
logistyk	46	Specjaliści
programista	37	Specjaliści
architekt	30	Specjaliści
mechatronik	29	Specjaliści
biotechnolog	12	Specjaliści
geodeta	10	Specjaliści
robotyk	7	Specjaliści
menedżer	5	Specjaliści
spec. ds. reklamy/ marketingowiec	5	Specjaliści
administrator sieci	4	Specjaliści
automatyk	3	Specjaliści
biolog/ ochrona środowiska	3	Specjaliści
nanotechnolog/ technolog	2	Specjaliści
geolog	2	Specjaliści
chemik	1	Specjaliści
dietetyk	1	Specjaliści
lekarz/ weterynarz/ stomatolog	185	zawody medyczne
pielęgniarka/ sanitariusz	22	zawody medyczne
fizjoterapeuta	13	zawody medyczne
farmaceuta	7	zawody medyczne
opiekun dzieci/ osób starszych	4	zawody medyczne
rehabilitant	4	zawody medyczne
terapeuta	2	zawody medyczne
policjant/ strażnik miejski	24	zawody mundurowe
służby mundurowe (żołnierze, strażacy itp.)	23	zawody mundurowe
Pilot	2	zawody mundurowe
księgowy	51	zawody związane z finansami
doradca finansowy/ rachunkowy	22	zawody związane z finansami
ekonomista	22	zawody związane z finansami
makler	1	zawody związane z finansami
agent ubezpieczeniowy	1	zawody związane z finansami
	1963	

TABELA 40. KATEGORIE ZAWODOWE, KTÓRYCH PRZEDSTAWICIELE MAJĄ PROBLEMY ZE ZNALEZIENIEM PRACY

Zawód	N	Kategoria
nauczyciel	244	humaniści i pedagodzy
psycholog	118	humaniści i pedagodzy
humanista	111	humaniści i pedagodzy
pedagog	92	humaniści i pedagodzy
socjolog	39	humaniści i pedagodzy
filolog/ lingwista	33	humaniści i pedagodzy
prawnik	22	humaniści i pedagodzy
europeistyka, stos. międzynarodowe, turystyka	13	humaniści i pedagodzy
adwokat, notariusz	9	humaniści i pedagodzy
dziennikarz	9	humaniści i pedagodzy
politolog	8	humaniści i pedagodzy
absolwent resocjalizacji	7	humaniści i pedagodzy
prawnik	6	humaniści i pedagodzy
doradca zawodowy	5	humaniści i pedagodzy
etnolog	2	humaniści i pedagodzy
kurator	2	humaniści i pedagodzy
kierowca/ operator maszyn	18	inne
handlowiec	15	inne
rolnik	13	inne
sportowiec	7	inne
kelner/ barman/ pracownik hotelu	7	inne
leśniczy	7	inne
administrator	6	inne
menadżer	4	inne
ksiądz	3	inne
kolejarz	2	inne
listonosz	2	inne
ochroniarz	2	inne
technik	1	inne
pracownik fizyczny	26	pracownicy fizyczni
pracownik przemysłu	7	pracownicy fizyczni
górnik	6	pracownicy fizyczni
magazynier	4	pracownicy fizyczni

sprzedawca	39	Rzemieślnicy
fryzjer	35	Rzemieślnicy
szewc, krawiec	30	Rzemieślnicy
mechanik/ monter	28	Rzemieślnicy
kucharz/ cukiernik/ piekarz	21	Rzemieślnicy
murarz	18	Rzemieślnicy
hydraulik	12	Rzemieślnicy
mechanik samochodowy/ elektromechanik	12	Rzemieślnicy
elektryk	10	Rzemieślnicy
kosmetyczka	8	Rzemieślnicy
tynkarz	8	Rzemieślnicy
kowal	7	Rzemieślnicy
dekarz	6	Rzemieślnicy
spawacz	6	Rzemieślnicy
krawiec	5	Rzemieślnicy
rzeźnik	4	Rzemieślnicy
zegarmistrz	4	Rzemieślnicy
mechatronik	4	Rzemieślnicy
stolarz	4	Rzemieślnicy
malarz/tapeciarz	3	Rzemieślnicy
kominiarz	1	Rzemieślnicy
kaletnik	1	Rzemieślnicy
blacharz/lakiernik	1	Rzemieślnicy
gazownik	1	Rzemieślnicy
rzemieślnik	1	Rzemieślnicy
informatyk	41	Specjaliści
absolwent zarządzania/ marketingu	32	Specjaliści
budowlańcy	21	Specjaliści
logistyk	12	Specjaliści
dekorator wnętrz/ architekt	12	Specjaliści
inżynier	9	Specjaliści
geodeta	8	Specjaliści
biotechnolog	7	Specjaliści
dietetyk	5	Specjaliści
archeolog	5	Specjaliści

architekt	4	Specjaliści
konserwator	3	Specjaliści
astronauta/ kosmonauta	3	Specjaliści
mikrobiolog	2	Specjaliści
ochrona środowiska	1	Specjaliści
technolog żywienia	1	Specjaliści
artysta/ pisarz	9	zawody artystyczne
aktor	9	zawody artystyczne
artysta, fotograf	7	zawody artystyczne
muzyk	3	zawody artystyczne
lekarz/ stomatolog/ weterynarz	40	zawody medyczne
pielęgniarka/ analityk medyczny	17	zawody medyczne
fizjoterapeuta	13	zawody medyczne
farmaceuta	10	zawody medyczne
ratownik medyczny	7	zawody medyczne
terapeuta	2	zawody medyczne
opiekun	2	zawody medyczne
ekonomista	47	zawody związane z finansami
urzędnik/ bankier/ księgowy	38	zawody związane z finansami
służby mundurowe (żołnierze, strażacy, policja)	23	zawody mundurowe

Scenariusz wywiadu grupowego (FGI) z uczniami

PYTANIA ROZPOCZYNAJĄCE FGI Z UCZNIAMI

1. Dlaczego wybrałem tę szkołę? ……
2. Czy jestem zadowolony z wyboru tej szkoły? ……..
3. Kogo poproszę o radę/pomoc w wyborze kolejnej szkoły, zawodu lub pracy? ……
4. Czy wiem już co chcę w życiu robić? ……
5. Moje mocne strony to: ……
6. Moje słabe strony to: ……
7. Mój wymarzony zawód to: ……
8. Zawód, który będę wykonywał po ukończeniu edukacji: ……
9. Czy po skończeniu tej szkoły będę się uczył dalej? ……
10. Czy myślę, że w ciągu życia zmienię wykonywany zawód, przekwalifikuję się? ……
11. Myślę, że po zdobyciu zawodu/wykształcenia będę zarabiał (w złotych) ……
12. Czego będzie ode mnie wymagał pracodawca w przyszłej pracy? ……
13. Gdzie szukałem/będę szukał informacji na temat rynku pracy? ……
14. Czy brałem udział w jakichś zajęciach, które dotyczyły wyboru ścieżki kształcenia i zawodu? ……

FGI z uczniami

Witajcie, nazywam się… a to jest mój współpracownik/współpracownica … . Przeprowadzamy badanie na zlecenie Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Łodzi, które jest kierowane do uczniów województwa łódzkiego i dotyczy wyboru zawodu i ścieżki kształcenia. Weźmiecie udział w wywiadzie, który potrwa ok. 45 minut. Wasze wypowiedzi i opinie są poufne, to znaczy, że zostaną poddane zbiorczej analizie razem z innymi grupami, które biorą udział w badaniu. Prosimy o szczere odpowiedzi i stosowanie się do poleceń osoby prowadzącej rozmowę.

Postawy uczniów względem obranej ścieżki edukacyjnej, wyboru zawodu, wizji kariery zawodowej (czas. – ok. 20 minut)

1. Dlaczego poszliście właśnie do tej szkoły?
2. W jaki sposób ją wybraliście? Ktoś Wam doradzał w wyborze szkoły? Ktoś pomógł podjąć tę decyzję? A gdybyście w przyszłości znów musieli wybrać szkołę/zawód, do kogo byście się zwrócili po radę/pomoc?
3. Czy po dwóch, trzech latach nauki, jesteście zadowoleni z wyboru szkoły/zawodu?
4. Czy wiecie już co chcecie robić w życiu, jaki mieć zawód, jaką pracę? Na czym Wam szczególnie zależy? Czy macie swój wymarzony zawód?
5. Jakie są Wasze mocne strony (które moglibyście wykorzystać w przyszłej pracy zawodowej)?
6. Jakie są Wasze słabe strony?
7. Czy wybrana przez Was ścieżka edukacji/zawód współgra z Waszymi mocnymi i słabymi stronami?
8. Jak myślicie, czy po ukończeniu tej szkoły warto uczyć się dalej? Dlaczego? Gdzie?
9. Jak myślicie, czy podczas Waszej kariery zawodowej będziecie musieli się dokształcać, podnosić kwalifikacje, czy może nawet przekwalifikować, zmienić branżę, zawód? Co może być przyczyną konieczności zmiany zawodu na inny?

Postawy uczniów względem rynku pracy i potrzeb informacyjnych (czas – ok. 15 min)

10. Jak myślicie, czego pracodawcy będą od Was wymagać (cechy, umiejętności)? Czy myślicie, że kończąc tę szkołę spełnilibyście te oczekiwania i bez większych przeszkód znaleźli pracę?
11. Jak myślicie, ile będziecie zarabiać po skończeniu szkoły i podjęciu pracy? Skąd wiecie, że możecie tyle zarabiać? A ile chcielibyście zarabiać tak w ogóle (realnie)?
12. Czy szukaliście do tej pory na własną rękę informacji na temat ofert pracy, potrzeb pracodawców, zawodów, w których warto się kształcić? Skąd czerpiecie informacje na ten temat? Czy znaleźliście jakieś ciekawe/interesujące Was oferty pracy?
13. Skąd chcielibyście czerpać informacje na temat rynku pracy?
14. Powiedzcie proszę, czy macie za sobą jakieś doświadczenia związane z praktyką zawodową bądź pracą. Jeśli tak, to jakie? Co możecie o nich powiedzieć, jak ocenić? Co Wam dały? Co się wam w nich podobało?

Ocena wsparcia w zakresie poradnictwa zawodowego (czas – ok. 10 min)

15. Czy braliście do tej pory udział w jakichś zajęciach, które dotyczyły wyboru ścieżki kształcenia/zawodu?
16. Jak przebiegały? Co było w nich interesującego? Czy dowiedzieliście się dzięki nim czegoś nowego? Czy uzyskaliście dzięki nim jakieś przydatne informacje?
17. Jakich zajęć byście oczekiwali w zakresie poradnictwa zawodowego, tak żeby były Wam pomocne, żeby Was zaciekawiły?

Metryczka

Liczba uczniów biorących udział w wywiadzie……
Szkoła, w której przeprowadzono wywiad…….
Miejscowość, w której jest szkoła…….

Scenariusz indywidualnego wywiadu pogłębionego z przedstawicielami szkół

Dzień dobry. Nazywam się … i przeprowadzam badanie na zlecenie Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Łodzi, które dotyczy wyboru zawodu i ścieżki kształcenia przez uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Wywiad potrwa ok. pół godziny. Wszystkie P. wypowiedzi są poufne i posłużą jedynie zbiorczej analizie. Prosimy o szczere i wyczerpujące odpowiedzi.

ŚWIADOMOŚĆ WYBORU ŚCIEŻKI KSZTAŁCENIA I ZAWODU

1. Jakie wartości są najważniejsze dla Państwa uczniów (wiedza, wykształcenie, praca)? Z czego to wynika?
2. Jakie jest nastawienie uczniów do planowania swojej przyszłej kariery zawodowej? Czy mają jakiś pomysł na siebie, który konsekwentnie realizują? Czy różnią się między sobą w tej kwestii (np. ze względu na płeć, klasę, rocznik)?
3. Czyją opinią kierują się uczniowie przy wyborze szkoły, zawodu (nauczycieli, rodziny, przyjaciół, znajomych)?
4. Czy uczniowie znają swoje zalety i wady, możliwości i ograniczenia? Czy kierują się tą wiedzą przy wyborze dalszej ścieżki kształcenia, pracy? Co szkoła może zrobić, żeby lepiej rozpoznawali swoje zalety i wady?
5. Czy uczniowie będą kontynuować naukę po ukończeniu szkoły, czy pójdą do pracy? Dlaczego? Czy uczniowie będą kontynuować naukę zgodnie z profilem, w którym się do tej pory kształcili? Z czego to wynika?
6. Czy uczniowie mają świadomość zmienności rynku pracy i wynikającej z tego konieczności ciągłego dostosowywania swoich kwalifikacji do potrzeb pracodawców (np. przez dokształcanie, przekwalifikowanie)?

WIEDZA O RYNKU PRACY

7. Czy P. zdaniem uczniowie mają wiedzę na temat rynku pracy (metod poszukiwania zatrudnienia, CV, rozmowy kwalif.)?
8. Czy szkoła jest w stanie własnymi siłami taką wiedzę w odpowiednim stopniu uczniom zapewnić? Czyjego wsparcia oczekiwałaby w tym zakresie? Jak powinno to wyglądać?
9. W jaki sposób mają styczność z wiedzą o rynku pracy (np. poprzez doradcę zawodowego, kolegów, Internet, prasę, TV)?
10. Czego uczniowie oczekują od swojej przyszłej pracy? Co jest dla nich najważniejsze? (np. pieniądze, wygoda, zadowolenie z pracy, spełnianie się, itp.) Czy te oczekiwania są realne?

11. Co jest według uczniów szczególnie ważne, a co nieprzydatne przy poszukiwaniu zatrudnienia (np. wykształcenie, doświadczenie, umiejętności, znajomości)?
12. Czy uczniowie mają świadomość potrzeb i oczekiwań pracodawców? Dlaczego?

DORADZTWO ZAWODOWE

13. Jak by P. ocenił poziom doradztwa zawodowego realizowanego w szkołach?
14. Jak wygląda doradztwo zawodowe w P. szkole? Jaki jest jego przebieg? Jakie narzędzia się wykorzystuje (testy psychologiczne, testy predyspozycji zawodowych, Indywidualny Plan Działań)? Kiedy się rozpoczyna? Czy nie za późno?
15. Jakiego rodzaju wiedzy i informacji na temat wyboru zawodu, dalszego kształcenia i rynku pracy potrzebują P. zdaniem uczniowie (kto powinien ją przekazywać, w jaki sposób, za pomocą jakich środków, instrumentów, narzędzi)?
16. Jakie są główne ograniczenia/bariery w prowadzeniu skutecznego doradztwa zawodowego w szkole? W jaki sposób można im przeciwdziałać? W jaki sposób można by udoskonalić proces doradztwa zawodowego?
17. Czy szkoła współpracuje z urzędem pracy, uczelniami wyższymi, bądź pracodawcami? Na czym polega ta współpraca? Co jest najtrudniejsze we współpracy lub jakie są przeszkody w podjęciu współpracy? Jak poprawić współpracę?
18. Czy P. szkoła prowadziła, prowadzi, bądź byłaby zainteresowana współpracą z pracodawcami w zakresie wsparcia poradnictwa zawodowego uczniów? Dlaczego?

Metryczka:

Płeć, wiek, typ szkoły, staż zawodowy w latach, stanowisko, miejscowość, w której jest szkoła

Ankieta na temat wyboru zawodu i kariery zawodowej

Witaj! Zapraszamy Cię do wzięcia udziału w badaniu na zlecenie Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Łodzi, które jest kierowane do uczniów z województwa łódzkiego i dotyczy wyboru zawodu i ścieżki kształcenia. Prosimy Cię o wypełnienie ankiety - powinno to zająć to ok. 15-20 minut. Wszystkie ankiety są anonimowe – Twoje odpowiedzi zostaną wykorzystane jedynie do zbiorczych obliczeń. Prosimy o szczere odpowiedzi.

Płeć

☐ Kobieta	☐ Mężczyzna

Rodzaj szkoły, w której obecnie się uczysz

☐ ZSZ	☐ Technikum	☐ LO

Wykształcenie Twoich rodziców. Jeśli to możliwe, podaj wykształcenie obojga z nich

Wykształcenie mamy	Wykształcenie taty
☐ Podstawowe bądź poniżej	☐ Podstawowe bądź poniżej
☐ Zasadnicze zawodowe	☐ Zasadnicze zawodowe
☐ Średnie/średnie zawodowe	☐ Średnie/średnie zawodowe
☐ Wyższe	☐ Wyższe
☐ Nie znam/nie wiem	☐ Nie znam/nie wiem

Miejsce zamieszkania

☐ Miasto	☐ Tereny wiejskie

Miejscowość, w której jest szkoła, do której chodzisz ……

1. Czy w ostatniej klasie gimnazjum wiedziałeś/aś czym chcesz się zajmować w życiu, jeśli chodzi o zawód, pracę?

- ☐ Tak, mniej więcej wiedziałem/am
- ☐ Nie, nie wiedziałem/am
- ☐ Trudno powiedzieć

2. Czy na chwilę obecną wiesz, czym chcesz się zajmować w życiu, jeśli chodzi o zawód, pracę?

- ☐ Tak, mniej więcej wiem
- ☐ Nie, nie wiem
- ☐ Trudno powiedzieć

3. Wskaż proszę 3 cechy opisujące Twój przyszły zawód

1……

2……

3……

4. Jeśli potrafisz, wpisz nazwę Twojego przyszłego zawodu: ……

5. Zaznacz, w którym z podanych miejsc chciałbyś/abyś pracować (można wybrać maksymalnie 2 odpowiedzi)

- ☐ Instytucja publiczna (urzędy, szpitale, służby mundurowe itp.)
- ☐ Firma państwowa
- ☐ Firma prywatna
- ☐ Własna firma
- ☐ Organizacja pozarządowa (np. stowarzyszenie, fundacja)
- ☐ Inna, jaka/jakie? …….
- ☐ Nie wiem

6. Zakreśl, z którymi z poniższych stwierdzeń <u>SIĘ ZGADZASZ</u>:

- ☐ Uważam, że planowanie kariery zawodowej jest konieczne, by osiągnąć sukces
- ☐ Dobry plan na życie powinien ulegać w dłuższym okresie czasu zmianom
- ☐ Zaplanowanie kariery zawodowej jest dla mnie bardzo ważne w tym momencie życia
- ☐ Planowanie kariery zawodowej jest niemożliwe, bo w życiu występuje wiele nieplanowanych zdarzeń
- ☐ To ja w 100% jestem odpowiedzialny ostatecznie za wybór swojej dalszej drogi/kariery zawodowej

7. Czy analizowałeś/aś już swoje mocne i słabe strony pod kątem tego, jaką dalszą ścieżkę kształcenia czy pracy chcesz wybrać?

- ☐ Tak
- ☐ Nie

8. Jak myślisz, w którym rodzaju kariery sprawdziłbyś się najlepiej? <u>Zaznacz maksymalnie 3 odpowiedzi.</u>

- ☐ Zarządzanie, kierowanie innymi, organizowanie im pracy
- ☐ Samodzielne działanie, niezależność od innych
- ☐ Realizacja własnych pomysłów, prezentowanie ich przed innymi
- ☐ Bezpieczeństwo, czyli pewność posiadanej pracy i jasno określone obowiązki
- ☐ Rywalizacja, konkurowanie z innymi i ustalane na tej podstawie zarobki
- ☐ Elastycznej – czyli bez ściśle określonych granic, z możliwością wykonywanie różnych prac i funkcji, współpracę z wieloma podmiotami, czasami równocześnie
- ☐ Nie wiem, trudno powiedzieć

9. Gdybyś miał/a wątpliwości odnośnie wyboru dalszego kształcenia, zawodu czy pracy, to do kogo byś się zwrócił/a z prośbą o pomoc?

	Tak	Nie
Rodzic/rodzice	☐	☐
Wychowawca klasy	☐	☐
Nauczyciel/pedagog szkolny	☐	☐
Doradca zawodowy	☐	☐
Przyjaciele/znajomi	☐	☐
Ktoś inny, kto?.....	☐	☐
Szukał(a)bym porady na własną rękę/samodzielnie (np. w internecie bądź prasie)	☐	☐

10. Przypomnij sobie czas, kiedy pod koniec gimnazjum rozważałeś/aś wybór szkoły i profilu klasy do dalszej nauki. Oceń, czy wpływ na Twoją decyzję miały poniżej wskazane osoby i okoliczności:

	Tak	Nie
Rodzice	☐	☐
Nauczyciel/wychowawca klasy	☐	☐
Doradca zawodowy	☐	☐
Przyjaciele/znajomi i ich opinie	☐	☐
Ktoś inny, kto?.....	☐	☐
Własne przekonania	☐	☐
Bliskość szkoły od miejsca zamieszkania	☐	☐
Renoma szkoły w swojej kategorii	☐	☐

11. Czy gdybyś mógł/mogła cofnąć się w czasie, to czy ponownie wybrałbyś/abyś:

	Tak	Nie
Ten sam typ szkoły (LO, Technikum, ZSZ)	☐	☐
Tę samą szkołę	☐	☐
Ten sam profil klasy (profil kształcenia, ścieżkę, zawód)	☐	☐

12. Czy zaraz po ukończeniu obecnej szkoły zamierzasz podjąć dalszą naukę?

	Tak	Nie
Chcę podjąć naukę, ale jeszcze nie wiem dokładnie gdzie	☐	☐
w szkole uzupełniającej	☐	☐
na studiach wyższych	☐	☐
na kursach zawodowych/specjalistycznych	☐	☐

13. Jakiego typu informacji związanej z dalszą karierą zawodową najbardziej byś potrzebował/a? Wybierz tylko jedną odpowiedź

- ☐ Informacji o dostępnych szkołach, uczelniach, kierunkach kształcenia
- ☐ Informacji o zawodach i specjalnościach oraz możliwościach ich pozyskania i pracy w nich
- ☐ Wsparcia w rozpoznaniu, jaki zawód, praca bądź kierunek byłyby najlepsze dla mnie
- ☐ Informacji o tym, w jaki sposób poszukiwać pracy

14. Które z podanych sposobów byłby Twoim zdaniem najlepsze, aby przekazać uczniom wiedzę na temat zawodów, kariery zawodowej oraz rynku pracy? (zaznacz maksymalnie 3 odpowiedzi)

- ☐ Spotkania grupowe z doradcą zawodowym
- ☐ Filmy przedstawiające różne zawody, dostępne w internecie
- ☐ Portal internetowy z filmami, informacjami o zawodach, bazą pracodawców
- ☐ Wycieczka do przyszłej szkoły (drzwi otwarte)
- ☐ Wycieczka do Parku Edukacji Zawodowej – prezentującego firmy i zawody, także od strony praktycznej
- ☐ Udział w wycieczkach do zakładów pracy
- ☐ Broszury i informatory papierowe o zawodach
- ☐ Informacje z internetu na temat konkretnego zawodu w formie krótkiego opisu

15. Czy uważasz, że człowiek powinien uczyć się oraz zdobywać nowe umiejętności przez całe życie?

- ☐ Zdecydowanie nie
- ☐ Nie, niekoniecznie
- ☐ Trudno powiedzieć
- ☐ Raczej tak, powinien
- ☐ Zdecydowanie tak, powinien

16. Czy zetknąłeś/aś się do tej pory z informacjami o rynku pracy (np. rodzaju poszukiwanych pracowników)?

- ☐ Tak
- ☐ Nie

17. Wybierz proszę 3 najważniejsze cechy bądź umiejętności, których Twoim zdaniem oczekują pracodawcy od pracowników:

- ☐ Wyraźna gotowość do pracy i nauki (rozwoju zawodowego)
- ☐ Doświadczenie w pracy zawodowej
- ☐ Wysokie umiejętności w porozumiewaniu się z innymi
- ☐ Znajomość języków obcych
- ☐ Sprawna obsługa komputera i poruszanie się po internecie
- ☐ Miejsce zamieszkania w dużym mieście
- ☐ Rekomendacje, referencje, polecenia ze strony innych osób
- ☐ Znajomości i kontakty
- ☐ Dobry wygląd
- ☐ Aktywność pozazawodowa (np. konsekwentnie realizowane własne pasje, hobby)
- ☐ Oceny uzyskane w szkole/na uczelni
- ☐ Umiejętność pracy w grupie
- ☐ Uprawnienia (certyfikaty, dyplomy)
- ☐ Inne, jakie?.....

18. Wymień 3 zawody bądź specjalności zawodowe, które są Twoim zdaniem aktualnie bardzo poszukiwane przez firmy w Polsce.

1.....

2.....

3.....

19. Wymień 3 zawody bądź specjalności zawodowe, których przedstawiciele mają w tej chwili największe trudności ze znalezieniem bądź utrzymaniem pracy w Polsce.

1.....

2.....

3.....

20. Czy kiedykolwiek w przeszłości pracowałeś bądź pracujesz zarobkowo:

	Tak	Nie
Prace dorywcze w trakcie roku szkolnego	☐	☐
Prace sezonowe/dorywcze w okresie wakacji letnich	☐	☐
Praktyczna nauka zawodu u pracodawcy	☐	☐
Praktyki zawodowe - szkolne	☐	☐

21. Wyobraź sobie, że kończysz obecną szkołę i musisz iść do pracy. Jaki przedział zarobków, które mógłbyś/abyś otrzymywać „na rękę" za miesiąc pracy byłby Twoim zdaniem realny?

☐ Do 1000 zł	☐ 1001-1500 zł	☐ 1501-2500 zł	☐ 2501-3500 zł	☐ 3501 zł i więcej

22. Poniżej znajduje się lista wartości, które mogą być ważne w życiu człowieka. Jak Ty oceniasz ich wagę? Nadaj im znaczenie wpisując cyfry ze skali 1-5, gdzie 1 to ocena najniższa, a 5 najwyższa.

	Ocena 1-5
Zdrowie	
Rodzina	
Nieustanny rozwój przez zdobywanie nowej wiedzy i umiejętności	
Miłość, przyjaźń	
Wygodne życie (bez większych trosk materialnych)	
Kontakt z przyrodą	
Stała praca	
Posiadanie konkretnego zawodu	
Życie towarzyskie	
Sukces finansowy (zdobycie majątku, dużych pieniędzy)	
Sukces zawodowy, zadowolenie z pracy zgodnej z zainteresowaniami	
Wiara w Boga i życie zgodne z wiarą	
Bycie użytecznym dla innych, działanie na rzecz otoczenia, wspólnoty, potrzebujących	
Podróże	
Uczciwość i rzetelność w pracy zawodowej	
Kontakt ze sztuką, literaturą, muzyką, teatrem, filmem itp.	
Udział we władzy – (możliwość wywierania wpływu na życie polityczne, społeczne lub gospodarcze kraju)	
Bezpieczeństwo osobiste w domu, na ulicy	

Dziękujemy!

Testy projekcyjne

Wybór dalszej drogi edukacji/pracy zawodowej – co myślą i mówią inni?

Uczeń:

„Nie wiem, co robić po skończeniu szkoły….”

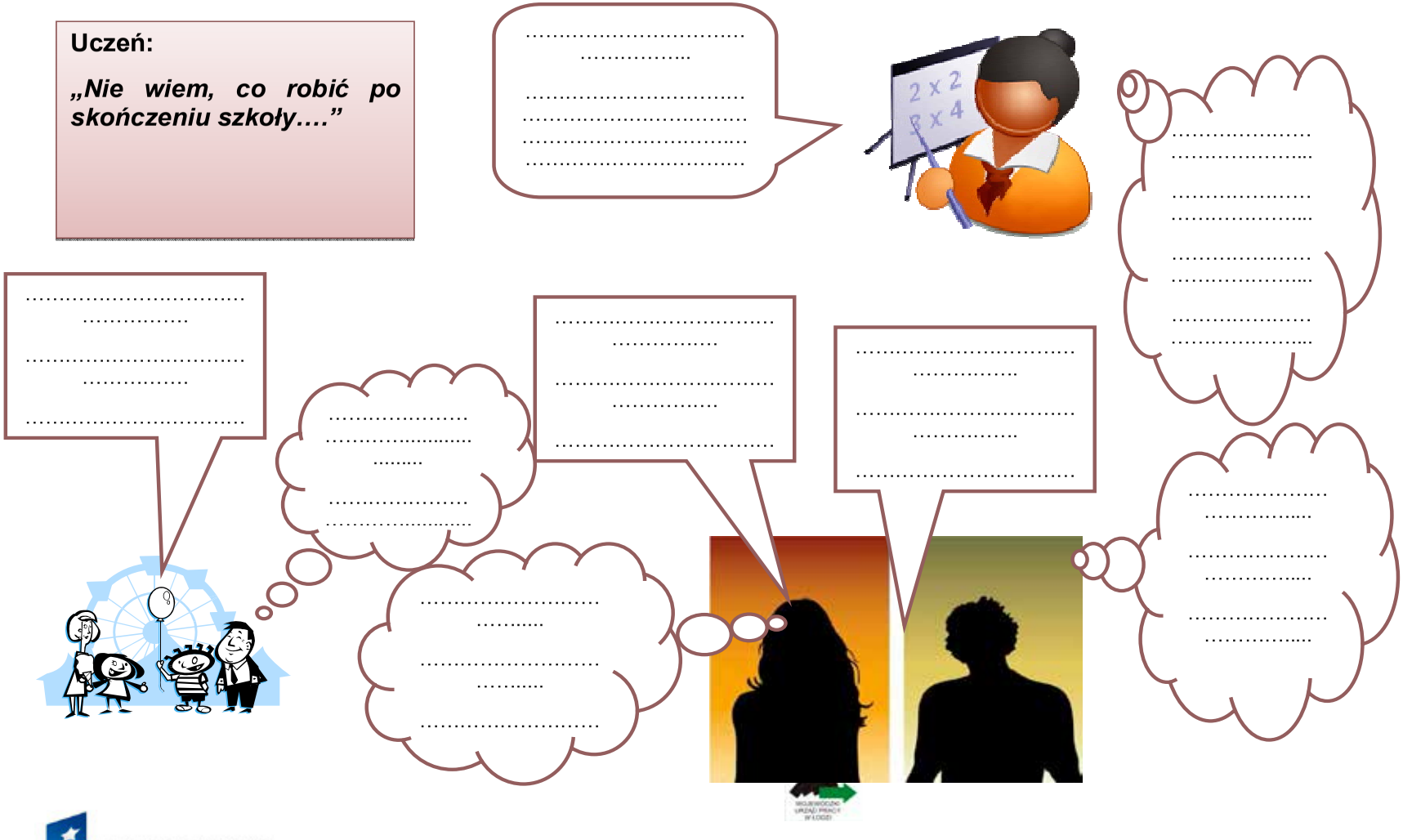

Ważne wybory

Kuba musi zdecydować, co robić po skończeniu szkoły?

O czym myśli?

Jak się czuje?

„ (…) pragnę jeszcze raz podkreślić moją pozytywną ocenę tak celowości, jak i zakresu oraz efektów badania *Świadomość wyboru zawodu wśród uczniów szkół w województwie łódzkim*. Uzyskano tą drogą cenny materiał badawczy, pozwalający na pogłębienie wiedzy o młodzieży szkół ponadgimnazjalnych zlokalizowanych na terenie województwa łódzkiego w takich obszarach, jak motywacje i przyczyny oraz środowiskowe i instytucjonalne uwarunkowania procesu budowania ścieżek kariery zawodowej, znajomość funkcjonowania rynku pracy, a także potrzeby wsparcia w trudnej drodze dochodzenia do dojrzałości zawodowej. Materiał ten z pewnością posłuży poprawie działania zarówno samych szkół, jak i ich otoczenia."

Prof. dr hab. Elżbieta Kryńska

[z recenzji raportu: „Świadomość wyboru zawodu wśród uczniów szkół w województwie łódzkim."]

ISBN: 978-83-62527-61-8